

ΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

φεβρουάριος 1988

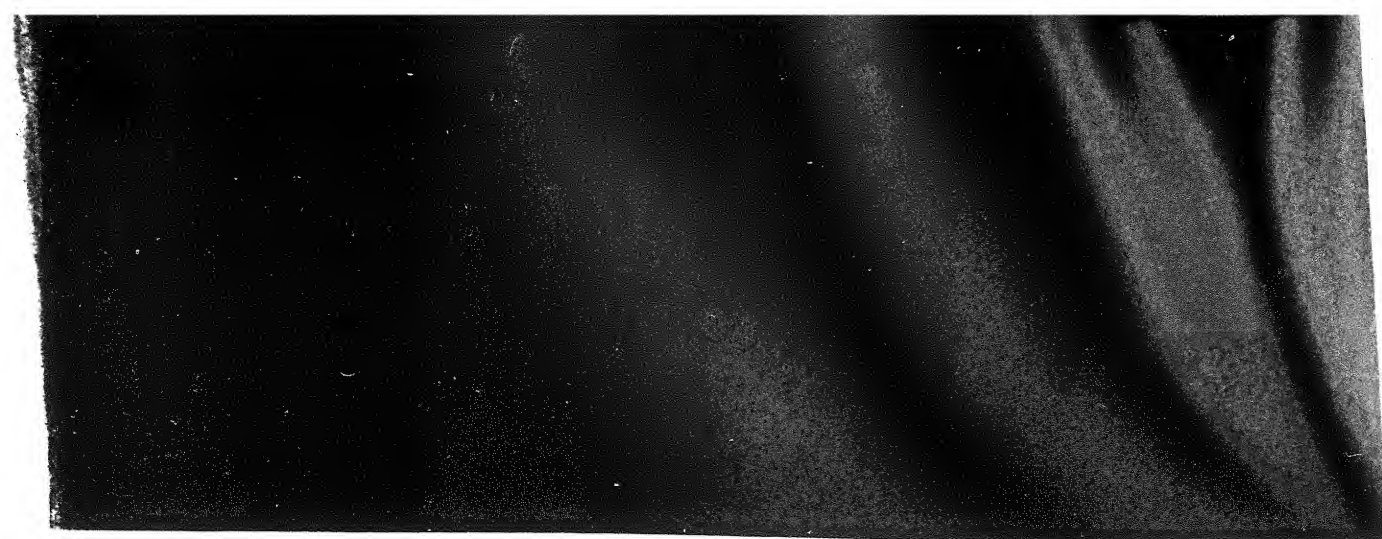
τεύχος 296

τιμή £1.00

αφιέρωμα: 2η πορεία
γυναικών — είναι
αναγκαία η ανάπτυξη
του γυναικείου λόγου
στην κυπρίο — συνεν-
τευξεις από ξένες αν-
τιπροσωπούς — ξένος
τύπος για την πορεία —
οι δημοσιογράφοι για
την πορεία — εναλλα-
κτικές μορφές ενεργ-
είας — προ των εκλο-
γών — ελληνικότητα
του ελντι — χοηφο-
ρες — show business
του αρκά.

Ηριδανός

Ανοίξε στην Παλιά Λευκωσία κοντά στην Πύλη Αρμωχώστου μια νέα γκαλερί με το όνομα Ηριδανός. Ο χώρος συνδυάζεται με μπαρ και καθιστικό και προσφέρει διάφορα ποτά (κυπριακά και ξένα) και ζεστά ροφήματα. Υπάρχει επίσης τζάκι που δημιουργεί ιδιαίτερη ζεστασιά.

Την ιδέα αυτή για τον Ηριδανό είχαν ο Δήμος Πρωτοπαπάς (σπουδές στο Θέατρο και Φιλοσοφία) και η Πόλα Χατζήπαπα (σπουδές στη Ζωγραφική).

Όταν λοιπόν το Αλιώτικο (το όνομα της ταβέρνας που υπήρχε πριν) σταμάτησε την λειτουργία του, με κέφι και πολλή δουλειά έφτιαξαν τον χώρο σύμφωνα με την αρχική ιδέα: βάφθηκαν ξανά όλοι οι τοίχοι, έγινε νέα επίπλωση με παλιές καρέκλες από γνήσιο κυπριακό τόνο, μπήκε χαλί και διαμορφώθηκε η διακόσμηση και το καθιστικό έτσι που να υπάρχει άνεση.

Στις 20 του Δεκέμβρη άνοιξε η πρώτη έκθεση με έργα της Ρέας Μπέιλου και του Πάρη Μεταξά με μια επιλογή από παλιά και νέα δουλειά των δύο καλλιτεχνών.

Μετά την έκθεση αυτή ακολούθησε έκθεση φωτογραφίας, έγινε διάλεξη από τον καλλιτέχνη με θέμα:

«Οι βασικές αρχές της φωτογραφίας».

Για την διάλεξη υπήρξε αρκετό ενδιαφέρον και έτσι προγραμματίστηκε για μια ακόμη φορά έτσι που να μπορέσουν τα άτομα που ενδιαφέρονται για περισσότερες λεπτομέρειες πάνω στην Τέχνη της φωτογραφίας να καλυτερεύουν τις γνώσεις τους.

Ο Δήμος και η Πόλα είναι αρκετά ευχαριστημένοι με τον τρόπο που λειτουργεί ο Ηριδανός. «Ο κόσμος έρχεται» μου είπαν, «βλέπει τα έργα, κάθεται, ησυχάζει, ηρεμά, και διαβάζει τα διάφορα έντυπα που υπάρχουν στον χώρο. Αρκετάς κόσμος έχει κάνει τον Ηριδανό σπίτι του. Θέλουμε να νοιώθει άνετα μέσα στην Τέχνη. Η τέχνη δεν πρέπει να είναι κάτι ξεχωριστό από μας. Πρέπει να μας αγγίζει, να μας αφορά, να έχουμε μια άμεση σχέση μαζί της και όχι να είναι κάτι μακρινό, ξεχωριστό από μας».

Γι' αυτό τον σκοπό ο Ηριδανός θα ζητά από τους καλλιτέχνες που εκθέτουν τα έργα τους να είναι παρόντες κατά την διάρκεια της έκθεσης (αν φυσικά τούτο είναι δυνατό) κάποιες συγκεκριμένες μέρες και ώρες ώστε να μπορεί ο οποιοσδήποτε να έλθει σε επαφή μαζί τους να κουβεντιάσει και να ρωτήσει για οτιδήποτε τον απασχολεί σχετικά με το έργο.

Στον Ηριδανό θα οργανώνεται κατά διαστήματα διάφορες βραδύες μουσικής, ποίησης, και θα γίνονται προβολές και διαλέξεις πάνω σε διάφορα θέματα. Συγκεκριμένα στις 22 Ιανουαρίου έγινε βραδυά Λατινοαμερικάνικης μουσικής με τους José Ramiro και Racho Rudas.

Η γκαλερί είναι ανοικτή από τις 11:00 το πρωί μέχρι αργά το βράδυ. Μπορεί κανείς να βρει ποικίλα περιοδικά, βιβλία τέχνης και άλλα, πόστερς και διαλεktούς δίσκους. Είναι δε ανοικτή και τις Κυριακές. Για όλες τις εκθέσεις, προβολές, διαλέξεις και εκδηλώσεις γίνονται ανακοινώσεις στον καθημερινό τύπο.

ΡΙΚ - απεργία

Γνωρίζουμε ότι:

- ένα μεγάλο μέρος των απεργών του ΡΙΚ παίρνει ψηλούς μισθούς σε σχέση με τους άλλους εργαζόμενους.
- ένας μεγάλος αριθμός προσλήψεως στο ΡΙΚ έγινε στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, μέσα από καπετανίστικες πρακτικές κι ότι το δικαίωμα συμμετοχής των εργαζομένων στη διοίκηση, δόθηκε τότε για λόγους κατοχύρωσης αυτής της πρακτικής.
- το δικαίωμα συμμετοχής των εργαζομένων στο ΡΙΚ δεν χρησιμοποιήθηκε σωστά.
- η αριστερά είναι εν πολλοίς αποκλεισμένη από το ίδρυμα.
- οι εργαζόμενοι του ΡΙΚ θα μπορούσαν να προωθηθούν μαζί με τ' άλλα τους αιτήματα και ζητήματα ελευθερίας της έκφρασης, ελεύθερης πρόσβασης των κοινωνικών φορέων στο ΡΙΚ, κατάργηση της λογοκρισίας (και μάλιστα της τέχνης), συνεπή προβολή των εργατικών αγώνων (του δικού τους συμπεριλαμβανομένων).

Όμως τους υποστηρίζουμε και τους καλούμε να μην υποχωρήσουν διότι:

- κανένας αγώνας εργαζομένων δεν πρέπει πλέον να χάνεται.
- το δικαίωμα ελέγχου των εργαζομένων πάνω στην εργοδοσία πρέπει να διαφυλαχτεί όπου υπάρχει και να επεχταθεί ποσοτικά και ποιοτικά παντού.
- μπαίνουμε σε μια περίοδο όπου η εργατική αλληλεγγύη πρέπει να επεκταθεί και να εμπειδωθεί.
- είμαστε πεπεισμένοι ότι για την κακή ποιότητα του ΡΙΚ φταίει κύρια η εργοδοσία και η κυβέρνηση

Κωστής Αχιωτίης

Για τη σύλληψη Κουτρομάνου

Από τον καθημερινό τύπο αντιγράφουμε: Την παραμονή της Γρωτοχρονιάς διαρρήχθηκε η υπεραγορά Αθηναίτη στη Λάρνακα και κλάπηκαν απ' αυτή πέντε χιλιάδες λίρες σε μετρητά και είδη αξίας δέκα χιλιάδων λιρών.

Λίγες μέρες αργότερα συλλαμβάνεται ο Κουτρομάνος και οδηγείται στο Δικαστήριο Λάρνακας ως ύποπτος σχετικά με την πιο πάνω υπόθεση και εναντίον του εκδόθηκε διάταγμα οκταήμερης κράτησης.

Ο 28χρονος Ελλαδίτης μεταφέρεται στον κεντρικό αστυνομικό σταθμό Λάρνακας και κλείνεται σε κελί του σταθμού.

Την ίδια μέρα το απόγευμα στις 3.35 ο Κουτρομάνος βρίσκεται από αστυνομικό που επιθεωρούσε τα κρατητήρια, κρεμασμένος με αυτοσχέδια θηλιά από λωρίδα υφάσματος του στρώματος, από την πόρτα του κελιού.

Και παράκατω η περιγραφή της σύλληψης του Δημήτρη Κουτρομάνου όπως την αφηγείται ο αδελφός του.

«Οι αστυνομικοί ήταν με δυο λαντ-ρόβερ και οπλισμένοι με αυτόματα.

Έριξαν εναντίον του αδελφού μου πάνω από εκατό σφαίρες.

Όταν τον έπιασαν τον ποδοπάτησαν άγρια και τον χτυπούσαν. Ένας αστυνομικός με απείλησε με πιστόλι όταν κινήθηκα προς τον αδελφό μου ενώ τα πεθερικά μου εγώ και οι άλλοι του λέγαμε να παραδοθεί.

Η αστυνομία έκανε μάχη κι ένας αστυνομικός (υπεύθυνος;) φώναξε πυροβολείτε τον πυροβολείτε τον...

Ο αδελφός μου ήταν ξυπόλυτος στους καλαμιάνες με κόκκινη φόρμα στόχος...

Αναφορικά με το παρελθόν του, ο αυτόχειρας είχε κλειστεί στα δεκαέξι του χρόνια στο αναμορφωτήριο Κορυδαλλού.

Ήξερε από αυτά...»

Μετά λοιπόν απ' αυτά, κι ίσως άλλα που ακολούθησαν, ο άνθρωπος αυτοκτόνησε. Ολοσέλιδα κείμενα σε αρκετές εφημερίδες, αστυνομικοί διευθυντές ερευνούν, το θέμα ήδη ξεχάστηκε τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές και σε κάτι μήνες μια σύντομη ανακοίνωση θα μας εξηγήει το πως(!) της ιστορίας.

Η όλη πάντως σκηνή της σύλληψης του υπόπτου μέχρι την στιγμή εκείνη, κι όχι ενόχου κατά το σύνταγμα, (μην ξεχνάμε τα λίγα καλά του αγγλοσαξωνικού μας συντάγματος). Δείχνει μια ανησυχητική τάση εξαμερικανισμού των αστυνομικών ηθών και γενικά μιας επικίνδυνης ροπής των αστυνομικών αρχών προς την ασύδοτη βία ιδίως αν συναρτηθεί με πιο «σκοτεινά» γεγονότα στιλ δολοφονίας Φρυδά, του νεκρού στον Ολυμπιακό και τα συμφοραζόμενα της υπόθεσης Γιουρούκκη. Εάν υποθέσουμε ότι ως λέει και το σύνταγμα η κλοπή £15.000 από τον Αθηναίτη είναι μεγάλο «αμάρτημα» η εξώθηση ενός ανθρώπου στο θάνατο τι είναι και πώς ξεπληρώνεται!

Στοιχείο παρηγοριάς ή ένδειξη αντίστασης του λαϊκού ενστίχτου που συμπάσχει με τους δικούς του νεκρού και αρκετές φορές τον αντιλαμβάνεται σαν ένα γενναίο.

Κωστής Αχιωτίης.

Αυτές οι εκλογές μου προσφέρουν τρεις επιλογές:

- 1) την αποχή
- 2) το λευκό
- 3) το άκυρο

Και οι τρεις επιλογές μπορούν να έχουν σαν κοινό παρονομαστή τη διαμαρτυρία κάποιου που δεν είναι ουδέτερος αλλά δυστυχώς εξοριστός από το εκλογικό παιχνίδι. Θέλω να δείξω ότι:

1) η λογική του «μη χείρον βέλτιστον» έχει τα όρια της.
2) δεν αποδέχομαι τη σαφή επιδίωξη αδρανοποίησης και αποξένωσης του λαϊκού κινήματος από την πάλη για τον καθορισμό του μέλλοντος του.

3) Δεν αποδέχομαι στις πρώτες προεδρικές εκλογές, που το αποτέλεσμα τους δεν έχει προκαθοριστεί από τα κομματικά παρασκήνια, την κατά κόρον εισαγωγή του αμερικανικού πολιτικού μάρκετινγκ, το ξόδεμα εκατομμυρίων ακόμα και από τους «περί λιτότητας φωνασκούντες», την χρησιμοποίηση των σκυλιών, των γατιών, των λουλουδιών, των παιδιών κλπ.

4) Είμαι θιγμένος. Διότι κανένας υποψήφιος δεν είχε την αξιοπρέπεια να δώσει συγκεκριμένες απαντήσεις και να δεσμευτεί πάνω στα ερωτήματα που με απασχολούν και που θεωρώ κρίσιμα. Είτε αυτά αφορούν την αναγκαία λαϊκή κινητοποίηση για τη διαφύλαξη των ιχνο-στοιχείων ανεξαρτησίας που εναπόμειναν στο λαό μας, είτε την εκδίωξη των ξένων στρατών, είτε τη μεθόδευση για το αγωνιστικό μέτωπο ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων για την ανατροπή των συνεπειών της αστικής-εθνικιστικής πολιτικής παράδοσης και την επανένωση της χώρας, είτε το άνοιγμα του φακέλλου της Κύπρου, εδώ κι' όχι αλλού.

Είτε αφορούν την ανάγκη εργατικής κινητοποίησης για την διαφύλαξη των εργατικών δικαίων και την αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης αυτών που έφτιαξαν το «οικονομικό θαύμα».

Είτε αφορούν τη δημιουργία ανεξάρτητου κυπριακού πανεπιστημίου, ή υπουργείου πολιτισμού και πολιτιστικής πολιτικής για το θέατρο, τα εικαστικά, το σινεμά, το χορό, και τη μουσική.

Είτε αφορούν τις καταστρεπτικές συνέπειες της εξωφρενικής τουριστικής ανάπτυξης, είτε την εντατική γεωργική υπερ-εκμετάλλευση ορισμένων περιοχών και την περιφρόνηση άλλων, είτε την αλόγιστη και ασύμμετρη σπατάλη των υδάτινων πόρων, είτε τη διογκούμενη μόλυνση νερών, εδάφους και αέρα, είτε την εκκένωση της επαρχίας, είτε την καταστροφή του Ακάμα και του Πεδιαιού.

Είτε αφορούν την εξαγγελία μέτρων πραγματικής συμπαράστασης (κι' όχι φραστικής) στους αιμιάσσοντες Παλαιστίνιους και λίγο πιο πέρα στους Κούρδους.

Ειδικά δι' ενός άκυρου ψηφοδέλτιου θέλω να τιμωρήσω το ΑΚΕΛ που ακόμα μια φορά σέρνει τους εργαζόμενους στην υποστήριξη ενός αστικού προγράμματος.

Και ειδικότερα θέλω να τιμωρήσω την ΕΔΕΚ, μέσω του ιδίου μάλιστα ψηφοδέλτιου, που από το '83 και μετά επέστρεψε πίσω στην εθνικιστική πάρλα, υποβάθμισε το αίτημα για λαϊκή πολιτοφυλακή, εγκατέλειψε το αίτημα για κάθαρση και εκάλεσε ένα ακόμα νατοϊκό εκστρατευτικό σώμα —ονομάζοντας το και απελευθερωτικό επιπλέον.

Θα σύρω λοιπόν τα βήματα μου στις 14 του Φλεβάρη και σε αλληλεγγύη με τους υπερήλικους, τους αναλφάβητους και τους αφηρημένους, θα ρίξω ένα άκυρο ψηφοδέλτιο επί του οποίου θ' αναγράψω: Ανεξαρτησία ή θάνατος — σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα — για την γενικευμένη καθημερινή κοινωνική και πολιτική αντίσταση.

κωστής αχνιώτης

φεβράρης 1988
τεύχος 29ο
τιμή £1.00

«Εντός των τειχών». Το μηνιαίο περιοδικό της Παλιάς Λευκωσίας.
Διεύθυνση: Μίνωας 6B, Παλιά Λευκωσία
Τηλ. 431278

- διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
- υπεύθυνος για το νόμο: κωστής αχνιώτης
- τεχνική επιμέλεια: κούλα γεωργίου
- για τα υπογραμμένα κείμενα ευθύνονται οι συγγραφείς τους

περιεχόμενα

• στο ποδι	1
• αντι-εκδοτικού	2
• στο ποδι	4
• νεα της ακουρδαλίας: ιακής κορδελιερ	5
• προ των εκλογών: ν. περιστιανής	6-7
• διαμαρτυρία για τον πεδαιό: κ. τοιμίλλης	8
• αφιέρωμα: 2η πορεία γυναικών: μωρια αντωνιάδου, λουίζα μαυρομματη	9-29
— αντι προλόγου	10
— είναι αναγκαία η ανάπτυξη του γυναικειού πολιτικού λόγου στην κυπρο: μαρία παπασυμεων	11
— πως είδα την πορεία γυναικών: hildegrad klinmeck	12-13
— η πορεία γυναικών: το γυναικειο ζητημα. το κυπριακό: marina gross	14-15
— διπλο βλεμμα: agha-rita, τασουλα αθηαινιτη	16-17
— παφος: μια απουσία: ελλη σκαλία	18-19
— ξενος τυπος για την πορεία: 20-21	
— η πορεία απο την πλευρα των δημοσιογραφων	22-28
— εμμετρο στις γυναικες	29
• εικονογραφημα: αρκα	30-31
• εναλλακτικες μορφες ενεργειας	32-33
• η ελληνοκτητα του ο. ελυτη: γιαννης ιωαννου	34-35
• αναζητωντας τον εξαντα: λεοντιος παυλου	37
• χορηφορες: αννας τενεζη	38-39
• τι στο καλο με τους κυπριους αντρες: Ζωη ουαλτερ	40

• φωτογραφια εσωφυλλου: jedek zemdekun

Παλαιστίνη - Κύπρος

Σαράντα χρόνια κύλησαν από τη κυνική υιοθέτηση από τον ΟΗΕ (29.11.1947) του σχεδίου για τον διαμοιρασμό της υπό αγγλική κυριαρχία Παλαιστίνης. Το σχέδιο απόδιδε το 55% της χώρας στο 1/3 του συνόλου του πληθυσμού που την κατοικούσε ποσοστό το οποίο επεξετάθη μέσα σ' ένα χρόνο στο 80% μέσα από ένα επεκτατικό πόλεμο. Κι' όλα αυτά στο όνομα των «βιβλικών δικαίων» των Εβραίων.

Κι' είκοσι χρόνια πέρασαν από την επέκταση της κατοχής στη Γάζα και την Υπεριορδανία, στο σύνολο δηλαδή της Παλαιστίνης. Η Ανατολική Ιερουσαλήμ έχει επισήμως προσαρτηθεί και πάλιν για λόγους βιβλικούς καθώς και το Γκολάν για λόγους ασφάλειας.

Με το αίμα τους οι Παλαιστίνιοι των κατεχομένων φέρνουν στην επικαιρότητα την φρικτή ιστορία τους και επιζητούν την ανεξαρτησία της χώρας τους και του λαού τους. Ταυτόχρονα διαγράφουν και μία σημαντική στροφή στη πορεία του Παλαιστινιακού προβλήματος. Ο άξονας της αντίστασης μεταφέρεται από τις γειτονικές αραβικές χώρες, μετά τις αλεπάλληλες ήττες της από τα ομοσπηνή κράτη, μέσα στα κατεχόμενα. Γεγονός που ασφαλώς δεν θ' αργήσει να βρει και την πολιτική του έκφραση και να επηρεάσει την Παλαιστινιακή πολιτική.

Μερικές χιλιάδες Ισραηλινίοι βρήκαν το κουράγιο να συμμετάσχουν σε διαδηλώσεις που οργανώθηκαν από το σύνολο των οργανώσεων της αριστεράς, στο Τελ - Αβίβ και την Ιερουσαλήμ φωνάζοντας «κάτω η κατοχή» ενώ 200 στρατιώτες δήλωσαν ενυπόγραφα ότι θ' αρνηθούν να υπακούσουν αν αποσταλούν στα κατεχόμενα.

Στην Κύπρο η αντίδραση υπήρξε υποτονική στο έπακρο. Αν εξαίρεσει κανείς τα μελοδράματα των εφημερίδων, και μερικά τυπικά ψηφίσματα, οι Παλαιστίνιοι που διαμένουν εδώ αφέθηκαν σχεδόν μόνοι τους στη πλατεία «ελευθερίας» να διαμαρτύρονται. Κανείς δεν αναζήτησε τρόπους ενεργούς συμπαράστασης, κι αυτοί υπάρχουν. Είναι η πάλη για να διώξουμε την Ισραηλιτική προεβεία, είναι η πάλη για το σταμάτημα του εμπορίου με το Ισραήλ που ανθεί, είναι η μη συνεργασία και η εκδίωξη των Ισραηλινών αστυνομικών από τα κυπριακά λιμάνια, είναι η διακοπή των αεροπορικών και ναυτικών συγκοινωνιών με τη χώρα αυτή. Είναι ακόμα η παροχή βοήθειας στους Παλαιστίνιους που μένουν εδώ και η παροχή περισσότερων ελευθεριών στις Παλαιστινιακές οργανώσεις.

Κωστής Αχνιώτης

νέα της ακουρδάλιας

Ιάκης Κορδελιέρ

Το βουνό, ψηλά πάνω από την πολίχνη, άχνιζε μεσ' τη βουή των συννέφων που το κύκλωναν, ενώ σε λίγο άρχισε να βρέχει σιωπηλά και λυπημένα ένα μαύρος ουρανός. Ήταν ημέρα Χριστουγέννων και οι κορδελιέροι - παλιά συνήθεια - ετοιμάζονταν για την μεγάλη σπονδή προς τους Θεούς. Σπονδή που εσήμαινε την θυσία εκατό και πλέον Βοοειδών με κύριο στόχο τον εξιλασμό των πνευμάτων. Τα συμπαθή ζώα έκλαιγαν ομαδικά και δυνατά, προαισθανόμενα φαίνεται την επικείμενη σφαγή, και αισθανόμενα ήδη την κόψη του μαχαίριού πάνω στον ευτραφή λαιμό τους.

Η βροχή όμως που συνέχιζε ασταμάτητη πρόσφερε μεν σ' αυτά λίγες ακόμα ώρες ζωής, στους δε κορδελιέρους ατέλειωτες στιγμές ανησυχίας και εκνευρισμού.

Πηγαиноέρχονταν αμύλητοι από σπίτι σε σπίτι, κοιτάζονταν μερικά λεπτά στα μάτια, κινούσαν με σημασία το κεφάλι και συνέχιζαν σκεπτικοί τη στράτα τους. Φορούσαν μακριές μαύρες ποδίνες, και το κορμί τους ήταν τυλιγμένο μέσα σε μια διαφανή νάυλον κάπα. Στο χέρι τους είχαν πάντοτε το ακονισμένο μαχαίρι και τα μάτια τους έβγαζαν μια περιεργή λάμψη. Ήταν φανερό πως επρόκειτο για μια ιδιαίτερη γι' αυτούς ημέρα. Μια ημέρα γιορτής για την δοξασμένη πολίχνη που ετοιμαζόταν να αποδώσει τις πρέπουσες τιμές στα ιερά δαιμόνια. Κόντευε μεσημέρι και ο αρχηγός της πολίχνης έπρεπε σύμφωνα με τα καθιερωμένα να δώσει την πρέπουσα λύση. Δώδεκα και κάτι βγήκε στην αυλή κρατώντας στα χέρια του το ιερό εκείνο όπλο, που αιώνας πριν οι πρόγονοί τους, δόξασαν και τίμησαν με απaráμιλλους αγώνες και θυσίες. Το ακούμπησε για λίγο σταυρωτά στο στήθος του· μουρμούρισε κάτι περιεργες φράσεις· έφτυσε δυνατά δεξιά του· κτύπησε το πόδι του στο χώμα και φώναξε πως άλλη διεξοδος δεν υπήρχε από του να φονευθεί πάραυτα η αιτία του κακού.

Ο Θεός είπε, πρέπει να πεθάνει. Ύψωσε το όπλο προς τον ουρανό και πάτησε τη σκανδάλη. Ακούστηκε δυνατός ο πόνος του ντουφεκιού και οι κορδελιέροι σκόρπισαν για λίγο, περιμένοντας και κοιτάζοντας τον ουρανό. Τότε ήταν που προχώρησα προς τον μεγάλο αρχηγό και τον ρώτησα: Τον σκότωσες; Ναι· μου φώναξε. Μπορείς να πας μέχρι το δάσος των βαλανιδιών για να τον δεις απλωμένο μεσ' τις λάσπες και τους κορμούς των δένδρων.

Ξεκίνησα κατά και ενώ ο ουρανός άρχισε κι' όλας να δείχνει το γαλανό του πρόσωπο. Ο ήλιος κοίταζε από ψηλά την ιστορική πολίχνη και οι κορδελιέροι έσπευδαν έμπλεοι ενθουσιασμού να επιτελέσουν το χρέος τους.

Ένα τέταρτο αργότερα βρισκόμουν μέσα στο δάσος των δρυών.

Ένα πλάσμα τεράστιο, φορώντας μια γκριζα καπαρτίνα φορτωμένη νερά και λάσπες, κειτόταν απ' την μια άκρη του δάσους ως την άλλη. Ήταν ξαπλωμένος μπρούμυτα και το δεξί του χέρι ήταν τυλιγμένο γύρω από τον κορμό ενός τεράστιου δέντρου. Ο αγέρας συνέχιζε να φυσάει ανασκώνοντας το μακρύ ένδυμα, πράγμα που έκανε να φαίνονται οι μέχρι πριν λίγα λεπτά καλογυαλισμένες μπότες και το μάλλινο ζεστό παντελόνι.

Ήταν ξαπλωμένος εκεί. Ακίνητος και νεκρός. Δημοσιογράφοι πούφτασαν αργότερα φωτογράφισαν και αποθανάτισαν το γεγονός που έκανε έτσι το γύρο ολόκληρης της Χώρας.

Ήταν μια πραγματικότητα.

Ο Θεός πέθανε κτυπημένος από ανθρώπους τόσο περήφανους και ακαταμάχητους, όσο κι' ο ίδιος.

(Σ.Σ. Κορδελιέροι: Λέξη που προέρχεται από το γαλλικόν corde, ήτοι σχοινίον, δι' ου περιβάλλετο η οσφύς).

Αγγειοπλασείο Αγγειοπωλείο

Γ. Κοντού στη Λαϊκή γειτονιά,
τηλ. 456977

- Όλα τα προϊόντα μας κατσκευάζονται από μας
- Μια αντιπροσωπική συλλογή της κυπριακής αγγειοπλαστικής η οποία ενσωματώνει πνεύμα έρευνας και ανανέωσης με υπερασμό της παράδοσης

καρναβαλιστικός
χορός του
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ
ΤΕΙΧΩΝ
12/2/88

καρναβαλιστικός
χορός του
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ
ΤΕΙΧΩΝ
12/2/88

καρναβαλιστικός χορός του
περιοδικού ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ
παρασκευή 12/2/88 - 9μμ
στο εργαστήρι του δήμου Λ/σίας
λαχείο πινακές των
αντη ιωαννιδη / παρη μεταξα
κουλας σαββιδου / χαμπη

£1

£1

Ταβέρνα Αξιοθέα

Οδός Αξιοθέας 9 τηλ. 430787
Αγιος Κασσιανός

- Περσάτε τη βραδυά σας στο κλασσικό παραδοσιακό δρομάκο με τα γεράνια.

Μαζί με τ' όμορφο και δροσερό υπάρχει και η αντίστοιχη κουζίνα ποιότητας.

- Επίσης Σουβλάκια οκτώφια τρέκ αγουέ με δέκα (10) σε λινία τη πίττα

εστιατοριο ματθαίος

δίπλα από τη Φανερωμένη
και τη Τζαμούδα

- Ανοίγουμε στις 4.00 το πρωί και κλείνουμε στις 17.00 μ.μ.
- Σερβίρουμε όλων των ειδών σουπές και προγεύματα από το πρωί και όλα τα είδη κυπριακών φαγητών στη διάρκεια της ημέρας.

ΜΑΕΙΡΚΟ ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΑΚΗΣ

Πηραιώς 10 τηλ. 76420.

Απέναντι που το ππάρκι του παλαιού δημαρχείου.

Μαειρκό για όσους βαστούν τζαι για όσους έββαστούν.

Ότι φαί πεθυμά ο καθένας.

ΚΑΦΕ-ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ Η ΠΙΑΤΣΑ

(νότια της πράσινης γραμμής στη πλατεία της λαϊκής γειτονιάς, Σερβίρουμε:

- Όλα τα είδη σχάρας, φαγητά του φούρνου, σαλάτες, φρούτα διαφόρων ειδών, και όλα τα ποτά.

Τιμές πραγματικής λαϊκής γειτονιάς.

Προ των εκλογων:

τα σημερινα αδιεξοδα και οι προτεινομενες επιλογες

Νίκος Περισπانیης

η κυπρος σημερα: οψεις του αδιεξοδου

Αναμφίβολα η πιο σημαντική «κληρονομιά» της σημερινής Κύπρου από την προηγούμενη περίοδο, είναι η αδυναμία της κυβέρνησης. Μια αδυναμία που, όπως έχει υποδειχθεί, «επηρεάζει την γενική αποδοχή της και δημιουργά προβλήματα νομιμοποίησης». (Κ. Μαρκίδης). Αυτό οδηγεί σε αναποτελεσματικότητα, που με τη σειρά της οδηγά σε μη-αποδοχή, για να συμπληρωθεί ο φαύλος κύκλος.

Ποια λοιπόν είναι τα σημερινά αδιέξοδα; Τα πιο σημαντικά σχετίζονται όπως πάντα με το «εθνικό» πρόβλημα. Στο εσωτερικό μέτωπο είναι πασιφανής η έλλειψη ενότητας, κοινών στόχων και στρατηγικής. Ταυτόχρονα είναι φανερή η έλλειψη διεθνούς ενδιαφέροντος για ένα πρόβλημα που έχει σχεδόν ξεχασθεί. Δεν είναι παράξενο σε αυτή την κατάσταση πολλοί Κύπριοι πολίτες να χαρακτηρίζονται από αισθήματα απελπίσιας, παραίτησης, κυνισμού και πολιτικής αδιαφορίας. Αυτά ενισχύονται και από τις εξελίξεις στο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο...

Το «οικονομικό θαύμα» βοήθησε στην ανασύνταξη και διόγκωση των μεσαίων στρωμάτων, στην εμπέδωση της καταναλωτικής κοινωνίας και στην κυριαρχία των δικών τους ιδεολογικών, ηθικών και πολιτιστικών προτύπων.

Ας μη ξεχνούμε επίσης ότι η βίαιη αστικοποίηση που επέφερε η εισβολή είχε ήδη οδηγήσει σε ένα ατονισμό των παραδοσιακών φορέων κοινωνικού ελέγχου (π.χ. οικογένειας, κοινότητας). Έτσι παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια μια σειρά από αλληλοσυνδεόμενα «κοινωνικά προβλήματα». Ενθαρρύνθηκε η δημιουργία μιας «καταναλωτικής προσωπικότητας» με κύρια χαρακτηριστικά τον κονφορμισμό, το βόλεμα, την παθητικοποίηση. Αυξήθηκαν τα φαινόμενα «αντικοινωνικής συμπεριφοράς» (αύξηση κλοπών, ληστειών και διαρρήξεων, και ειδικά από νέους). Πιο γενικά επικρατεί ένα «ανομικό κοινωνικό κλίμα», μια γενική χαλάρωση των ηθών, όπου ότι δεν μπορεί να συλλάβει ο νόμος γίνεται ανεκτό.

Αυτό το κλίμα είναι «χαρακτηριστικό περιόδων κάμψης, παρακμής ή κρίσης ενός κοινω-

νικού συστήματος». (Β. Φίλιας). Έτσι, ενώ συνήθως σε περιπτώσεις όπου υπάρχει εξωτερικός κίνδυνος/εχθρός οι κοινωνικές ομάδες ή οι ίδιες οι κοινωνίες χαρακτηρίζονται από ενότητα, συλλογικότητα και αγωνιστική συσπείρωση, στην περίπτωση της Κύπρου βλέπουμε την επικράτηση των προσωπικών λύσεων και της διχόνοιας.

Πως όμως οι διάφορες πολιτικές δυνάμεις και τα κόμματα ερμηνεύουν την κατάσταση αυτή και ποιες διεξόδους προτείνουν σαν λύση;

το δηκο και η συμπολίτευση

Η κυβέρνηση και το κόμμα που εκπροσωπεί εντοπίζουν την στασιμότητα του κυπριακού σε εξωγενείς κυρίως παράγοντες και πρωταρχικά την Τουρκική αδιαλλαξία. Μέσα από μια ασαφή, συνεχώς εναλλασσόμενη και συχνά αντιφατική πολιτική γραμμή διαφαίνεται η καταστάλαξη στην επιλογή του «μακροχρόνιου», «αδιάλλακτου», «αγώνα». Σημασία δεν έχει το «πότε» θα λυθεί το Κυπριακό, αλλά το «πως» θα λυθεί. Από πλευράς στρατηγικής οι κύριοι άξονες φαίνεται να είναι η διεθνής διάσκεψη, η συμπάρταση της Ελλάδας και, πιο πρόσφατα, η ενίσχυση της άμυνας.

Σε σχέση με το εσωτερικό μέτωπο η κύρια θέση είναι ότι ενότητα υπάρχει στο επίπεδο του λαού —το πρόβλημα είναι απλώς η έλλειψη ενότητας στο επίπεδο της ηγεσίας.

Όσον αφορά την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση η κυβέρνηση τονίζει τα έργα ανάπτυξης που πραγματοποιήθηκαν την τελευταία δεκαετία καθώς και το σχετικά ψηλό γενικό επίπεδο ευημερίας. Είναι κατανοητό γιατί τα «σλόγκαν» που κυριαρχούν στην καμπάνια του κου Κυπριανού είναι εκείνα της «σταθερότητας, σιγουριάς, ανάπτυξης».

η αντιπολίτευση: τα κοινά σημεία

Εν όψει των εκλογών είναι φυσικό η αντιπολίτευση να παρουσιάζεται αρνητική σε ότι προέρχεται από την κυβέρνηση. Υπάρχουν

όμως ένας αριθμός από σημεία που φαίνεται να δίνουν το ιδιαίτερο στίγμα της προεκλογικής διαμάχης και της πολεμικής κατά του κου Κυπριανού.

Όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης φαίνεται να συμφωνούν ότι μεγάλο μέρος της ευθύνης για τη στασιμότητα του Κυπριακού φέρει και ο τωρινός Πρόεδρος. Παρ' ότι το που ακριβώς εντοπίζουν ο καθένας αυτές τις ευθύνες διαφέρει σε κάποιο βαθμό, όλοι συμφωνούν όσον αφορά την έλλειψη στρατηγικής, προγραμματισμού, σωστής ενημέρωσης της αντιπολίτευσης, συλλογικότητας στους χειρισμούς, κ.ά. Η πιο έντονη κριτική από τα μεγαλύτερα κόμματα ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ αφορά ακριβώς τους κακούς χειρισμούς του Κυπριακού. Και πραγματικά φαίνεται ότι τα συσσωρευμένα λάθη στους χειρισμούς αυτούς οδηγούν σε σταδιακή χειροτέρευση των οποιονδήποτε προτεινόμενων λύσεων. Για παράδειγμα, μια σύγκριση της Αξιολόγησης Βάλτχαϊμ του 1981 που η κυβέρνηση Κυπριανού απέρριψε, με το 'Εγγραφο Κουεγιάρ του Απριλίου 1985 που η κυβέρνηση αποδέχτηκε, θα έδειχνε την χειροτέρευση αυτή. Μερικά εμφανή σημεία προς σύγκριση:

α) Αξιολόγηση Βάλτχαϊμ 1981: Προνοούσε για ελευθερία διακίνησης, εγκατάστασης και ιδιοκτησίας. Υποτόνιζε την εθνική βάση διακυβέρνησης ενώ τόνιζε τα συνενωτικά συμφέροντα συνεργασίας. Προνοούσε για αποστρατικοποίηση (αποκλεισμός εγγυητικών στρατευμάτων). Καμμία επαρχία δεν θα μπορούσε να έχει ομοσπονδιακή δικαιοδοσία (έτσι θα αποφεύγονταν, για παράδειγμα, ξεχωριστές σχέσεις των Τ/Κ με την Τουρκία).

β) Το 'Εγγραφο Κουεγιάρ του Απριλίου 1985: Προνοούσε κάποιους περιορισμούς στις ελευθερίες, με τις «σχετικές αποζημιώσεις». Τόνιζε την διακοινοτική πτυχή του προβλήματος. Απαιτούσε ξεχωριστές πλειοψηφίες της Άνω και Κάτω Βουλής σε «σημαντικά» θέματα. Επανεφέρε το «δικαίωμα βέτο» των Τ/Κ υπουργών σε θέματα «ειδικού ενδιαφέροντος» για τους Τ/Κ. Θεωρούσε το θέμα μετανάστευσης ευθύνη των επαρχιών (έτσι που να μπορούσε να συνεχίζει η κάθοδος των εποίκων).

Όσον αφορά το εσωτερικό μέτωπο η αντιπολίτευση θεωρεί τον κο Κυπριανού σαν το

κύριο υπαίτιο της έλλειψης ενότητας λαού και ηγεσίας. Η έλλειψη συνεννόησης και ενημέρωσης όλων των πολιτικών δυνάμεων, ο «μεσσιανισμός» του κου Κυπριανού, η προσπάθεια μονοπώλησης του πατριωτισμού, αποτελούν στοιχεία στα οποία στρέφονται τα πυρά.

Για τα «επιτεύγματα της δεκαετίας» η αντιπολίτευση κατηγορεί την κυβέρνηση για μια σκόπιμα διογκωμένη «επιτευγματολογία», που προβάλλει με ζωηρά χρώματα τη θετική πλευρά και ωραιοποιά την αρνητική πλευρά των έργων.

Τέλος από όλες τις πλευρές στιγματίζεται το όργιο παροχών, παραχωρήσεων, εξαγγελιών και κινδυνολογίας που προέρχεται από την κυβέρνηση, και τη χρήση του τεράστιου κυβερνητικού μηχανισμού στις υπηρεσίες του κυβερνώντος κόμματος.

Είναι φυσικό όλες οι προτάσεις της αντιπολίτευσης να περιστρέφονται γύρω από την επαγγελία της «αλλαγής». Πιο αξιοσημείωτο όμως είναι το γεγονός ότι και οι τρεις υποψήφιοι Πρόεδροι ξεκινώντας από την διαπίστωση της έλλειψης ενότητας την οποία βλέπουν να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην κομματικοποίηση της εξουσίας και του Προέδρου, προτείνουν ότι ο μελλοντικός Πρόεδρος πρέπει να αποδεσμευτεί από κομματικές δεσμεύσεις.

η «προταση της δεξιας: δηου

Το ΔΗΣΥ άρχισε τα πρώτα βήματα του στην προεκλογική εκστρατεία με φανερά προβλήματα. Από τα πιο σημαντικά ήταν το πρόβλημα της ηγεσίας που εντοπίστηκε πιο συγκεκριμένα στην υπόθεση υποψηφιότητας Κληρίδη. Το γεγονός ότι ο τελευταίος επεκράτησε τελικά δείχνει και την απουσία εναλλακτικών ηγετικών κομματικών στελεχών ευρείας αποδοχής (όλα τα σημερινά κόμματα φαίνεται πως θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα διαδοχής).

Η επιτυχία του κου Κληρίδη προχώρησε πέρα από αυτό: κατάφερε σε μικρό χρονικό διάστημα να συσπειρώσει το ΔΗΣΥ γύρω από την δική του ηγεσία, παρεμποδίζοντας οποιονδήποτε σημαντικά ρήγματα. Κατάφερε να περάσει την εικόνα ενός ανανεωμένου, δυναμικού ηγέτη (σε αυτό βοήθησαν και οι αρκετά καλές του τηλεοπτικές εμφανίσεις). Τέλος κατάφερε να εμπεδώσει κάποια «ανοίγματα» που να δίνουν στο ΔΗΣΥ μια πιο «πλατεϊά» εικόνα. (η πιο σημαντική επιτυχία ήταν βέβαια η πρόσφατη «ένταξη» της ΝΕΔΗΠΑ). Αυτό ήταν ιδιαίτερο σημαντικό για το ΔΗΣΥ που σέρνει ακόμα μαζί του τις αμαρτίες του παρελθόντος, και την ταύτιση με την ΕΟΚΑ Β' (της οποίας στελέχη είχε δώσει καταφύγιο).

Το κύριο στήριγμα της προεκλογικής καμπάνιας Κληρίδη είναι η πρόταση για Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας —ένα σύνθημα που ενώ σίγουρα πάσχει από έλλειψη ρεαλισμού και εφαρμοστικότητας εξακολουθά να συγκινεί τον μέσο δεξιό ψηφοφόρο, που όπως κάθε

Κύπριος νοιώθει έντονη την ανάγκη της ενότητας.

Παρά την συσπείρωση των δικών του οπαδών και παρά τα μικρά εκλογικά κέρδη (ΝΕΔΗΠΑ) του ΔΗΣΥ, είναι αμφίβολο κατά πόσο ο υποψήφιος του κόμματος αυτός έχει μεγάλες πιθανότητες μιας εκλογικής νίκης. Έτσι, ενώ όλοι θεωρούν τον Κληρίδη τον πλέον σίγουρο του πρώτου γύρου, όλοι τον θεωρούν τον σίγουρο χαμένο του δεύτερου γύρου.

Το πλέον σημαντικό πρόβλημα του ΔΗΣΥ βρίσκεται όμως αλλού. Είναι γνωστό ότι στο ΔΗΣΥ συνυπάρχουν συντηρητικοί, φιλελεύθεροι και ακροδεξιοί (τέως οπαδοί/υποστηρικτές της Χούντας και της ΕΟΚΑ Β') ψηφοφόροι. Στις προσπάθειες του ΔΗΣΥ να τονίσει την δημοκρατικότητα του άφησε να ατονίσουν τα αντι-κομμουνιστικά αισθήματα και συνθήματα. Φαίνεται όμως ότι στην περίπτωση που ο αντίπαλος του κου Κληρίδη στον δεύτερο γύρο θα είναι ο κος Βασιλείου (πράγμα το οποίο ελπίζει ο κος Κληρίδης) σκοπός του κόμματος είναι να αναβιώσει την ακροδεξιά κυνδινολογική συνθηματολογία του παρελθόντος για καλύτερη (!) συσπείρωση των οπαδών του ΔΗΣΥ καθώς και για πιθανά κέρδη από τα ακροδεξιά στοιχεία του ΔΗΚΟ! (Η τάση αυτή προαναγγέλθηκε ήδη από την ΣΕΚ και την πρόσφατη προτροπή της στους εργάτες της να μην ψηφίσουν κομμουνιστή υποψήφιο, ή συνοδοιπόρο — εμφανώς εννοούντος τον κο Βασιλείου). Αυτό όχι μόνο αποτελεί κακή τακτική επιλογή αλλά θα υποσκάψει την προσπάθεια των ανανεωτικών, δημοκρατικών στοιχείων του κόμματος και θα καταφέρει παρόμοιο πλήγμα στην εκδημοκρατικοποίηση της πολιτικής ζωής στον τόπο.

διλημματα και επιλογες της αριστερας

Μετά κάποιες κρούσεις για κοινό αριστερό ή υποψήφιο κοινής αποδοχής, η ΕΔΕΚ και το ΑΚΕΛ ακολούθησαν ξεχωριστούς δρόμους.

Η ΕΔΕΚ επέλεξε την δύσκολη και μοναχική πορεία του δικού της υποψηφίου, με κύριο στόχο την αγωνιστική συσπείρωση των δικών της στελεχών, προσμένοντας παράλληλα στην πιθανή έλκυση ψηφοφόρων από το ΑΚΕΛ και ΔΗΚΟ (καθώς και των τέως κομμάτων του κέντρου).

Το βασικό πρόβλημα της ΕΔΕΚ είναι ότι δεν έχει ξεκαθαρίσει την ταυτότητα της σαν κόμμα και αυτή φαίνεται να είναι η κύρια πηγή της κακοδοξαίας της. Στις επικείμενες εκλογές στοχεύει ταυτόχρονα σε κεντρο-δεξιούς και κεντρό-αριστερούς ψηφοφόρους. Όμως η αριστερή φρασεολογία της φαίνεται να ξενίζει τους κεντρό-δεξιούς και οι αγωνιστικές-εθνικιστικές θέσεις τους κεντρό-αριστερούς.

Η πρόσφατη έντονη αντιπαράθεση με το ΑΚΕΛ αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της σύγχισης αυτής. Είναι γεγονός ότι ένας αριθμός ψηφοφόρων του ΑΚΕΛ, που προέρχον-

τα από τα μικροαστικά στρώματα, θα μπορούσαν πιθανώς να στρέφονταν προς την ΕΔΕΚ —με την κατάλληλη πολιτική (εμφανή σε αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, την ποιότητα ζωής κλπ). Αντ' αυτού η ΕΔΕΚ προσπάθησε να βγει στο ΑΚΕΛ από τα αριστερά, με έμφαση στη συνεισφορά της για τους εργαζόμενους — μια πολιτική που ανοικτά προκαλεί το ΑΚΕΛ σε άμυνα, και που μακροπρόθεσμα είναι αμφίβολο αν της κερδίζει Ακελικούς ψηφοφόρους.

Το ΑΚΕΛ προέβηκε προς την πιο αμφιλεγόμενη επιλογή. Στο ιδεολογικό επίπεδο (όπου και οι περισσότερες αμφισβητήσεις) η «λογική» της επιλογής Βασιλείου αποτελούσε μια ελαφρά προσαρμογή στην γνωστή θέση για το απελευθερωτικό στάδιο του αγώνα μας και της ανάγκης σύμπτυξης πλατιών μετώπων των προοδευτικών (αντί πατριωτικών) δυνάμεων. Αφού η διακυβέρνηση Κυπριανού κρίθηκε καταστροφική, ιδιαίτερα όσον αφορά το Εθνικό θέμα, αφού θεώρησε σαν αδύνατη την επιλογή αριστερού υποψηφίου, και αφού θεωρεί πάντα την επικράτηση του ΔΗΣΥ σαν το χειρίστο κακό, κατέληξε στην ιδέα της επιλογής και προώθησης ανεξάρτητου υποψηφίου που όχι μόνο να κέρδιζε τον Κυπριανού αλλά και τον Κληρίδη. (Για το ΑΚΕΛ η επιλογή έγινε πάνω σε πολιτική και όχι ταξική βάση, μια και προέχει η επίλυση του εθνικού πριν ανοικτή ο δρόμος για κοινωνικούς αγώνες.

οι εκλογες δεν ειναι το τελος αλλα η αρχη

Οποιοσδήποτε και αν είναι ο νικητής ο νικητής των επερχόμενων εκλογών η πραγματικότητα είναι μια: ο νέος Πρόεδρος και η νέα κυβέρνηση θα έχουν μπροστά τους ένα Ηράκλειο έργο. Οι εκλογές θα είναι όπως πάντα, η αρχή και όχι το τέλος. Ο λαός περιμένει να δει πότε επιτέλους θα επικρατήσει η ενότητα, πότε θα καταφέρουμε να προχωρήσουμε προς το ξεπέρασμα των εθνικών αδιεξόδων, πότε θα επικρατήσει ένα σωστό πολιτικό και κοινωνικό ήθος, να ξεπεραστεί η κακοδιοίκηση, η αναποτελεσματικότητα, η διαφθορά, που διχάζει το λαό.

Κανένας δεν πιστεύει βέβαια ότι οι επερχόμενες εκλογές θα οδηγήσουν σε επαναστατικές αλλαγές. Πολλοί προσμένουν όμως σε ουσιαστικές αλλαγές στα δοσμένα κοινωνικά πλαίσια και στις δοσμένες δομές, αλλαγές που να εξυπηρετούν όχι μόνο μερικά και εξουσιαστικά συμφέροντα αλλά τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα του τόπου. Αλλαγή για μια πιο ουσιαστική δημοκρατία, για ένα βήμα πιο μπροστά.

Ας μη ξεχνούμε ότι το πολιτικό χρέος δεν εξαντλείται με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, με την εκχώρηση του δικαιώματος διακυβέρνησης σε ένα Πρόεδρο ή σε ένα κόμμα. Το πολιτικό χρέος είναι συνεχές και αδιάκοπο, είναι ένας συνεχής προβληματισμός και μια συνεχής συμμετοχή στην διαμόρφωση της τύχης του κόσμου αυτού.

Η κίνηση οι Γυναίκες επιστρέφουν είναι ένα φαινόμενο καινούργιο για τα κυπριακά δεδομένα και σαν τέτοιο είναι σχεδόν ακατόρθωτη η ανάλυση του. Όμως παρόλες τις αντικειμενικές δυσκολίες θα επιχειρήσουμε να εκφράσουμε κάποιες απόψεις που θα μπορούσαν πιθανά να χρησιμοποιηθούν για την απαρχή ενός δημιουργικού διαλόγου.

Κατ' αρχήν μια κοινή και απλή διαπίστωση είναι ότι η κίνηση, είναι μια πολιτική οργάνωση γιατί ακριβώς προσδιορίζεται από έντονο πολιτικό χαρακτήρα που σαν κύριο άξονα του έχει την κατοχή. Έτσι για πρώτη φορά στην Κύπρο εμφανίζεται ένας Γυναικείος πολιτικός λόγος που προσπαθεί να διαμορφωθεί μέσα από την ίδια του την πρακτική.

Δεύτερο χαρακτηριστικό της κίνησης είναι η έμφαση και επιμονή της στην διατήρηση και διαφύλαξη της πολιτικής της αυτονομίας από τα πολιτικά κόμματα που στην Κύπρο όχι μόνο δεν αποτελούν πρωτογενή δύναμη για την ανάπτυξη αυτόνομων μαζικών κινημάτων αλλά αντίθετα μετατρέπουν τις δυνατότητες να αναπτυχθούν τέτοια κινήματα.

Η εμφάνιση μιας αυτόνομης κίνησης όπως αυτής των γυναικών μπορεί να αποδοθεί στην κρίση αδιεξόδων στρατηγικής των Κυπριακών Κυβερνήσεων από την περίοδο της εισβολής η οποία εκφράζεται και με μια γενικότερη κρίση εμπιστοσύνης απέναντι στα πολιτικά κόμματα.

Η κίνηση με τις δύο πορείες επιχείρησε να δώσει μια νέα απάντηση - διάσταση σε κρίσιμες πλευρές του πολιτικού μας προβλήματος, που έχουν εξελιχθεί σε πολιτικά δόγματα χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, όπως πχ. το τετελεσμένο της πράσινης γραμμής, το δόγμα του αγώνα μόνο μέσω του ΟΗΕ κλπ επιλέγοντας την παθητική αντίσταση με το σύνθημα «ερχόμαστε ειρηνικά» κατάφερε ως ένα βαθμό να ανατρέψει το δόγμα του αδιαπέραστου της πράσινης γραμμής. Με την αυτόνομη δράση της, η κίνηση κατάφερε να ξεπεράσει την αντίληψη της «ενότητας των δημοκρατικών δυνάμεων» που συντηρεί το δικομματικό παιχνίδι (ΑΚΕΛ - ΔΗΣΥ) παγιδεύοντας με αυτόν τον τρόπο του πλουραλισμού της κυπριακής κοινωνίας.

Αναγκαία λοιπόν προϋπόθεση για την μαζικοποίηση και παραπέρα αποφασιστική παρέμβαση της κίνησης είναι η διατήρηση της αυτόνομης φωτογνομίας της καθώς και η διεύρυνση των στόχων και θέσεων της που μέχρι στιγμής μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις.

- Μη αποδοχή της κατοχής.
- Εμμονή στον ειρηνικό αγώνα και κατ' επέκταση σε μια ειρηνική λύση του κυπριακού.
- Επαναπροσέγγιση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

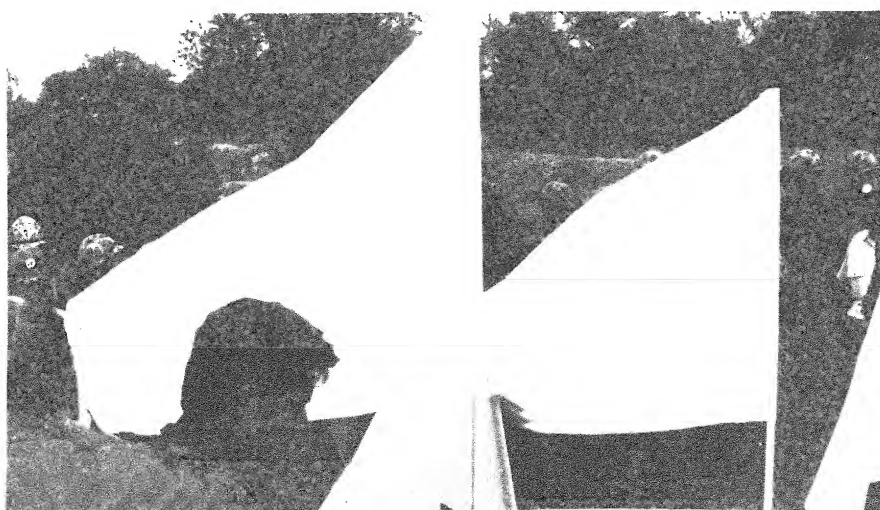
Η διεύρυνση των στόχων προϋποθέτει δημοκρατική οργάνωση και δυστυχώς η εμπειρία από την λειτουργία των κυπριακών κομμάτων όπου συναντούμε συχνά το φαινόμενο της συγκέντρωσης της εξουσίας και της λήψης αποφάσεων από ολιγομελή κέντρα (πολιτικά γραφεία κλπ) αποφάσεων που πολλές φορές βρίσκονται σε αντίθεση με την βούληση της πλειοψηφίας των μελών, δεν βοηθά. Μπορεί όμως η κίνηση, και πρέπει να αξιολογήσει σοβαρά την αρνητική αυτή εμπειρία για να μπορέσει να οδη-

γηθεί σταθερά σε αντιπροσωπευτικά όργανα αποφάσεων που εξασφαλίζουν πολυφωνία, μεγαλύτερη δημοκρατικότητα, και αυξημένη αξιοποίηση δυνατοτήτων άρα και μεγαλύτερης πολιτικής παρέμβασης.

Η δημοκρατική οργάνωση θα πρέπει να κατοχυρωθεί με την ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών μέσα και έξω από την κίνηση και με την ύπαρξη στους κόλπους της ρευμάτων και τάσεων που να συνδιάζουν την ελευθερία με την αποτελεσματικότητα.

Δυστυχώς όμως μέχρι τώρα η πρακτική της κίνησης σε θέματα οργάνωσης και σε θέματα ενημέρωσης και γενικότερης αντιπροσώπευσης δεν εναρμόζεται με τον αγωνιστικό της χαρακτήρα. Γι' αυτό και σήμερα τίθεται με άμεσο και επιτακτικό τρόπο το αίτημα της διαμόρφωσης ενός πρωτότυπου τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας που να αντιστοιχεί σ' αυτό το καινούργιο και πρωτοποριακό έφερε η κίνηση, στον κυπριακό πολιτικό χώρο.

Λουίζα Μαυρομμάτη
Μύρια Αντωνιάδου
15.1.1988

«Είναι αναγκαία η ανάπτυξη του γυναικείου πολιτικού λόγου στην Κύπρο»

Αυτά είπε μεταξύ άλλων η Μαρία Παπασυμεών εκπρόσωπος του τμήματος Γυναικείου Ζητήματος της Ελληνικής Αριστεράς (πλειοψηφία του πρώην Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος Εσωτερικού), σε συνέντευξη στο εντός των τειχών μια μέρα μετά την πορεία.

ΕΡ: Μαρία στην πορεία έλαβες μέρος εκπροσωπώντας την Ελληνική Αριστερά. Μπορείς να μας πεις πως αποφάσισες να έρθεις εσύ, και πως νοιώθεις σήμερα μια μέρα μετά την πορεία.

ΑΠ: Στην πορεία αποφάσισα να έρθω γιατί με ενδιέφερε η κίνηση οι «Γυναίκες Επιστρέφουν», όχι μόνο από την στενή πολιτική της ιδιότητα την εθνική δηλαδή, αλλά και σαν ένα κίνημα ειρηνικό που αποτελείται μόνο από Γυναίκες.

Ένας άλλος λόγος είναι βεβαίως η προσωπική μου σχέση με την Κύπρο η πιο σωστά με το Κυπριακό πρόβλημα η οποία ξεκίνησε από την παιδική μου ηλικία γύρω στην δεκαετία του 1955 με την έναρξη του απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ. Οι διαδηλώσεις στην Αθήνα, τα συνθήματα στους δρόμους και τους τοίχους του δημοτικού σχολείου όπου πήγαίνα τότε, ήταν η πρώτη έντονη επαφή μου με την πολιτική.

Σήμερα μια μέρα μετά την πορεία δεν νοιώθω ότι εγώ έκανα προσωπικά τίποτα, απλά ακολούθησα τις γυναίκες της Κύπρου. Αυτές είναι που έκαναν όλη την οργανωτική δουλειά και αυτές είναι που όλοι μας πρέπει να συγχαρούμε.

Βέβαια πέρα από τα συγχαρητήρια που οι γυναίκες της κίνησης θα δεχτούν και τους αξίζουν θα πρέπει να καταλάβουν ότι δεν είναι εφεδρικές ή βοηθητικές σε ότι αφορά τον πολιτικό λόγο. Είναι σημαντικό οι Γυναίκες να αρχίσουν να δημιουργούν δική τους πολιτική ορολογία, όρους και μεθόδευση, να αναπτύξουν δηλαδή γυναικεία πολιτική γλώσσα.

ΕΡ: Μαρία σαν άτομο με ενεργό δράση στο τμήμα Γυναικείου Ζητήματος της Ελληνικής Αριστεράς

πως κρίνεις την κίνηση Οι Γυναίκες Επιστρέφουν η οποία αποτελείται μόνο από Γυναίκες.

ΑΠ: Το γεγονός ότι την κίνηση την απαρτίζουν μόνο γυναίκες δεν το θεωρώ καταρχήν αρνητικό αλλά θα πρέπει νομίζω το φαινόμενο αυτό να εξηγηθεί. Εδώ έχουμε μια περίπτωση ενός γυναικείου πολιτικού κινήματος, που δεν ξεκίνησε από την διαπίστωση ότι οι γυναίκες πρέπει να οργανωθούν για να επεμβούν στην πολιτική σκηνή. Αντίθετα οι γυναίκες οργάνωσαν μια γυναικεία κίνηση γιατί στη λογική τους η γυναικεία τους ιδιότητα στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο τους βοηθά να αντιπαραταθούν δυναμικά και καθοριστικά στον Τούρκο εισβολέα. Τα κατάφεραν και αυτό από μόνο του είναι πρωτοποριακό, έστω κι' αν όπως είπα πιο πάνω οι γυναίκες λειτουργήσαν μέσα στα αποδεκτά κοινωνικά πλαίσια μέσα στα οποία συνθίζεται η γυναίκα να μην αντιμετωπίζεται εχθρικά ή βίαια.

ΕΡ: Η πορεία απέδειξε στην πράξη ότι οι γυναίκες της Κύπρου ενδιαφέρονται άμεσα για το Κυπριακό πρόβλημα παρόλο που δεν θραίνουν με τον ίδιο τρόπο τους θεσμούς - κόμματα, κυβέρνηση κλπ. που εκπροσωπούν την πολιτική. Νομίζεις ότι η κίνηση έχει δυνατότητες να διαμορφώσει τα πιο πάνω δεδομένα;

ΑΠ: Αυτό που θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν οι γυναίκες είναι ότι η κίνηση έχει αποκτήσει μετά την επιτυχία της πορείας μια πολιτική οντότητα που πρέπει να αξιοποιηθεί. Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους όπως επαφές με γυναίκες και συνδικαλιστικές οργανώσεις, πολιτιστικούς και προσφυγικούς συλλόγους κλπ. Αυτές οι επαφές βεβαίως προϋποθέτουν ότι η Κίνηση θα έχει μια πολιτική πλατφόρμα (από θέσεις που θα έχει επεξεργαστεί) την οποία θα υποβάλλει για συζήτηση στις οργανώσεις. Ξεκινώντας έτσι ένα διάλογο (που σήμερα δεν γίνεται) για το Κυπριακό μεταξύ των μαζικών οργανώσεων.

Επίσης, νομίζω πως η Κίνηση Οι Γυναίκες Επιστρέφουν θα πρέπει να έχει στενότερη επαφή με τα κόμματα διατηρώντας βέβαια την αυτονομία της, γιατί από τες ανακοινώσεις των κομμάτων που άκουσα σήμερα φαίνεται ότι ορισμένοι πολιτικοί έχουν παρεξηγήσει τον ρόλο των Γυναικών. Συγκεκριμένα απόψε ο Γιώργος Βασιλείου στην ανακοίνωση του μεταξύ άλλων αναφέρθηκε και στον ρόλο των γυναικών λέγοντας ότι δεν φτάνει μόνο ο μισός πληθυσμός της Κύπρου να αγωνίζεται αλλά χρειάζονται και οι γυναίκες!

Επίσης φαίνεται ότι κάπου τα έχει παρεξηγήσει ο κος Βασιλείου γιατί οι γυναίκες είναι που αγωνίζονται και οι άντρες ακολουθούν. Μας τα είπε σαν να αγωνίζονται οι άντρες και εντάξει τώρα αγωνίζονται και οι γυναίκες και θα πάμε μπροστά!!!

Η πορεία γυναικών ταραξίζει τα λιμνάζοντα νερά

Η «Ελληνική Αριστερά» χαιρετίζει την πρωτοβουλία που πήραν προχθές γυναίκες από την Κύπρο, την Ελλάδα και τις Ευρωπαϊκές χώρες να περάσουν ειρηνικά την γράμμη Αττίλα.

Σε ανακοίνωση της η ΕΑΡ αναφέρει ότι η εκδήλωση υπογράμμισε την κοινή θέληση των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων να προωθηθεί διεθνώς λύση του κυπριακού.

Και προσθέτει: «Τέτοιες εκδηλώσεις ταραξούν τα διεθνή λιμνάζοντα ύδατα που περιβάλλουν το κυπριακό και ευαισθητοποιούν τη διεθνή κοινή γνώμη».

Πως είδα την πορεία γυναικών

Η Hildergard Klinumeck μιλά στην Μύρια Αντωνιάδου

Η Hildergard Klinumeck ήρθε στην Κύπρο από το Βερολίνο μετά από πρόσκληση της Κίνησης «Οι Γυναίκες Επιστρέφουν». Είναι μέλος της ομάδας «Γυναίκες για την Ειρήνη» στο Βερολίνο και έχει περπατήσει για την ειρήνη με γυναίκες απ' όλον τον κόσμο. Σαν ειρηνίστρια και φεμινίστρια η Hildergard βρήκε φριχτό τον «αόρατο τοίχο» του πατριαρχικού συστήματος που χωρίζει την πατρίδα μας. Με τα σπασμένα της αγγλικά καταφέραμε να κάνουμε τη σύντομη κουβέντα που ακολουθεί:

Ερ.: Hildergard, θα ήθελα να μου πεις τι γνωρίζεις για την Κύπρο και το πρόβλημα της πριν έρθεις για την πορεία των γυναικών;

Απ.: Το μόνο που ξέρω ήταν πως το νησί είναι μοιρασμένο μετά από την Τουρκική εισβολή του 1974, τώρα όμως ειδικά μετά την εμπειρία μου, της πορείας, καταλαβαίνω τι σημαίνει για σας, πως νοιώθετε στο μοιρασμένο νησί σας. Μετά την πρόσκληση της κίνησης, «Οι γυναίκες επιστρέφουν» ήθελα να έρθω διότι και η δική μου η πόλη, το Βερολίνο, είναι μοιρασμένο και πιστεύω πως έχουμε κάποια κοινά αισθήματα. Ακόμη ένας λόγος που ήλθα είναι διότι ήταν μια ειρηνική πορεία μόνο από γυναίκες και πιστεύω πως αυτή είναι μια καλή μορφή διαμαρτυρίας.

Ερ.: Στην πορεία Hildergard ήσουν πίσω ή μπροστά;

Απ.: Μπροστά, με τις πρώτες γυναίκες που μπήκαν στα κατεχόμενα.

Ερ.: Φοβήθηκες; κατάλαβες πως ήταν Τούρκοι στρατιώτες;

Απ.: Ναι, φοβήθηκα πολύ, διότι μόλις μπήκαμε κατάλαβα πως ήταν Τούρκοι στρατιώτες, τους είδα κι' αυτούς φοβισμένους δεν ήμουν σίγουρη για την αντίδραση τους. Μετά όταν είδα κι' άλλους άντρες, αρχικά συγχύστηκα δεν ήξερα ποιος ήταν τι, δεν γνώριζα τι ρόλο παίζαν, αυτό ήταν όταν ήρθαν και οι Τούρκοι οι αστυνομικοί και τα Ην. Έθνη. Όταν ήρθαν τα Η.Ε., άντρες και γυναίκες, θύμωσα πολύ. Θύμωσα διότι μας κοίταζαν μ' ένα χαμόγελο ειρωνικό, υπερροπικό, δεν καταλάβαιναν τίπο-

τε απ' ότι νιώθαμε εμείς οι γυναίκες εκείνη τη στιγμή, απλά μας κοροϊδεύαν. Το άλλο που με ξάφνιασε και σαν γυναίκα με εκνεύρισε ήταν οι γυναίκες των Η.Ε., δεν μπορούσα να το συνηθίσω αυτό, να βλέπω γυναίκες ντυμένες με την στολή των Η.Ε. και να εμποδίζουν με 'ένα ειρωνικό χαμόγελο στα χείλη, από το να προχωρήσουμε.

Ερ.: Hildergard, εγώ στην πορεία ένιωσα σύγχυση, θυμό και φόβο όταν αντίκρυσα τους οπλισμένους Τούρκους στρατιώτες, πρώτη φορά στην ζωή μου με σταμάτησε κάποιος άντρας με όπλο στο χέρι (και να μου αφαιρά το δικαίωμα να πάω όπου εγώ θέλω). Εσύ πως το βίωσες;

Απ.: Ένιωσα όπως κάθε φορά που διοργανώσουμε στην χώρα μας διαμαρτυρίες έξω από τις βάσεις. Μέρος της γης σας είναι υπό Τουρκική κατοχή όμως και η γη βάσεων του NATO στην χώρα μου είναι κατεχόμενα από τα πυρηνικά όπλα και στρατιώτες. Όμως, την «πράσινη γραμμή» στην Κύπρο την βρίσκω μια πιο έντονη έκφραση της πατριαρχικής κοινωνίας στην οποία ζούμε, παρά τις βάσεις. Εννοώ, πως το πατριαρχικό σύστημα χρειάζεται τοίχους, διαχωριστικές γραμμές — μέσα στα σπίτια μας, στις πόλεις (τις βάσεις) κλπ. για να επιβιώσει και η πράσινη γραμμή που είναι σαν σύνορα μαύρα να γίνει πολύ πιο επικίνδυνη όταν την σπάσης (δεν ξέρεις πως θα αντιδράσουν οι άντρες που κάνουν τον διαχωρισμό αυτό).

Ερ.: Δηλαδή Hildergard αντιλαμβάνεσαι

τη διαφορά της πορείας στην Κύπρο με κάποια πορεία που διοργανώνεται στην Ευρώπη, όπου δεν υπάρχει περίπτωση να χρησιμοποιήσουν όπλα ενάντια σας;

Απ.: Ναι, καταλαβαίνω τη διαφορά και την ένιωσα και στην πορεία. Το ίδιο αίσθημα φόβου είχα ακόμη μια φορά στο αρχηγείο του NATO στην Στουτγκάρδη (Γερμανία). Όταν είχαμε κάνει εμείς οι γυναίκες διαμαρτυρία και δεν είμασταν σίγουρες αν θα χρησιμοποιούσαν όπλα.

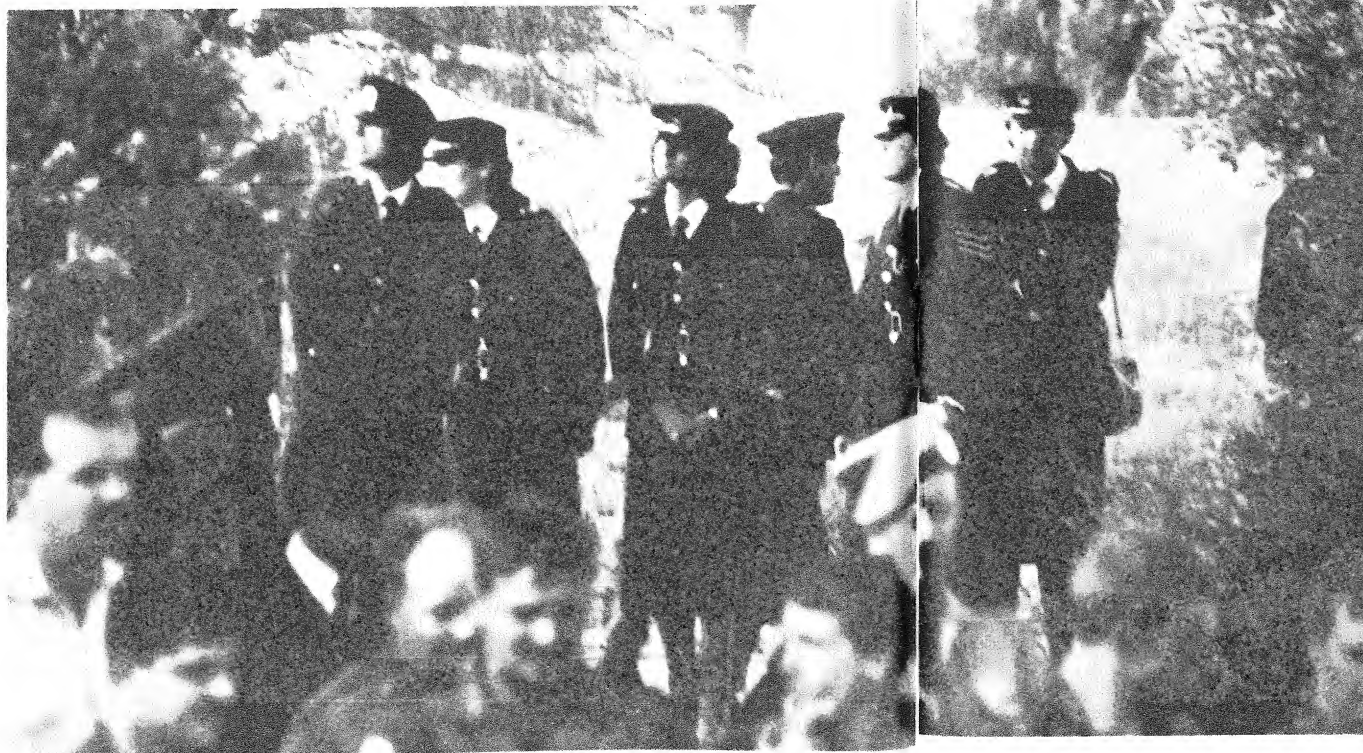
Ερ.: Πως είδες την πορεία των Γυναικών και την ίδια την κίνηση;

Απ.: Για μένα ήταν μια ειρηνική πορεία γυναικών που είχαν ως αίτημα την ελευθερία της χώρας τους, όμως δεν βρίσκω πως υπήρχε φεμινιστική δυναμική. Αν και δε ήθελα όλες οι γυναίκες να είχαν μια φεμινιστική αντίληψη αντιλαμβάνομαι πως είναι αδύνατο. Βλέπω όμως την κίνηση σαν μια αρχή διότι οι γυναίκες πιστεύουν στα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία των ανθρώπων και των γυναικών. Για μένα ο φεμινισμός (σημαίνει) την ανεξαρτησία των γυναικών από τους άντρες, την πατριαρχία και τις θεωρίες που έχουν δημιουργήσει οι άντρες.

Ερ.: Τώρα που έχεις μάθει περισσότερο για το Κυπριακό, που έχεις ζήσει την πορεία και το καθημερινό μας αδιέξοδο που ονομάζεται «πράσινη γραμμή» τι έχεις να μου πεις;

Απ.: Είναι πολύ δύσκολο να καταλάβει κα-

νείς το Κυπριακό πρόβλημα αν δεν διαβάσει και ζήσει εδώ την πραγματικότητα του μαρτυρικού νησιού. Έχω δει εδώ στρατιώτες από διάφορες χώρες, Τούρκους, Ελληνοκύπριους, των U.N., των Αγγλικών βάσεων κλπ. που σε κάνει να καταλάβεις πως η Κύπρος είναι σαν την μπάλα στα χέρια διεθνών συμφερόντων - δηλαδή ξένες κυβερνήσεις όπως της Η.Π.Α., Αγγλία, Τουρκία επίσης το NATO έχουν συμφέροντα εδώ, και εδώ είναι που μπορούμε εμείς οι ξένοι να βοηθήσουμε, πιέζοντας τις δικές μας κυβερνήσεις. Ο στόχος μας, μαζί με δική μας βοήθεια, θα πρέπει να είναι να αποστρατικοποιηθεί η Κύπρος, και ο κόσμος εδώ να ζει ελεύθερος. Σημαντικό όμως δεν είναι μόνο ο στόχος μας, αλλά και πως τον επιδιώκουμε τον στόχο μας, με ποια μέσα, και νομίζω πως η κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν» κάνουν μια καλή μορφή αντίστασης και ένα βήμα προς τον στόχο. Πιστεύω όμως πως χρειάζεται πολλή δουλειά ακόμα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και πρέπει να βρεθούν καινούργιοι τρόποι δουλειάς. Τις δυο φορές που περπάτησα στην πράσινη γραμμή ένιωθα πως συνεχώς ερχόμουν σε αδιέξοδο, έβλεπα τους στρατιώτες, ένιωθα θυμό που δεν μπορούσα να πάω όπου θέλω, αισθάνθηκα σε ένα μικρό βαθμό πως νοιώθουν οι Κύπριοι και σκεφτόμουν πως οι τουρίστες που έρχονται εδώ δεν θα καταλαβαίνουν τι γίνεται, ούτε τι σημαίνει η πράσινη γραμμή. Ίσως η κίνηση Γ.Ε. θα μπορούσε να κάνει κάτι για να ενημερώνονται οι επισκέπτες. Οι Γ.Ε. ειδή έχουν διεθνοποιηθεί το Κυπριακό. Και εγώ, όταν επιστρέψω θα έχω διάφορες συζητήσεις, θα διοργανώσω προβολές του βίντεο των γυναικών θα κανονίσω να σταλούν γράμματα διαμαρτυρίας στην Τουρκική κυβέρνηση για να αποσύρουν τον στρατό τους απ' εδώ και γράμματα προς την δική μας κυβέρνηση που τόσο καιρό δεν κάνει τίποτα. Θα ήθελα μέσω του περιοδικού να πω στις γυναίκες της κίνησης πως όποια στιγμή χρειάζονται την βοήθεια μας, εμείς είμαστε πρόθυμες, και είμαι σίγουρη πως όταν επιστρέψω και συζητήσω το θέμα στην ομάδα μου θα βρούμε διάφορους τρόπους να σας βοηθήσουμε.

«γυναίκες για ειρήνη» το μήνυμά τους στη πορεία

«Η ειρήνη στη Κύπρο θα φέρει την σφραγίδα των γυναικών».

Σαν αντιπρόσωπος του κινήματος «Γυναίκες για Ειρήνη στην Ευρώπη» ήλθα στην Κύπρο με σκοπό να συμπαρασταθώ στις Κυπρίες στην προσπάθεια τους για επιστροφή στις εστίες και ρίζες τους.

«Οι Γυναίκες για Ειρήνη στην Ευρώπη» πιστεύουν πως οι Ελληνοκύπριες και Τουρκοκύπριες θα πρέπει να αφεθούν να μιλήσουν ελεύθερα για το πολιτικό τους πρόβλημα, και να συστρατευθούν ενάντια στην τουρκική κατοχή και τους ξένους στρατούς.

Η Κύπρος έχει μακράν ιστορία ξένης κατοχής. Η τουρκική εισβολή στη Κύπρο είχε σαν αποτέλεσμα την διχοτόμηση του νησιού, την μεταφορά μεγάλου αριθμού Τούρκων εποίκων στη Βόρεια Κύπρο, με αποτέλεσμα να αποδιαμορφωθεί η ιστορία του τόπου. Όλα αποτελούν πράξεις ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα, ενάντια στα δίκαια του κυπριακού λαού στο σύνολό του.

Η συνεχιζόμενη πολιτική κατάσταση στην Κύπρο, αγνοεί τα δικαιώματα και των γυναικών μα και όλων των κατοίκων του νησιού, πράγμα το οποίο δεν είναι γνωστό στη χώρα μου.

Η συμμετοχή μου στην πορεία, μου έδωσε την δυνατότητα να κατανοήσω πως τα Ηνωμένα Έθνη δεν έχουν πράξει αρκετά ώστε να τερματιστεί η σημερινή πολιτική κατάσταση στην Κύπρο.

Οι γυναίκες της Κύπρου, με την πράξη τους να «σπάσουν» την Πράσινη γραμμή και να περάσουν στα τουρκοκρατούμενα εδάφη, έχουν βάλει ένα τέλος στην σιωπή που επικρατούσε. Οι χίλιες Κύπριες, και οι ξένες γυναίκες που πορεύθηκαν έδειξαν έμπρακτα πως, άσπλα, χωρίς εχθροπραξίες, με ειρηνικά συνθήματα και τραγούδια μπορούν να επιτύχουν όσα δεν έχουν καταφέρει μέχρι σήμερα τα πολιτικά κόμματα και οι Κυβερνήσεις.

Η δική μου πόλη είναι το Βερολίνο στη Δυτική Γερμανία. Όπως και η Λευκωσία έτσι και το Βερολίνο είναι μοιρασμένο. Από την πείρα που έχω στο ειρηνευτικό κίνημα νομίζω ότι οι Γερμανοί του Βερολίνου μπορούν να βοηθήσουν τις δύο κοινότητες, να ξανακερδίσουν την εμπιστοσύνη τους και να δείξουν σεβασμό προς τα διεθνή ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι γυναίκες στην Κύπρο έχουν σπάσει την σιωπή τους όσον αφορά την πολιτική αρχίζοντας έτσι μια νέα εποχή με το κίνημα τους «Οι Γυναίκες επιστρέφουν». Σ' αυτήν τους την προσπάθεια δεν είναι μόνοι τους. Μαζί τους είναι όλες οι γυναίκες του κόσμου. Ως εκπρόσωπος του κινήματος «Οι Γυναίκες για Ειρήνη στην Ευρώπη», θα μεταφέρω το μήνυμά της κίνησης πίσω στην πατρίδα μου.

Εύχομαι και ελπίζω πως η επόμενη πορεία προς την Πράσινη Γραμμή θα πλημμυρίσει από γυναίκες, από όλο τον διεθνή χώρο, κάτι που έγινε στο «Greenham Common» στην Μεγ. Βρετανία σαν ένδειξη διαμαρτυρίας ενάντια στην εγκαθίδρυση των Αμερικανικών ατομικών πυραύλων.

«Οι Γυναίκες για Ειρήνη στην Ευρώπη» έχουν δείξει έμπρακτα σε πολλές χώρες, τόσο με το γράψιμό τους, όσο και με τις ειρηνικές τους διαδηλώσεις, τον δυναμισμό τους και την πίστη τους για Ειρήνη.

Πιστεύω πως οι Ελληνοκύπριες μαζί με τις Τουρκοκύπριες, μπορούν να αλλάξουν ειρηνικά την πολιτική κατάσταση στην Κύπρο. Έχουν την δύναμη να καταργήσουν την διαχωριστική γραμμή.

Είμαι σίγουρος πως η ειρήνη στην Κύπρο θα φέρει την σφραγίδα των γυναικών.

Hildegard Klimmeck
Heylstr. 5
D. 1000 Berlin 62

Εκ μέρους του κινήματος
«Γυναίκες για Ειρήνη στην Ευρώπη»
από το παράρτημα του Βερολίνου

η πορεία γυναικών το γυναικείο κίνημα το κυπριακό

Μια συνέντευξη της Marina Gross στη Μύρια Αντωνιάδου

Η Μαρίνα πολιτικοποιήθηκε μέσα από το αντιρατσιστικό κίνημα της Γερμανίας. Έτσι είναι αρκετά ευαίσθητη στο θέμα των μειονοτήτων και το δικαίωμα τους να έχουν ίσα δικαιώματα διατηρώντας την εθνική τους συνείδηση. Τώρα είναι ενεργό μέλος του κινήματος των Πρασίνων και ήρθε στην πορεία των γυναικών ως αντιπρόσωπος τους. Στη συζήτηση μας που ακολουθεί σταθήκαμε αρκετά στο θέμα της γυναικείας απελευθέρωσης διότι είναι ζήτημα καυτό και για τις δυο μας και θεώρησε πως η εμπειρία της στο Γυναικείο κίνημα και σαν φεμινίστρια μέλος των Πρασίνων μπορεί να βοηθήσει κι' εμάς.

Ερ. Μαρίνα θα ξεκινήσω με μια πολύ συνηθισμένη ερώτηση, θα ήθελα να μου πεις τι γνώριζες για την Κύπρο πριν έρθεις;

Απ. Τίποτα δεν ήξερα για την Κύπρο και το πρόβλημα της πριν έρθω, αλλά ούτε και το κόμμα των Πρασίνων έχει θέση πάνω στο Κυπριακό. Μπορεί να υπάρχουν φίλοι της Κύπρου στην Γερμανία, που γνωρίζουν το πρόβλημα, αλλά δεν είναι πλατιά γνωστό. Αν ρωτήσεις κόσμο στη Γερμανία για το Κυπριακό το μόνο που θα σου πουν είναι πως κάπου μες στη δεκαετία του 1970 υπήρξε κάποιο πρόβλημα, (the Cyprus Crisis όπως το λέν) τίποτε περισσότερο δεν γνωρίζουν. Για να ενημερωθώ λίγο πριν έρθω τηλεφώνησα σε 2-3 φίλους που είχαν επισκεφτεί την Κύπρο και διάβασα στα γρήγορα μερικά βιβλία.

Ερ. Τώρα έχουν περάσει αρκετές μέρες που είσαι στην Κύπρο, έλαβες μέρος

στην πορεία των γυναικών όπου ήρθες αντιμέτωπη με ένοπλους Τούρκους στρατιώτες, έζησες μαζί μας την απαγόρευση της επιστροφής στη γη μας, μίλησες με διάφορα άτομα για το Κυπριακό κλπ., τώρα έχεις διαμορφώσει άποψη;

Απ. Βρίσκω πως το Κυπριακό δεν είναι εύκολο πρόβλημα. Μόλις ήρθα ήθελα να συζητήσω με πολύ κόσμο για να ακούσω διάφορες απόψεις και ειδικά ήθελα να ακούσω τα αιτήματα και τις θέσεις των γυναικών της κίνησης «Οι γυναίκες επιστρέφουν». Ακόμα δεν έχω διαμορφώσει ολοκληρωμένη άποψη, όμως μερικά θέματα που θα σου αναφέρω τώρα είναι ξεκάθαρα. Πρώτα απ' όλα νομίζω πως η Κύπρος θα έπρεπε να αποστρατικοποιηθεί και φυσικά δεν εννοώ μόνο τα τουρκικά στρατεύματα της Τουρκίας αλλά και του ΝΑΤΟ. Αντιλήφθηκα ότι η ιστορία του νησιού διαμορφώνεται ανάλογα με τα συμφέροντα ξένων χωρών, γι' αυτό πιστεύω πως ο αγώνας των Κυπρίων πρέ-

πει να είναι αντιμιλιταριστικός, για μια ανεξάρτητη χώρα δίχως στρατεύματα. Από συζητήσεις που έκανα με διάφορες γυναίκες κατάλαβα πως οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ζούσαν ειρηνικά για αρκετά χρόνια, μέχρι που η (αποικιακή) κυβέρνηση της Αγγλίας δημιούργησε ένταση εδώ χρησιμοποιώντας τη γνωστή πολιτική της, του «διαίρει και βασίλευε» για να φέρει την κατάσταση εδώ που είναι σήμερα και να εξασφαλίσουν εκείνοι 2 βάσεις. Αυτές οι βάσεις είναι βάσεις του ΝΑΤΟ και πρέπει να φύγουν.

Το άλλο που πιστεύω, είναι πως δεν πρέπει να υπάρχει η πράσινη γραμμή, αυτή η χώρα ανήκει σε όλους τους πολίτες, Ελληνοκυπρίους, Τουρκοκυπρίους σ' όλες τις άλλες μειονότητες. Τα άτομα που μένουν εδώ πρέπει να έχουν το δικαίωμα να μένουν όπου επιλέξουν και να κινούνται ελεύθερα. Βλέπω πως πρέπει να ανοιχτεί διάλογος μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων και οι Ελληνοκύ-

πριοι σαν πλειοψηφία θα πρέπει να υποστηρίξουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων εδώ, να αναγνωρίσουν το δικαίωμα τους να έχουν τη δική τους κουλτούρα σαν ξεχωριστές εθνικές οντότητες και να μην έχουν δεξιές, συντηρητικές εθνικές τάσεις. Είναι σημαντικό η Κύπρος να είναι ενιαίο κράτος όπου να συνυπάρχουν όλες οι πολιτιστικές οντότητες και εθνικές μειονότητες.

Εδώ έβγαίνε καθαρά το γεγονός ότι η Μαρίνα είναι αναμειγμένη στο αντιρατσιστικό κίνημα στην Γερμανία, μια χώρα όπου τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων καταπατούνται, γι αυτό ήταν αρκετά ευαίσθητη στην κατάσταση που υπήρχε πριν το 1974 και το γεγονός πως οι Τουρκοκύπριοι ήταν εθνική μειονότητα εδώ. Σε άλλη συζήτηση που κάναμε με ρώτησε τι πιστεύω πως έπρεπε να γίνουν οι Τούρκοι έποικοι εδώ όταν βρισκόταν μια λύση για μια Κύπρο ανεξάρτητη. Όταν της είπα πως όλοι οι έποικοι θα έπρεπε να φύγουν από την χώρα, αρχικά το βρήκε ρατσιστικό και έκανε τη σύγκριση με τους μετανάστες στην Γερμανία. Της εξήγησα πως αυτή η σύγκριση δεν μπορεί να γίνει λόγω του ότι ο μετανάστης πηγαίνει σε μια χώρα της εκλογής του, βρίσκεται δουλειά, νοικιάζει σπίτι, κλπ. ενώ οι έποικοι στην Κύπρο βρέθηκαν μετά από μια εισβολή και κατοχή, μένουν σ' ένα σπίτι το οποίο ανήκει σε κάποιον άλλο ο οποίος τώρα μένει σε καταυλισμό και έχει ιδιαίτερα προβλήματα. Τελικά πιστεύω και ελπίζω πως κατάλαβε πως δεν μιλούσα ρατσιστικά, σωβινιστικά αλλά πως το πρόβλημα είναι η πολιτική της Τουρκικής Κυβέρνησης να Τουρκοποιήσει την Βόρεια Κύπρο εκμεταλλεύοντας τελικά τους εποίκους βάζοντάς τους σε δικό της πολιτικό παιχνίδι.

Ερ. Μαρίνα, από τις εφημερίδες μάθαμε για την πρόσκληση του Ντενκτάς προς τις ξένες να επισκεφτούν τα κατεχόμενα, εσύ πως αισθάνεσαι γι' αυτό;

Απ. Εγώ ήρθα στην Κύπρο για να συμπαρασταθώ στις γυναίκες της πορείας, σταθήκαμε εκεί μαζί και κοιτάξαμε τους Τούρκους και ΝΑΤΟϊκούς (Ηνωμένα Έθνη) στρατιώτες στο πρόσωπο, μαζί αντιμετωπίσαμε τα όπλα. Δεν ήρθα διότι με κάλεσε η κυβέρνηση αλλά διότι με κάλεσαν οι γυναίκες, γι' αυτό δεν θα δεχόμουν μια πρόσκληση του Ντενκτάς. Όμως, αν κάποια φορά με καλούσε μια Τουρκοκυπριακή κίνηση γυναικών που είχε τους ίδιους στόχους μ' αυτήν που με κάλεσε εδώ, θα πήγαινα να συζητήσω μαζί τους. Θα πήγαινα να συζητήσω μαζί τους για την ειρήνη και ανεξαρτησία, για όλες τις μειονότητες και πολίτες σ' αυτήν την χώρα.

Ερ. Πως βλέπεις την κίνηση «οι γυναίκες επιστρέφουν»;

Απ. Η κίνηση αυτή των γυναικών είναι μια καλή αρχή ή μια ευκαιρία, αν θέλεις να το δεις έτσι, για να δημιουργηθεί στην Κύπρο ένα αυτόνομο γυναικείο κίνημα. Το γεγονός ότι αυτές οι γυναίκες οργανώθηκαν και κάνουν πολιτική δουλειά,

συζητούν, ανταλλάσσουν απόψεις κλπ. τις κάνει πιο δυνατές και ξεφεύγουν από τις κλασικές γυναικείες ασχολίες δηλαδή δουλειά, σπίτι, οικογένεια, μωρά. Επίσης για γυναίκες που ανήκουν σε κόμματα, η γυναικεία κίνηση θα λειτουργήσει θετικά διότι είναι μια ευκαιρία να μάθουν να οργανώνονται, να μιλούν, να λειτουργούν δίχως ηγέτες και καπλώμα. Αυτό θα τις κάνει πιο δυνατές και η εμπειρία τους θα τις βοηθήσει να λειτουργούν μέσα στο κόμμα και την πολιτική. Σε όλες τις χώρες η κατάσταση είναι η ίδια. Από τη μια υπάρχουν οι άντρες που κάνουν την πολιτική, θεωρητική δουλειά, δηλαδή χαράζουν την πολιτική γραμμή, παίρνουν αποφάσεις κλπ. και οι γυναίκες τους ακολουθούν στις «μεγάλες» πολιτικές τους αποφάσεις. Κάνοντας περισσότερο πρακτικές δουλειές. Για τις γυναίκες η πολιτική είναι κάτι καινούργιο. Το ξέρω πως οι περισσότερες γυναίκες της κίνησης δεν θέλουν να ονομάζονται φεμινίστριες, αλλά μέσα από την κίνηση μπορεί να βγει κάτι νέο διότι αναπόφευχτα αυτές οι γυναίκες θα αρχίσουν να συζητούν τα προβλήματα μέσα στο κόμμα, την σχέση τους με τους άντρες, τα κοινωνικά και νομικά τους προβλήματα. Είναι πολλά τα ερωτήματα που θα τεθούν. Τότε ίσως ρωτήσουν τον εαυτό τους για τον ρόλο τους μέσα στην κοινωνία και να αντιληφθούν πως και το προσωπικό είναι πολιτικό. Και έτσι να οργανωθούν για να αλλάξουν τον ρόλο τους στην κοινωνία. Φαντάζομαι πως στην Κύπρο όπως ήταν και σε ποιο μικρό βαθμό είναι ακόμα (στην Γερμανία), ο φεμινισμός θα θεωρείται ως κάτι το «ακάθαρτο» κάτι που ντρέπεσαι να πεις, όπως και ο κομμουνισμός. Οι άνθρωποι πιστεύουν πως είναι ένα κίνημα ενάντια στους άντρες. Αυτή είναι μια λανθασμένη εντύπωση, εμείς θέλουμε να απελευθερωθούμε, να μιλάμε ελεύθερα, να είμαστε ίσες και να μην υποβιβάζονται οι αξίες μας, θέλουμε και έχουμε όνειρα για καλύτερες ανθρώπινες σχέσεις, για ειρήνη και ελευθερία. Πιστεύω πως οι γυναίκες

δεν αντιμετωπίζουν θεωρητικά την πολιτική, είναι πιο πρακτικές, τα προσωπικά τους βγαίνουν προς τα έξω, τα συζητούν. Οι γυναίκες πολιτικά λειτουργούν διαφορετικά από τους άντρες και αυτό αποδείχτηκε με την πορεία, φαντάσου την κατάσταση αν ήταν 1,000 άντρες, τι πιστεύεις πως θα γινόταν;

Ερ. Πες μου εσύ τι πιστεύεις;

Απ. Ίσως να μπορούσαν να κάνουν αυτή την διαμαρτυρία. Θα είχε όμως την ίδια μορφή, εκεί στην γραμμή αντιπαράθεσης όπου η κατάσταση ήταν τόσο εύφλεκτη; Θα εξακολουθούσε η πορεία να ήταν ειρηνική με ειλικρινή αισθήματα; Εκτός απ' αυτό νομίζω πως οι άντρες θα είχαν πρόβλημα να οργανωθούν εκτός κομμάτων ή κι' αν το έκαναν θα προσπαθούσε ο καθένας να περάσει την γραμμή του κόμματός του. Ενώ βλέπεις οι γυναίκες κατάφεραν να οργανωθούν κάνοντας κάτι καινούργιο στην ιστορία του τόπου τους. Ελπίζω να κατάλαβαν όλες οι γυναίκες Ελληνοκυπρίες και Τουρκοκυπρίες πως η πορεία ήταν ειρηνική και γι' αυτό πέτυχε ένα από τους στόχους της. Αν και μπορεί να είναι δύσκολο να οργανώσετε την κίνηση, και να προχωρήσετε πέρα πέρα, πιστεύω πως είναι σημαντικό να το κάνετε, γιατί αυτό θα σημαίνει την πολιτική ωρίμανση των γυναικών και την εμπειρία του να κάνουν πολιτική από μόνες τους. Έχει ήδη γίνει το πρώτο βήμα και θα πρέπει να συνεχίσετε να συζητάτε, να βγάζετε δουλειά, να θυμώνετε, δεν είναι ανάγκη πάντα να συμφωνάτε, σιγά σιγά θα εξελιχτεί η κατάσταση.

Υ.Γ.: Η Μαρίνα μου έδωσε κουράγιο και θάρρος για περισσότερη δουλειά είτε μέσα στην κίνηση είτε με άλλη γυναικεία ομάδα. Όμως πάνω απ' όλα με άφησε με μια ελπίδα για το γυναικείο κίνημα που ίσως, θα μπορούσε να ξεφυτρώσει μέσα από την κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν».

Μύρια

αφιέρωμα: 2η πορεία γυναικών

Διπλό βλέμμα

Το χρονικό της πορείας

Η προετοιμασία

Η πλατεία

Η πορεία

Οι Τούρκοι

Εμείς

Ο επίλογος

Anna - Rita, Τασούλα

Η προετοιμασία

Την έζησα στο περιθώριο, μεσ' απ' τις συζητήσεις των άλλων γυναικών και σε μια μοναδική συνάντηση, στην οποία είχα κληθεί όχι σα γυναίκα, όχι σαν Άννα - Rita, αλλά ως Ιταλίδα. Πήγα με δυσπιστία και ενδοιασμό, μπλεγμένα με μια ελπίδα, που πάντα με πιάνει όταν είναι οι γυναίκες που πρέπει να οργανώσουν, να θεωρητικοποιήσουν... να δράσουν.

Εκεί υπήρχε ένα κλίμα «αδελφικότητας» που είχα ήδη γευτεί, εξυψωτικό και καταπιεστικό συνάμα. Με τα φτωχά Ελληνικά μου, κατάλαβα ότι υπήρχαν σκοποί που δεν είχαν ειπωθεί, σχέδια που δεν είχαν εξηγηθεί, πρωταγωνίστριες μυστηριώδεις.

«Θα είναι μια αναγκαία μυστικότητα, θα υπήρξαν σίγουρα άλλες συναντήσεις, όπου θα συζητήθηκε το που πάμε», αν όχι οι κινήσεις τακτικής είπα στον εαυτό μου. Μετά όμως αντιλήφτηκα ότι «το μυστικό» το συμμερίζονταν μόνο λίγες: Αυτές γύρω απ' το τραπέζι που, με τα πρόσωπα σε ένταση ή καλοδιάθετά, ήταν τελικά οι μόνοι θεματοφύλακες της «στρατηγικής».

Η πλατεία

Σ αυτό το χώρο, που για πρώτη φορά έβλεπα αυθεντικά ζωντανό, το αίσθημα της μη ταύτισης έβησε. Τόση ήταν η κίνηση, το χρώμα και η ζεστασία, που οι γυναίκες ξέρουν να δημιουργούν, όταν συναντιώνται, χαιρετιούνται, ετοιμάζονται να δράσουν.

Μπροστά στην τόσο αυθόρμητη κίνηση, ήμουν έτοιμη να συμμετάσχω, αν και δεν κρατούσα στο χέρι όλα τα σκoiνιά της κατάστασης: Εκεί ήταν οκτακόσιες γυναίκες, ίσως λιγότερο συνειδητές από μένα, αλλά ολότελα πραγματικές. Σχεδόν συγκινήθηκα, όταν είδα την Κατερίνα, την δεκατετράχρονη κόρη της Τασούλας, που ήρθε κλαίγοντας, γιατί ήθελε να ρθει μαζί μας. Τουλάχιστον γι' αυτήν έπρεπε να πάμε! Και η συγκίνησή μου δε μου φάνηκε καν ρητορική.

Η πορεία

Μέσα στο λεωφορείο άρχισα να συγκεντρώνω την προσοχή μου στον εαυτό μου, στον κίνδυνο και σε όσα ήμουνα προσωπικά διατεθειμένη να διακινδυνεύσω. Μία σκέψη απασχολούσε διαρκώς το μυαλό μου: είχε προβλεφτεί ο κίνδυνος;

Δεν υπάρχει καλύτερο μέρος από ένα λεωφορείο για διαλογισμό, αλλά οι σκέψεις μου διακόπηκαν από το, ζιγκ - ζαγκ που εφαρμόστηκε για παραπλάνηση των Οηέδων και μπροστά σ' αυτό καταλήφτηκε από ένα είδος ασυνχώρητου ενθουσιασμού παιδικού και εξτρεμιστικού.

Στη δεύτερη πορεία έμεινα απ' έξω συνειδητά, σα μια καθαρά πολιτική επιλογή, μέχρι τις τελευταίες σχεδόν μέρες, όταν πλέον η συνεργασία και η συνεισφορά της κάθε γυναίκας ήταν πολύ σημαντική. Η πορεία θα γινόταν και ήθελα να πετύχει. Δεν ήταν κάτι για το οποίο, είχα δουλέψει, γιατί μου δημιουργούσε μια σειρά από ερωτηματικά που η οργανωτική επιτροπή δε φαινόταν διατεθειμένη να τ' ακούσει και πολύ λιγότερο να τα συζητήσει. Έτσι μπήκα και πρόσφερα τη βοήθειά μου όταν πλέον τα ερωτήματα εμπαίναν στην πάντα μπροστά στην ανάγκη για δράση.

Τη δεύτερη φορά έφτασα κάπως αργά στην πλατεία και μπήκα κατ' ευθείαν στο λεωφορείο. Τώρα ήμουν στο λεωφορείο με τις ξένες προσωπικότητες που από τη μια κέρδιζαν το θαυμασμό και την εκτίμησή μου και κι απ' την άλλη μ' έκαναν ν' αναρωτιέμαι τι τις έκανε να παίρνουν μέρος σε κάτι που στο κάτω κάτω το ρίσκο ήταν πάντα πιθανό. Η γνησιότητα του αισθήματος της πρώτης φοράς έλειπε. Τώρα το πλήθος μου κινούσε πιο πολύ την περιέργεια - τι θα έκανε σε μια στιγμή κινδύνου; - ενώ το συναίσθημα της πρωτοπορίας και του αυθεντικού είχε χαθεί.

Μόνο όταν η κόρη μου - δεκατεσσάρων χρονών - ήρθε κλαίγοντας και μου ζήτησε να της επιτρέψω να πάρει, μέρος, παρά την προηγούμενη άρνησή μας -του πατέρα της κι εμένα - γεγονός που με αναστάτωσε και δίχασε τις γυναίκες, ένοιωσα ότι κάτι σημαντικό θα κάναμε, που το οφείλαμε στον τόπο και τα παιδιά μας.

Η μεγάλη επιτυχία της πορείας ήταν το «ταξίδι». (α) Μέσα στο λεωφορείο, γιατί η ξεναγός και υπεύθυνη του λεωφορείου - Κερυνειώτισσα μιλούσε για τη Λευκωσία κι εξηγούσε το καθετί με την αγάπη του ανθρώπου, που δεν αρκείται να κοιτάζει τα πράγματα, αλλά τα ψηλαφεί με το βλέμμα, με την αίσθηση της πολυτιμότητας που τους δίνει η ανεπαίσθητη υποψία πως ίσως αύριο χαθούν.

(β) Πρώτο ξάφνιασμα - και μεγάλη χαρά - το ξεγέλασμα των Η.Ε. Τίποτα λοιπόν δεν είναι αδύνατο. Οι πανίσχυροι κι εξοπλισμένοι με όλα τα μέσα επικοινωνίας στρατιωτικοί των Η.Ε. και όχι μόνο - να πέσουν στην παγίδα μιας παραπλάνησης, αυτό σίγουρα ήταν μια νίκη. Ένα φτερούγισμα ελπίδας που θα σβήσει μόλις επιστρέφοντας μας φτάσουν και αρχίσουν να μας προσπερνούν. Λοιπόν, θα μείνουμε μεσοστρατής, χωρίς δυνατότητα, προσπέλασης; Κι όταν η κατάσταση αποτράπηκε, για μια στιγμή έχασα σχεδόν τον αυτοέλεγχό μου. Είχα ενθουσιαστεί και φώναξα. Χρειάστηκε να με επαναφέρουν στην τάξη. Αλλά τι είναι αυτό που μπορεί να γίνει χωρίς ενθουσιασμό και πίστη;

Οι Τούρκοι

Εγώ, που πάντα προσπάθησα, μέσα από μια αντιδημαγωγική και αντιρατσιστική διάθεση, να μην τους δω σαν καταβροχθιστές παιδιών, άγριους από τη φύση τους, τους αντίκρυσα βλοσυρούς, σα να 'βγαίνουν από ορισμένες ιταλικές παραστάσεις που τους παρουσιάζουν άσκημους και κακούς, από τον καιρό που είχαν εισβάλει στην πατρίδα μου. Μα με ποιόν άλλο τρόπο θα μπορούσα να δω στρατιώτες, υπερβολικά «στολισμένους» με όπλα γελοιωδώς βαριά, παρατεταγμένους ενάντια σε μια ομάδα γυναικών, που κατέφθαναν ειρηνικά; Ξαφνικά οι εισβολέας απέκτησε για μένα την πραγματική του ταυτότητα και αναρωτήθηκα για πόσα παιδιά, αλλά και πόσους εικοσάχρονους Ελληνοκύπριους είναι αντίθετα σαν το λύκο των παραμυθιών μια μορφή δημιουργημένη από την προπαγάνδα. Όσο ποτέ άλλοτε ένοιωσα τη γελοιότητα της παγοποίησης αυτού που ονομάζεται «κυπριακό πρόβλημα» τα τελευταία δεκατρία χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων η προοδευτική ενίσχυση του στρατιωτικού μηχανισμού στα κατεχόμενα και η αύξηση των τουρκικών δυνάμεων παρέμεινε μονάχα ένας αριθμός που στολίζει τα προπαγανδιστικά φυλλάδια των Υπουργείων, που δεν κατόρθωναν να δώσουν την πραγματική εικόνα και χάνονταν πίσω από ατέλειωτες και άκαρπες διπλωματικές ενέργειες.

Εμείς

Φόβο δεν είδα κι αυτό μου έδωσε μια μεγάλη αίσθηση σιγουριάς, παρά την ένταση. Είδα όμως μεγάλη σύγχυση, ένα δισταγμό που πηγάζε όχι από ενδοιασμούς, αλλά από το μη ξεκαθάρισμα των ιδεών, που αναγκαστικά ορισμένες στιγμές αδρανοποιούσε την αποφασιστικότητα. Ήταν μια σύγχυση που οφειλόταν στην έλλειψη συζήτησης και στην επεισοδιακή, χωρίς προγραμματισμό συμμετοχή. Πολλές από τις γυναίκες που συμμετείχαν σ' αυτό το εγχείρημα δεν ήξεραν τίποτε άλλο εκτός απ' αυτό που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες, τις είχε ωθήσει μια ανάγκη που εκφραζόταν μόνο εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή και γι' αυτό μ' ένα τρόπο αβέβαιο.

Η αναποφασιστικότητα μεγάλωσε όταν πήραμε την τελευταία προειδοποίηση. Δεν υπήρξε πανικός, αλλά πολλά ερωτηματικά: «Γιατί να φύγουμε;» και - απίστευτο για εκείνη τη στιγμή - «Γιατί ήρθαμε;» Δε θέλω εδώ να καταπιαστώ με τη συζήτηση αν ήταν καλύτερα να μείνουμε, βιάζοντας το αποτέλεσμα, ή να φύγουμε με την ικανοποίηση ότι είχαμε πραγματοποιήσει κάτι.

Αυτό που με κάνει να προβληματίζομαι είναι εκείνη η αβεβαιότητα και η άγνοια που διακατείχε τις περισσότερες γυναίκες.

Ο επίλογος

Η λέξη «τέλος» πρέπει ακόμα να γραφτεί. Θα ήθελα μια προοπτική με περισσότερη συζήτηση, με περισσότερη συλλογική συμμετοχή, μεγαλύτερη ανταλλαγή απόψεων, περισσότερη δεκτικότητα αλλά το ίδιο κουράγιο και την ίδια νικηφόρα νηφαλιότητα.

Δεύτερο ξάφνιασμα: Οι Τούρκοι. Οι Τούρκοι μπροστά μας. Με τα όπλα προτεταμένα. Υποχωρώντας ελαφρά και κοιτάζοντας ο ένας τον άλλο αμήχανοι και φροντίζοντας να μη χάσουν κι εμάς από το βλέμμα τους. Μερικοί έχοντας τα φανερά χαμένα - δεν είχαν ειδοποιηθεί άραγε; - κι άλλοι τρέμοντας. Ο κίνδυνος λοιπόν κατάντικρυ. Δεν τον περιμέναμε τόσο γρήγορα. Ίσως γι' αυτό μετά το πρώτο ξάφνιασμα και το πρώτο δάγκωμα του φόβου, νομίσαμε πως δεν ήταν δα και τίποτα. Εκείνοι υποχωρούσαν. Κι ήταν παιδάκια μικρά. Ακριβώς σαν τα δικά μας. Τι θα κάνουν τα δικά μας παιδιά σ' έναν παρόμοιο αιφνிடισμό από την άλλη πλευρά;

Πέρα από την περιέργεια, τα οπλισμένα παιδιά, μου κινούσαν τη συμπάθεια, ίσως γιατί ήξερα ότι δεν επρόκειτο να χρησιμοποιήσουν τα όπλα που κρατούσαν. Ένωθα πως δεν το ήθελαν κιόλας. Ωστόσο ο κίνδυνος ήταν πάντα παρών: Μια πρόκληση, μια λαθεμένη κίνηση και όλα θα μπορούσαν να συμβούν. (Η παρουσία των αντρών ζήμεיוνε την όλη υπόθεση, ακριβώς γι' αυτό).

Οι αστυνομικοί - ανέκφραστοι και βλοσυροί κάτω απ' τα σκοτεινά τους πηλίκια, με τα ηλεκτροφόρα γκλοπς έτοιμα για δράση - μου φάνηκαν πιο συχνά και άτεγκτα. Οι λίγοι πολίτες - αμφιβάλλω αν ήταν πράγματι - πολύ επιθετικοί - ή τουλάχιστον επιθετικά αμυνόμενοι - και φανατισμένοι. Πίστευαν άραγε πως υπαρασπίζονταν κάτι που το θέλαν δικό τους και απειλούσαμε να τους το πάρουμε;

Όμως χειρότερη παρουσία απ' όλους αυτούς οι στρατιώτες των Η.Ε. Υπεροπτικοί, ειρηνικοί και χυδαίοι σ' ένα μεγάλο τους ποσοστό, ήταν πραγματικά οι ξένοι που δεν είδαν στην όλη υπόθεση, παρά μια ευκαιρία για «γλέντι» 'exilten-jen! και σπάσιμο της μονοτονίας τους και της ρουτινιέρικής ζωής. Ως και οι γυναίκες τους - εντυπωσιακά αντροπερείς - γελούσαν με περιφρόνηση μπρος στις αντιδράσεις των δικών μας γυναικών. Ερωτηματικά για το τι μπορεί να κάνει ο στρατός. Και τι τελικά είναι ένας «ειρηνικός» στρατός; Υπάρχει κάτι τέτοιο; Μήπως τελικά πρόκειται για έναν άλλο στρατό κατοχής; (Η φρασσεολογία τους το επιβεβαιώνει: This is my land). Και τότε τι κάνουμε εμείς; Η κυβέρνηση; Πώς υπερασπιζόμαστε τους εαυτούς μας, τη γη μας, την οντότητα μας; Αυτό θα είναι η εγγύηση που θα προσφέρει η «διεθνής διάσωση» και οι «διεθνείς εγγυήσεις» που τόσο επίμονα ζητάμε σήμερα;

Φωτεινή εξαίρεση οι αξιωματικοί των Η.Ε. που πολλοί, πέρα τη διπλωματία και την ανεκτικότητα ή τη διαλλακτικότητα, διέθεταν και μια πραγματική αξιοπρέπεια.

Θα ήταν άδικο να μην έλεγα ότι κι εμείς - κάποιες από μας, πολύ λίγες - υπήρξαμε κατά ένα τρόπο προκλητικές, πράγμα που δείχνει ότι νιώθαμε την ενόχληση και την πρόκληση από την παρουσία των Η.Ε., όσο κι αν τους είχαμε ανάγκη για προστασία σε ώρα περιστάσης. Δεν έπαυαν να είναι αυτοί που μας εμπόδιζαν να προχωρήσουμε, να συγκρουσθούμε και ίσως ίσως να τα «βρούμε» μ' αυτούς που στέκαν αντίκρυ μας. Ήταν αυτοί που μας μάντρωσαν και μας εποπτεΐαν σαν τους λυσσασμένους σκύλους, ήταν στραμένοι προς σε μας, ενώ οι άλλοι κρατούσαν τα όπλα.

Εμείς λοιπόν. Είναι τόσο πολυδιάστατο αυτό το εμείς, ώστε δε θα ήθελα να πω τίποτε άλλο, παρά μόνο ότι όταν πια κόντευε να νυκτώσει, δε μας έκανε καρδιά να εγκαταλείψουμε αυτό το έδαφος που νιώθουμε ότι είναι δικό μας και δικό τους, ότι η γη είναι μια πλατιά αγκαλιά που μπορεί να μας χωρέσει όλους κι επομένως είναι εξωφρενικό και απάνθρωπο να μας απωθούν, με τον τρόπο που άρχισαν να το κάνουν τα Η.Ε. Η ώρα ήταν γλυκιά και οι εχθρότητες αμβλυμένες έτσι, οι Τούρκοι στρατιώτες είχαν από ώρα αποχωρήσει, οι αστυνομικοί στέκαν αδρανείς, εμείς είχαμε αποδειχτεί γάτες που δε γρατζουνάνε ώστε δεν έβλεπες το λόγο γιατί να φύγεις από κείνον τον μικρό κόλπο γης, που η κακομεταχείριση κόντευε να του ξεράνει ως και τις ελιές.

Ωστόσο φύγαμε. Μέσα από ένα ανθρώπινο στενό κανάλι, όπου ένιωθες την αποδοκιμασία να διασταυρώνεται με μια παραδοχή. Ναι, είχαμε κάνει κάτι. Ποτέ στην ανθρώπινη πορεία το «κάτι» δεν είναι αρκετό, αλλά είναι πάντα εκείνο που προστίθεται σε κάτι άλλο, για να δώσει αυτό που ίσως κριθεί αρκετό. Αν δε μείνουμε μεσοστρατής κι αν, όπως έχω ξαναπεί, η προετοιμασία της πορείας πάρει τη σωστή της μορφή - γίνει δηλ. η ίδια μια διαδικασία απελευθέρωσης -τότε η πορεία θα δικαιωθεί.

Anna - Rita Baglioni

Τασούλλα Αθηνάιτου

παφος: μια απουσία

ελλη σκαλία

30 Οκτώβρη 1987 ώρα 6 μ.μ.. Η αίθουσα του δημαρχείου ανοικτή, η τηλεόραση και το βίντεο στη θέση τους και οι γυναίκες από τη Λευκωσία περιμένουν. Περιμένουν τις γυναίκες της Πάφου, τις αντιπροσώπους των διαφόρων μαζικών οργανώσεων, για να τους μιλήσουν. Να τους πουν για τη κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν», να τους δείξουν τη βιντεοκασέττα της πρώτης πορείας και να τους μιλήσουν για τη δεύτερη πορεία προς τα κατεχόμενα που θα γινόταν τις 22 Νοεμβρίου '87.

Τα τηλεφωνήματα τις προηγούμενες μέρες πολλά. Δεν έμεινε γυνακεία οργάνωση (ΓΟΔΗΚ, ΠΟΓΟ, Σ.Γ. Κίνηση, ΔΗΣΥ, Φιλόπρωτος, Αντικαρκινικός, Κινηματογραφική Λέσχη κλπ.) άτομα και προσωπικότητες που να μην ενημερωθούν γι' αυτή τη συγκέντρωση-συζήτηση στο δημαρχείο.

Η ώρα περνά και οι γυναίκες δεν ξεπερνούν τις 25. Έστω! Η εκδήλωση αρχίζει και η τηλεόραση δείχνει την πρώτη πορεία των γυναικών στα κατεχόμενα. Οι καρδιές όλων κτυπούν πιο γρήγορα και η συγκίνηση σε όλες είναι εμφανής. Τελειώνοντας η ταινία αρχίζουν οι ερωτήσεις και οι απορίες. Οι απαντήσεις τρωτές, καθαρές «Είμαστε μια κίνηση καθαρά υπερεθνική», δηλώνουν οι γυναίκες της Λευκωσίας, «σκοπός της πορείας δεν είναι η συμπλοκή μας με τους Τούρκους ή τους Οηέδες». «Ειρηνικά θέλουμε να περπατήσουμε στη σκλαβωμένη γη μας». Τονίζουν τη συμμετοχή των ξένων γυναικών οργάνωσεων, τη συμμετοχή των ξένων προσωπικοτήτων και τη σημασία που έχει αυτή η συμμετοχή τους. Τη διεθνή προβολή που θα έχει το Κυπριακό ζήτημα.

Οι Παφίτισσες ακούν, χειροκροτούν και φεύγουν υποσχόμενες πως στην επόμενη συγκέντρωση (που ορίστηκε μια βδομάδα αργότερα) θάταν περισσότερες. Θάφερναν είχαν κι άλλες γιατί όπως είπαν και πάλι έπρεπε να δουν όλες οι γυναίκες της Πάφου αυτή την ταινία και πρέπει η Πάφος να δώσει το παρόν της στη δεύτερη πορεία. Γίνεται ειδική προβολή της ταινίας στο προσωπικό του νοσοκομείου Πάφου, «Οι γυναίκες της κίνησης» πηγαίνουν στον προσφυγικό συνοικισμό Μουττάλου και ενημερώνουν τους πρόσφυγες για τη συγκέντρωση στο δημαρχείο και για τη πορεία στις 22 Νοεμβρίου.

Οι υποσχέσεις πάλι πολλές. Κι' όμως στη δεύτερη συγκέντρωση οι γυναίκες πιο λίγες από τη πρώτη φορά. Ακούν πάλι, βλέπουν και ενθουσιάζονται λέγοντας πως σίγουρα θα πάνε και πως η παρουσία όλων σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις είναι απαραίτητη.

Και φθάνει η 21η Νοεμβρίου, ημέρα Σάββατο, και η απογοήτευση φθάνει στο αποκορύφωμά της. Το τηλεφωνό από το πρωί μέχρι το βράδυ να μην καβαίνει από το χέρι μου, να καλεί όλες τις γυναίκες που δήλωναν ενθουσιασμένες συμμετοχή και να μην μπορεί καμιά να καμιά να πάει. Άλλες είπαν, είχαν παιδιά, άλλες φιλοξενούμενες, άλλες ξεχάστηκαν πως πρόκειται για τη τάδε ημερομηνία κι' άλλες είχαν τσάι...! Ναι τσάι στα σπίτια τους. Βρισκόμαστε βλέπετε σε προεκλογική περίοδο. Άραγε, διερωτώμαι, τι αξίζει περισσότερο μια προεκλογική εκστρατεία; ή μια αντικατοχική πορεία;

Ντροπή, μονάχα ντροπή πρέπει να αισθάνεται η Παφίτισσα γι' αυτή της την αποχή.

Κυριακή 22 Νοεμβρίου, σημαδιακή μέρα για μένα αλλά και για τις υπόλοιπες Παφίτισσες που ξεκινήσαμε στις 7.30 το πρωί με ταξί για την Λευκωσία γιατί το λεωφορείο δεν ξεκινούσε με τέσσερις μόνο γυναίκες. Φθάσαμε γύρω στις 10 το πρωί στο άγαλμα του Σολωμού στη Λευκωσία όπου τα λεωφορεία για την πορεία ήταν έτοιμα για εκκίνηση. Μπήκαμε στο λεωφορείο αριθμός 7 εκτός από τη Μαρία Κασουλίδου η οποία ζήτησε να είναι μέσα στις πρωτοπόρες γυναίκες της Κίνησης κι' έτσι μπήκε στο πρώτο λεωφορείο.

Σε λίγο η υπεύθυνη του λεωφορείου μαζί με τα σχετικά φυλλάδια δίνει τις τελευταίες οδηγίες: «Να πορευόμαστε ειρηνικά. Αν καθίσουν χάμω οι πρώτες γυναίκες να κάτσουν και οι υπόλοιπες. Αν ακούσουμε πυροβολισμούς να μην πανικοβληθούμε, να είμαστε σιωπηλές, να μην ρίξουμε πέτρες στους οηέδες κλπ.

Ένα δάκρυ κυλά στο μάγουλο της γυναίκας που κάθεται δίπλα μου κι' κόμπος ανεβαίνει στο δικό μου λαιμό. Τα λεωφορεία ξεκινούν, οι άντρες δεκάδες στο δρόμο, μας χαιρετούν, μας κάνουν το σήμα της νίκης, μας χειροκροτούν και κείνη τη στιγμή νοιώθω τόσο περήφανη για τη συμμετοχή μου και συνάμα τόσο λύπη που μόνο εμείς οι 4 ήλθαμε από τη Πάφο. Τα λεωφορεία προχωρούν και οι Οηέδες προσπαθούν να τα ανακόψουν, αλλά αυτό που συμβαίνει είναι κάτι το ανεπανόλητο, να τρέχουν οι άντρες μπροστά στα αυτοκίνητα ακόμη να κάθονται σ' αυτά για να μας αφήσουν το δρόμο ελεύθερο κι' εμείς από τα λεωφορεία να φωνάζουμε και να χειροκροτούμε για κάθε κίνηση που κάνουμε μπροστά. Φτάνοντας επιτέλους, κατεβήκαμε γρήγορα από το

λεωφορείο και τρέχαμε η μια πίσω από την άλλη. Πέρασαμε τη πράσινη γραμμή και εξακολουθούσαμε να τρέχουμε προς τα κατεχόμενα. Καμιά δε σκιάζεται, καμιά δε φοβάται. Τέτοια ώρα πιστεύω το μυαλό παύει να λειτουργεί. Μένει μονάχα η καρδιά και η θέληση, αυτά σε οδηγούν αυτά σε σπρώχνουν. Τίποτα δεν σκεφτόμουν εκτός από το να πάτσω τη προδομένη γη μου. Και να! Το πέτυχε! Μόλις πάτησα το πόδι μου στη κατεχόμενη Κύπρο, κάθησα χάμω άγγιξα τη γη που πατούσα και τα μάτια μου γέμισαν δάκρυα. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή ήμουν πραγματικά ευτυχισμένη. Σαν γύρισα όμως το βλέμμα μου και είδα τους Τούρκους στρατιώτες τόσο κοντά και τόσο απειλητικοί ένα πάγωμα ένοιωσα αμέσως στη καρδιά. Όχι δεν φοβήθηκα αλλά ένοιωσα μια απεραντη θλίψη και αγανάκτηση. Αγανάκτηση γιατί πατούσαν τη γη μου τη γη που δεν τους ανήκε κι' ένοιωσα τόσο έντονα την επιθυμία να τόσο έντονα να τρέξω πιο πέρα απ' αυτούς να σπάσω την ανθρώπινη αλυσίδα. Δεν τόκανα όμως. Έμεινα εκεί χαμένη στις σκέψεις μου σιγοτραγουδώντας με τις άλλες γυναίκες τα τραγούδια της Λευτεριάς και της Ρωμιοσύνης. Φεύγοντας πήρα μαζί ένα κλωνάρι ελιάς από την ελιά που ήταν δίπλα μου και σαν έφτασα το βράδυ στο σπίτι το φύλαξα με την ευχή ότι κάποτε θα φτάσουμε μέχρι την Κερύνεια.

Την έντονη επιθυμία όμως να σπάσει την ανθρώπινη αλυσίδα Τούρκων και Οηέδων την ένοιωσε ιδιαίτερα η Μαρία Κασουλίδου η 25χρονη προσφυγοπούλα από τη Κατωκοπιά. Η Μαρία δεν άντεξε δεν δέχτηκε να μείνει μέχρι εκεί και αψηφώντας κάθε κίνδυνο έτρεξε κατά τους Τούρκους, τους έσπρωξε τους κτύπησε για να περάσει πιο πέρα αν είναι δυνατό να φτάσει τρέχοντας στο χωριό της. Δεν τα κατάφερε όμως γιατί 4 οηέδες την άρπαξαν χειροπόδαρα και την έφεραν πίσω».

Συνέντευξη-δήλωση της Γιανούλας Σκαλιά από τον Άγιο Επικτήτο της Κερύνειας. Τώρα στην Πάφο.

«Τα αισθήματα μου εκείνη τη στιγμή ήταν ανάμικτα σε χαρά, λύπη και αγανάκτηση. Γιατί οι οηέδες να μην μας αφήσουν να προχωρήσουμε πιο πέρα; Αφού είδαν όταν είμαστε άοπλες η πορεία μας ήταν καθαρά ειρηνική. Δεν θέλαμε τίποτε άλλο παρά να περπατήσουμε στη γη μας εκεί που γεννηθήκαμε κι' αν είναι δυνατό να φθάνα περπατητή μέχρι το σπίτι μου στον Αγ. Επικτήτο της Κερύνειας. Από την ώρα που κάθησα χάμω δεν σκεφτόμουν τίποτε άλλο και δεν ευχόμουν τίποτε άλλο από το να με αξιώσει ο θεός να πάω στο χωριό μου στο σπίτι μου. Έπρεπε να είμαστε πιο πολλές γυναίκες κι' όχι μόνο 800. Όταν ξαναγίνει αυτή η πορεία σίγουρα θα ξαναπάω και μάλιστα θα πάω κι' άλλες γυναίκες μαζί μου».

Συνέντευξη της Μαρούλας Εκτωρίου από την Πάφο μητέρας τριών παιδιών.

«Μόλις άκουσα για την πορεία, παρόλες τις φήμες για ναρκοπέδια κλπ. εξέφρασα την επιθυμία στον άντρα μου ότι ήθελα να πάω. Όχι μόνο μούδωσε τη συγκατάθεσή του αλλά με παρότρυνε κιόλας τονίζοντας μου τη σημασία και το σκοπό αυτής της πορείας. Πραγματικά ήταν μια εμπειρία που θα μου μείνει αξέχαστη. Δεν φοβήθηκα ούτε λεπτό παρά μονάχα ήμουν συνεχώς συγκινημένη, από την ώρα που μπήκαμε στο λεωφορείο μέχρι το βράδυ που γυρίσαμε πίσω. Κοίταζα όλες τις γυναίκες γύρω μου, έβλεπα το παλμό τους και την αγωνιστικότητά τους και δεν μου έμενε κανένα περιθώριο για φόβο. Είμαστε όλες μαζί μια ψυχή με μια κοινή επιθυμία να περπατήσουμε στη σκλαβωμένη γη μας. Δεν ανήκω σε κανένα κόμμα και ούτε τέτοιου είδους πορείες πρέπει ποτέ να καπελωθούν κάτω από κόμματα. Ο Τούρκος δεν ξεχωρίζει δεξιό και αριστερό και γι' αυτό κι' εμείς στον αντικατοχικό αγώνα δεν πρέπει να ξεχωρίζουμε σε κόμματα αλλά πάντοτε ενωμένοι όπως είμαστε εκείνη την ημέρα στη πορεία πάντα έτσι να συνεχίζουμε τον αγώνα. Εκείνη την ημέρα αποδείξαμε ότι όχι μόνο οι γυναίκες που είμαστε αλλά και άοπλες καθώς είμασταν πετύχαμε πολλά πάρα πολλά. Πραγματικά είμαι περήφανη που πήρα μέρος στη πορεία και ίσως να ένοιωσα για πρώτη φορά τόσο έντονα την κατοχή της πατρίδας μου βλέποντας τους Τούρκους στρατιώτες και τις τούρκικες σημαίες να κυματίζουν φαινόμενο που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι Λευκωσιώτες όχι όμως κι' εμείς εδώ στην Πάφο. Όταν γίνει κι' άλλη πορεία σίγουρα θα ξαναπάω».

ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ Κ. ΝΤΕΚΤΑΣ ΘΑ ΤΕΣ ΕΠΙΣΚΕΦΤΟΥΜΕ ΣΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ

Τα πιο πάνω περιέχονται σε δήλωση ξένων γυναικών που πήραν μέρος στην πορεία σαν απάντηση στην πρόσκληση Ντεκτάς να επισκεφτούν τα κατεχόμενα. Ολόκληρο το κείμενο της δήλωσης είναι το πιο κάτω:

Ο σκοπός του ταξιδιού μας στην Κύπρο είναι καλά γνωστός. Βρισκόμαστε εδώ σε πλήρη συμπαράσταση του δικαίου αιτήματος των Κυπρίων γυναικών για επιστροφή στα σπίτια τους. Θα χαρούμε πολύ και θα το θεωρήσουμε μεγάλη μας τιμή να επισκεφθούμε τις γυναίκες αυτές στα σπίτια τους στην Κερύνεια, την Αμμόχωστο και αλλού όταν αυτό θα γίνει δυνατό. Προκάλεσε οργή η πρόσκληση του κ. Ντεκτάς προς εμάς τις ξένες που συμμετείχαμε στην πορεία των γυναικών για να επισκεφθούμε την περιοχή που κατέχεται από τα τουρκικά στρατεύματα. Το θέμα δεν είναι κατά πόσο εμείς μπορούμε να πάμε αλλά κατά πόσο αυτές οι γυναίκες, για συμπαράσταση των οποίων βρισκόμαστε εδώ, μπορούν να επιστρέψουν και να παραμείνουν στα σπίτια τους. Το δικαίωμα να πάει κάποιος στο σπίτι του και στην περιουσία του καθώς και το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης αποτελούν ένα από τα πιο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις όπως το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τις οποίες η Τουρκία υπέγραψε.

Επιπλέον δεν αναγνωρίζουμε όπως δεν αναγνωρίζουν ούτε οι Κυβερνήσεις μας το ψευδοκράτος του κ. Ντεκτάς.

Η πιο πάνω δήλωση έγινε από τις ακόλουθες γυναίκες που συμμετείχαν στην πορεία των γυναικών σαν απάντηση στην πρόσκληση Ντεκτάς για να επισκεφθούν τις κατεχόμενες περιοχές».

MARINA GROSS — Μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος των Πρασίνων της Γερμανίας.

HILDEGARD KLIMER — Μέλος της Γερμανικής Επιτροπής του Κινήματος Γυναίκες για την Ειρήνη στην Ευρώπη.

Έφη Λέκκα — Καθηγήτρια και Υποδιευθύντρια στο Κέντρο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Μελετών στο QUEENS COLLEGE του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης.

η 2η πορεία γυναικών απο την πλευρά των δημοσιογράφων

Στις 23 Νοεμβρίου η πορεία των γυναικών έγινε πρωτοσέλιδη είδηση στον Κυπριακό τύπο, ενώ πριν οι εφημερίδες κρατούσαν μια στάση σιωπής, ουδέτερης και κάποτε αρνητική προς την κίνηση. Σκεφτόμενες το αφιέρωμα αυτό θέλαμε να παρουσιάσουμε κάτι διαφορετικό από τις απόψεις των οργανωτριών της πορείας που έχουν ήδη ακουστεί. Έτσι αποφασίσαμε να πάρουμε συνεντεύξεις από τους δημοσιογράφους που κάλυψαν την πορεία γιατί σε τελευταία ανάλυση αυτοί είναι άμεσοι υπεύθυνοι για το πως ο Κυπριακός λαός αντιμετώπισε την κίνηση «οι γυναίκες επιστρέφουν» πριν από την πορεία

καθώς και την πορεία την ίδια. Σε όλους απευθύναμε τις ακόλουθες δυο (2) ερωτήσεις:

1. Με την ιδιότητα σου σαν δημοσιογράφος κάλυψες την πορεία των γυναικών για επιστροφή, τι συναισθήματα ένιωσες σαν επαγγελματίας αλλά και σαν ένας από τους λίγους Κύπριους άντρες που μπήκαν στα κατεχόμενα. Τις γυναίκες δημοσιογράφους ρωτήσαμε τι συναισθήματα ένιωσαν σαν επαγγελματίες αλλά και σαν γυναίκες που είχαν ένα ξεχωριστό ρόλο εκεί;
2. Σήμερα, δυο (2) μήνες μετά, ποιες είναι οι εκτιμήσεις σου για την πορεία του Νοεμβρίου;

παπαδημητρίου - ενημέρωση

Πώς ένιωσα κατά την πορεία των γυναικών στα κατεχόμενα; Συγκλονισμένος πραγματικά.

Γιατί ήταν κάτι που δεν ξανάδα και ένιωσα στην 25χρονη καριέρα μου. Δεν βλέπεις κάθε μέρα μια ομάδα από «τρελλές» γυναίκες να κατεβαίνουν τρέχοντας από το λεωφορείο και να σπρώχνουν η μια την άλλη για να βρεθούν στην πρώτη γραμμή και επικεφαλής της πορείας.

Εκείνη τη στιγμή ένιωσα δεος και περηφάνεια μαζί. Κατέβηκα από το λεωφορείο και πιστέψτε με μεγάλο κόπο τα κατάφερα να τις πλησιάσω. Και αυτές όλο έτρεχαν. Χωρίς να γνοιάζονται που πατούσαν, αν στο δρόμο τους υπήρχαν παγιδευμένες νάρκες ή Τούρκοι στρατιώτες.

Μπροστά τα πανώ (ερχόμαστε ειρηνικά — στα ελληνικά και τουρκικά) οι άσπρες σημαίες και αυτές έτρεχαν προς τα κατεχόμενα λες και κάτι ξεχωριστό τις έσπρωχνε, λες και είχαν αντλήσει κάποια δύναμη από τον καύμό να ξαναδοούν την κατεχόμενη γη.

Κάποτε βρέθηκαν αντιμέτωπες με τους Τούρκους στρατιώτες. Καμιά δεν δέιλιασε. Τους πλησίασαν. Κάθισαν στο σκλαβωμένο χώμα. Και σιγά, σιγά προχωρούσαν άλλες με τα γόνατα, άλλες με τα χέρια, ειρηνικά, χωρίς να προκαλούν. Και οι Τούρκοι στρατιώτες τόχασαν και υποχωρούσαν χωρίς να γνωρίζουν πως να αντιδράσουν.

Τις χαιρόσουν για την προσπάθειά τους. Και με κάθε βήμα τους πατούσαν πιο βαθιά στη κατεχόμενη πατρίδα. Ήταν κάτι το συγκλονιστικό. Και όσοι το είχσαν θα το θυμούνται για πολλά πολλά χρόνια.

Θα πείτε. Καλά έγιναν μια ή δυο πορείες. Και ύστερα; Τώρα τι γίνεται;

Θέλω να πιστέψω ότι οι πορείες αυτού του είδους θα συνεχισθούν. Και την επομένη φορά με τη βοήθεια και ενίσχυση της Κυβέρνησης, αν όχι στα φανερά για ευνόητους λόγους, τουλάχιστον παρασκηνικά. Οι γυναίκες της Κύπρου κατάφεραν με τις δυο πορείες τους, κι' ιδιαίτερα με τη δεύτερη, ν' ακουσθεί η φωνή της Κύπρου παντού και να πληροφορηθούν οι άλλοι, αυτοί που δεν συγκινήθηκαν μέχρι σήμερα με τις διπλωματικές ενέργειες και τη διαφώτιση μας, ότι εδώ υπάρχουν κάποιοι που παραμένουν αγωνάτιστοι και επιμένουν να μη αναγνωρίζουν ούτε τα λεγόμενα τετελεσμένα ούτε την κατοχή.

Θάθελα ακόμα να δω τις γυναίκες να επιστρέφουν και πάλι. Είτε με την ίδια μορφή πορείας είτε με άλλη. Σημασία δεν έχει η μορφή. Σημασία είναι να δοθεί η ευκαιρία να σταλεί και πάλι το ίδιο μήνυμα: «Ότι οι γυναίκες και γενικά ο λαός μας επιμένουν στην επιστροφή...».

μανωλής - φιλελευθερός

Συνήθως η εμπειρία του δημοσιογράφου σε κάποια εκδήλωση είναι διαφορετική από τον άλλο κόσμο που συμμετέχει, βγαίνεις λίγο έξω, όμως σε περιπτώσεις όπως η πορεία αυτή, ήταν δύσκολο να το κάνεις, δεν μπορούσες να μην νιώθεις έντονα την ατμόσφαιρα. Όταν έβλεπα τους Τούρκους στρατιώτες αντιμέτωπους με τις γυναίκες ένιωθα πως ήθελα να επέμβω, όμως αν το έκανα θα απούχαينا σαν επαγγελματίας. Προσπάθησα να δω την πορεία αντικειμενικά και με τον φακό μου να δώσω στον κόσμο να καταλάβει τι ήταν, τι έγινε. Όμως και σαν επαγγελματίας ήταν μια ξεχωριστή εμπειρία, δεν έχουμε καθημερινά τέτοιες εκδηλώσεις, συνήθως οι πορείες μας είναι πορείες συνθημάτων. Η πορεία των γυναικών ήταν διαφορετική, θεωρήθηκε επικίνδυνη απ' όλα τα κόμματα, αμφισβητούσε την γραμμή ατίτλα, κανείς δεν ήξερε πως θα αντιδρούσαν οι Τούρκοι

αλλά ούτε και οι γυναίκες πως θα αντιδρούσαν, ήταν το κάτι άλλο.

Μας έδειξε κάποια άλλη μορφή αγώνα, μια τακτική νέα και αναγκαία. Όπως είναι η κοινωνία μας σήμερα ένας δυναμικός αγώνας είναι σχεδόν αδύνατος, όμως με πράξεις ειρηνικής αντίστασης όπως την πορεία γνωστοποιεί το πρόβλημα διεθνώς και ταυτόχρονα δίνει ένα ερέθισμα στον λαό μας. Για πρώτη φορά μετά από χρόνια ξένα πρακτορεία έδειξαν ενδιαφέρον για φωτογραφίες και κείμενα. Βλέπω σημαντικό το ότι η κίνηση κατάφερε να φέρει γυναίκες απ' όλους τους πολιτικούς χώρους να περπατήσουν μαζί, με πειθαρχία που δεν επέβαλε κανείς.

Οι γυναίκες έφεραν τους Τούρκους στρατιώτες σε δύσκολη θέση διότι πάνοπλοι αυτοί δεν ήξεραν πως ν' αντιμετωπίσουν τις γυναίκες, τι να κάνουν το όπλο τους ενώ στην εισβολή όταν ήμουν στρατιώτης οι Τούρκοι ήταν αδίστακτοι. Απέδειξε η πορεία πως υπάρχουν τρωτά σημεία στον Τουρ-

κικό επεκτατισμό. Νιώθω πως η πορεία ήταν μια νίκη για μας, ένιωσα δύναμη και όχι φόβο, ένιωσα πως τούτος ο λαός που έχει βάλει άλλα ιδανικά τα τελευταία χρόνια, αντιδρά όταν του βάλεις στόχους, δεν σκέφτεται μόνο την καλοπέραση. Έχω αδελφό αγνοούμενο, και από το 1974 η μητέρα μου όποτε πάει σε εκδήλωση αρρωσταίνει και στην πορεία όταν ήθελε να πάει δεν την άφηνε. Τελικά πήγε περπάτησε μες στα χώματα με τις άλλες και ήρθε σπίτι πιο δυνατή, φαντάζομαι το ίδιο θα ήταν και για πολλές άλλες γυναίκες.

Ήταν πετυχημένη η πορεία και πρέπει να αποτελέσει αφορμή για να αναθεωρήσουμε τις ιδέες που έχουμε, τις τακτικές που χρησιμοποιούμε μέχρι τότε. Πρέπει ο λαός μας να ενωθεί για το ένα και μοναδικό μας πρόβλημα όπως έγινε και στην πορεία.

Όμως το ερώτημα που έχω είναι το εξής: «έγινε ένα βήμα, μια αρχή, παρακάτω τι κάνουμε;»

τρέχουν, και να εγκαταλείπουν την σκοπιά τους. Σαν άντρας, Κύπριος, το άντρας όχι από την έννοια του φαλλοκράτη, ένιωσα ειλικρινά ντροπή διότι πιστεύω πως σ' αυτόν τον αγώνα που έπρεπε να πρωτοστατούν οι άντρες, με τα μέσα που διαθέτουν, κύρια την δυναμη έκφρασης, όπως τύπο, ράδιο, όχι μόνο δεν ενθάρρυναν αλλά οι περισσότεροι καταπολέμησαν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο αυτή την απόφαση, προσπάθεια και καθήκον των γυναικών της Κύπρου. Εγώ ντράπηκα για λογαριασμό μου όταν είδα ότι πολλά μπορούν να γίνουν και τον τρόπο μας τον έδειξαν οι γυναίκες. Η μεγαλύτερη δε ντροπή που ένιωσα σαν άντρας είναι αυτό που γινόταν δηλαδή την ίδια ώρα που οι γυναίκες έθεταν με άμεσο κίνδυνο την ζωή τους, μερικές χιλιάδες κύπριοι ανάμεσα τους και γυναίκες βρισκόντουσαν εκείνη την ώρα μερικά μέτρα πιο κάτω στον ιππόδρομο και ασχολούνταν με τον τζογο και όχι μόνον δεν ένιωσαν τίποτα, δεν ήξεραν, δεν ενδιαφέρθηκαν να ξέρουν τί γίνεται σ' αυτό τον χώρο. Φυσικά δεν θέλω να καταλογίσω ευθύνες στο λαό γιατί περισσότερη ευθύνη φέρει η πολιτική ηγεσία στο σύνολο της για αυτή την αποχαύνωση που έχει υποστεί αυτός ο λαός. Τέλος πιστεύω πως οι γυναίκες με την πράξη τους μας δείχνουν τον δρόμο.

2. Η γνώμη μου είναι ότι αυτό που βλέπω εντός Κύπρου, δεν ξέρω τι γίνεται στο εξωτερικό αν έγινε τίποτα σοβαρότερο είναι ότι δεν έτυχε η πορεία της σωστής προβολής και περισσότερο εδώ φέρει ευθύνη η κυβέρνηση και τα κόμματα αλλά δεν θα έλεγα ότι και οι γυναίκες δεν έχουν ευθύνη παρόλο που ίσως δεν έχουν τα οικονομικά μέσα. Θεωρώ ότι ήταν ένα «μπαμ» η πορεία που απ' ότι φαίνεται μέχρι σήμερα σταμάτησε. Νομίζω ότι θα πρέπει να συνεχίσουν οι γυναίκες παρ' όλες τις αντιδράσεις που υπάρχουν, τις απειλές του Ντενκτάς, τις έμμεσες από κάποια δικά μας κυκλώματα, διότι η αρχή είναι το ήμισυ του παντός. Πρέπει να συνεχίσουν, τρόποι υπάρχουν πολλοί και οι ίδιες απέδειξαν ότι εφευρίσκουν, όπως π.χ. ο χώρος απ' όπου μπήκαν κανείς δεν μπορούσε να τον διανοηθεί. Λέγοντας το αυτό θέλω να πω ότι απέδειξαν πως έχουν μυαλό να βρίσκουν τρόπους δικούς τους. Θα μπορούσαν όμως να συνεχίσουν μετά την πορεία με άλλου είδους κινητοποιήσεις σε κλειστούς χώρους, διαλέξεις κ.λ.π. Δυστυχώς όμως μετά από όλην εκείνη την ιστορία το μόνο που είδα ήταν μια ανακοίνωση στον τύπο για τον νέο χρόνο. Αυτό ίσως να δείχνει μια πιθανή έλλειψη οργάνωσης.

Τέλος, η πορεία απέδειξε πως η γυναίκα μπορεί, έχει την θέληση,

και θέλει να συνεχίσει, άρα οι γυναίκες μπορούν να συμπαρασώρουν και κάποιους «σοφούς» άντρες, να σκεφτούν πως με αγώνα και ενεργό δραστηριοποίηση κάτι μπορούμε να κερδίσουμε σ' αυτόν τον τόπο και να μην τα παραχωρήσουμε όλα στον Αττίλα.

κωστας διογενους - κηρυκας

1. Στην αρχή, μόλις είδα ότι περνούσαμε τα δικά μας φυλάκια, πηδούσαν οι γυναίκες τα συρματοπλέγματα, είχα έντονα αισθήματα που δεν μπορώ να τα περιγράψω με λόγια. Εκείνη την στιγμή ένιωσα «κάτι να με τραβά μαζί τους και γι' αυτό δεν έβγαλα φωτογραφίες, δεν λειτουργούσα σαν δημοσιογράφος ήθελα να είμαι μαζί τους, όταν έσπαζαν την γραμμή. Προχωρώντας λίγο είδα τον Τούρκο στρατιώτη και τότε θυμήθηκα για ποιον λόγο ήμουν στην πορεία οπότεν τότε άρχισα να λειτουργώ επαγγελματικά και να βγάζω φωτογραφίες.

2. Η πορεία ήταν μια προσπάθεια για να βγούμε από τα αδιέξοδα μας που έγιναν πιο έντονα μετά την εισβολή το 1974. Δηλαδή το βλέπω σαν ψάξιμο για νέους τρόπους για να βγούμε από το αδιέξοδο. Αυτό πιστεύω και για την αντικατοχική πορεία των μοτοσυκλετιστών που πολλοί το είδαν σαν μια ανοησία. Αυτοί είναι καινούργιοι τρόποι για να ξεφύγει ο κόσμος από το αδιέξοδο, ξεφεύγοντας από τα καθιερωμένα. Για μένα έχει γίνει πιο συνειδητή η απελπισία στην οποία βρίσκεται ο κόσμος. Ήταν κάτι αυθόρμητο. Αυτό που με εκπλήττει είναι πως ενώ στην πρώτη πορεία βγήκαν όλα τα κόμματα εκτός της ΕΔΕΚ και της Ένωσης Κέντρου, με αρνητική στάση προς την κίνηση ξαφνικά την μέρα μετά την πορεία, όταν είδαν πως ήταν πετυχημένη όλοι έγιναν θετικοί κι' αυτό πιστεύω πως έγινε λόγω του ότι είμαστε σε προεκλογική περίοδο.

σπανος - χαραυγη

Μια βασική διαπίστωση που έκανα είναι ότι οι γυναίκες ανεξάρτητα από ηλικία και κομματική τοποθέτηση ήταν όλες ενωμένες γιατί σκοπός τους ήταν ακριβώς να περάσουν στα κατεχόμενα και να δείξουν στον κόσμο την μεγάλη τους επιθυμία για επιστροφή. Αυτό που θέλω να τονίσω σαν δημοσιογράφος είναι ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι όταν βρεθήκαμε μαζί μέσα στα κατεχόμενα μας δόθηκε η ευ-

καιρία ν' ανταλλάξουμε απόψεις. Πιστεύω ότι και οι ελληνοκύπριοι και οι τουρκοκύπριοι ένιωσαν τα ίδια συναισθήματα για την επάνωση. Εγώ ιδιαίτερα που έζησα σαν δικαστικός reporter και πήγαίνα τακτικά στον Τούρκικο τομέα γνώρισα αρκετούς Τούρκους δημοσιογράφους τους οποίους συνάντησα στην πορεία και στο πρόσωπο τους είδα την φιλία και την συντροφικότητα. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ένας από τους Τουρκοκύπριους δημοσιογράφους μιλώντας μαζί μου είπε πόσο δύσκολο είναι να εκφράζονται οι Τουρκοκύπριοι λόγω του καθεστώτος που υπάρχει. Συγκεκριμένα συμφώνησε μαζί μου ότι πρέπει να υπάρξει επάνωση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων και μου αποκάλυψε ότι έχουν μεγάλους περιορισμούς κυρίως στην έκφραση λόγου, απόδειξη είναι ότι ο Ντενκτάς επέβαλεν πρόστιμο £200,000 στην εφημερίδα του Οζκιούρ.

αντρεας μιχαηλ - σαιπρους μαιη

Κατ' αρχή στην συγκεκριμένη περίπτωση λόγω των περιστάσεων αν υπήρξε κάτι που δεν ένιωσα ήταν στάδιο διότι κανένας δεν μπορούσε να προβλέψει τι θα επακολουθούσε, μπορούσαν να συμβούν σοβαρά επεισόδια διότι οι Τούρκοι στρατιώτες ήταν πάνοπλοι και ένιωσαν πολύ αμηχανία και αναποφασιστικότητα.

Οι γυναίκες με την τακτική του σαλαμιού δηλ. στο αρχικό στάδιο να καθήσουν και μετά να σέρνουν στα πόδια τους —προχώρησαν

προσεκτικά πιο μπροστά αναγκάζοντας τους Τούρκους να υποχωρήσουν.

Αυτή η σκηνή με τις γυναίκες να προχωρούν γονατιστές και τους πάνοπλους τούρκους στρατιώτες να οπισθοχωρούν μου έκανε την πιο μεγάλη εντύπωση.

Η πορεία του Νοεμβρίου είναι ένα ιστορικό γεγονός με διεθνή αντίκτυπο που ασκεί πιέσεις πάνω στην τουρκοκυπριακή πλευρά, και στην διεθνή κοινή γνώμη, ιδιαίτερα μετά από τις δηλώσεις της Αμερικανίδας Kathrys Porter.

Πιστεύω ότι η επόμενη πορεία θα είναι πιο αποφασιστική δεδομένης της υποστήριξης των ξένων γυναικών και του αγωνιστικού κλίματος που επεκράτησε εκεί.

Ήταν οπωσδήποτε ένα κέντρισμα και για την εδώ και για την διεθνή κοινή γνώμη. Όμως η εποχή του Γκάντι και της παθητικής αντίστασης, είναι για καλά ξεπερασμένες.

λαζαρος μαυρος - επικαιρη

1. Σαν δημοσιογράφος ζούσα μία τρομερή αντίφαση, αυτή του επαγγελματία που έπρεπε να καλύψει το γεγονός και αυτή του Κυπρίου πολίτη που τα συναισθήματα του είναι πολύ δυνατά ιδίως όταν έχει απέναντι του τον Τούρκο στρατιώτη πάνοπλο. Στα μάτια μου αυτός ο στρατιώτης αναπόφευκτα παρουσίαζε την εικόνα του Τούρκου στρατιώτη που είχε πολέμει το 1974. Πέρα απ' αυτό η κίνηση κατάφερε με την πορεία να μας πάρει όλους ένα βήμα μπροστά σπάζοντας τους μύθους και δείχνοντας ότι η απελευθερωτική πάλη όχι μόνο δεν έχει εξαντληθεί αλλά ούτε άρχισε ακόμα. Για μένα το πρώτο θέμα δεν είναι η ενημέρωση της διεθνούς κοινής γνώμης γιατί αυτό βγαίνει από μόνο του μετά το γεγονός, αλλά ότι η πορεία αποτέλεσε ένα πυροκροτητή μέσα στον δικό μας κόσμο, ακόμα και εκείνους τους άντρες και γυναίκες που δεν ήταν εκεί. Με την έννοια δηλαδή ότι ο κανένας είναι εν δυνάμει συμμετάσχων.

Το πιο συγκλονιστικό είναι ότι η εμπειρία μου έδωσε μια διάσταση την οποία δεν είχα προηγουμένως και μια εμπειρία που αν δεν είχα δεν θα μπορούσα να γράψω γι' αυτήν. Δηλαδή την αντιμετώπιση της βίας ε-

ρηνικά.

2. Η πορεία ήταν για εμένα ένα από τα δύο πιο συγκλονιστικά γεγονότα του 1987. Το πρώτο είναι η πορεία και το δεύτερο η ανάπτυξη των πολεμικών δυνατοτήτων της εθνικής φρουράς. Τα δύο αυτά γεγονότα για μένα αποτελούν ένα. Δηλαδή έκφραση της θέλησης για ελευθερία η οποία θέλει και αναζητά δρόμους που θα οδηγήσουν στην κατάρευση των μύθων. Επίσης κάτι άλλο σημαντικό είναι ότι η κίνηση δείχνει μια αυτονομία λαϊκή, κάτι πρωτοποριακό για τα κυπριακά δεδομένα. Βέβαια η αντίθετη λογική, αυτή της σταθερότητας της κατοχής είναι ακόμα ισχυρή αλλά η κίνηση με την πορεία της έδωσε ένα χαστούκι. Κανένας δεν ξέρει τι θα ακολουθήσει την πορεία των γυναικών αλλά είμαι σίγουρος ότι θα υπάρχει συνέχεια.

μαρια παναγιωτου ελευθ. της γνωμης

Η συμμετοχή μου στην πορεία ήταν περισσότερο σαν γυναίκα παρά σαν δημοσιογράφο. Παρόλο που είχα τις αμφιβολίες μου αρχικά για τη σκοπιμότητα μιας δεύτερης πορείας εντούτοις δεν ένιωθα καλά να μην είμαι παρούσα όποιο κι αν ήταν το αποτέλεσμα.

Τελικά συμμετέχοντας στην πορεία εκείνες τις στιγμές παρασύρεσαι από διάφορα συναισθήματα, αγωνία, αγανάκτηση και γίνεσαι ένα με την υπόλοιπη ομάδα. Αυτό το είδα και στους άλλους δημοσιογράφους γυναίκες και άντρες. Δηλαδή λειτουργούσαν λιγότερο σαν παρατηρητές δημοσιογράφοι και περισσότερο σαν μέλη της ομάδας που βοηθούσαν με κάθε τρόπο και ένιωσαν και οι ίδιοι έντονα τον πόθο να πατήσουν στα κατεχόμενα. Κάποιοι δημοσιογράφοι έμπαιναν εμπόδιο μπροστά στα αυτοκίνητα αντρών των Ηνωμένων Εθνών και κάποιοι άλλοι έδιναν το χέρι τους στις γυναίκες για να περάσουν το χαράκιμα και να προχωρήσουν μπροστά. Όταν πατήσαμε στα κατεχόμενα παρόλο που ένιωθα ότι ήταν επιτυχία αυτό για μας ταυτόχρονα ένιωθα πίκρα και αγανάκτηση που έβλεπα άντρες, γυναίκες των Ηνωμένων Εθνών και πιο πίσω τους Τουρκαλλιάδες να φτιάχνουν τείχος και να μην μας αφήνουν να προχωρήσουμε στη γη που μας ανήκει.

Εκτιμώντας σήμερα την πορεία του Νοεμβρίου πιστεύω ότι ήταν από τα πιο σημαντικά γεγονότα που έγιναν όλα αυτά τα χρόνια μετά την εισβολή. Ήταν μια γνήσια και αυθόρμητη εκδήλωση που ξεκίνησε άμεσα από το λαό μακριά από κάθε κομματική, σκοπιμό-

τητα. Πέτυχε να δοθεί μεγάλη δημοσιότητα στο Κυπριακό στέλλοντας ταυτόχρονα το μήνυμα στο εξωτερικό ότι δεν πάσαμε να νοιάζομαστε για το πρόβλημα μας. Κάπου δόθηκε και το μήνυμα ότι οι πολιτικές μας ηγεσίες είναι χρεωκοπημένες και ότι ο λαός είναι καιρός πια να πάρει την τύχη του στα χέρια του. Γι' αυτό θα πρέπει κάποιες άλλες εκδηλώσεις πιο δυναμικές να ακολουθήσουν την πορεία των γυναικών.

πολα σποντα - η ωρα

Σίγουρα, η συμμετοχή μου στην πορεία των γυναικών τον περασμένο Νοέμβριο, υπήρξε μια από τις πιο συγκλονιστικές στιγμές που έζησα ποτέ μου: σαν γυναίκα, σαν επαγγελματία δημοσιογράφος και σαν κάτοικος αυτού του τόπου. Δε νομίζω πως χρειάζεται να μιλήσουμε για τη συναισθηματική φόρτιση που προκαλούν τέτοια γεγονότα, γιατί τη θεωρώ δεδομένη.

Στην πορεία συμμετείχα σαν γυναίκα-δημοσιογράφος. Τις δυο αυτές ιδιότητες δεν τις ξεχωρίζω. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση η μια ενίσχυσε ουσιαστικά την άλλη. Σαν γυναίκα το θεωρούσα απαραίτητο να λάβω μέρος στην πορεία, και σαν δημοσιογράφος είχα την επιπρόσθετη ανάγκη και υποχρέωση να καλύψω το γεγονός. Ο συνδυασμός των δυο ιδιοτήτων ήταν σίγουρα ο πιο ιδανικός τρόπος για να ζήσει κανείς σ' όλη του την έκταση το συνταρακτικό αυτό γεγονός των γυναικών.

αθηνα βιολαρη ελευθεροτυπια

1. Δεκατρία χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, στις 22 του Νιόβρη 1987, οι γυναίκες της Κύπρου κατόρθωσαν αυτό που κανένας άλλος δεν κατάφερε πριν. Να μπουν στα κατεχόμενα χωμάτα μας, να πατήσουν τη γη που τόσα χρόνια πατούν μόνο οι βαριές μπότες του Αττίλα.

Αυτό δεν ήταν απλά μια επιτυχία των γυναικών της Κύπρου. Ήταν η κραυγή τους και η απόδειξη στην πράξη πως δεν δέχονται καμιά διαχωριστική γραμμή που να μοιράζει την Κύπρο σε «βόρειαν» και «νότιαν».

Πάνω από χίλιες γυναίκες αφήφισαν κάθε κίνδυνο κι' έστησαν τα

χριστοφορος - σημερινή

Μπαίνοντας στην νεκρή ζώνη οποιοσδήποτε Κύπριος κι' αν ήταν θα ένιωθε ενθουσιασμό και ένα ρίγος από συγκίνηση για το ότι έσπαζε η πράσινη γραμμή μετά από (13) δεκατρία χρόνια που την καταπατούν οι Τούρκοι. Η πορεία ήταν ειρηνική και ευτυχώς έτσι κρατήθηκε μέχρι το τέλος, καθώς οι γυναίκες δεν ήρθαν σε αντιπαράθεση με τους Τούρκους στρατιώτες. Πιστεύω πως μπαίνοντας μέσα, όταν οι γυναίκες αντιμετώπισαν τους Τούρκους στρατιώτες υπήρξαν τρεις (3) φάσεις. Στην πρώτη μόλις οι Τούρκοι αντίκρισαν τις γυναίκες ήταν έντονο το μίσος που ένιωσαν για τις γυναίκες «τον εχθρό» τους, ήταν ζωγραφισμένο στο πρόσωπό τους το μίσος, σε λίγο αυτό το μίσος έγινε φόβος διότι είδαν πως οι γυναίκες θα έμεναν εκεί. Στην τρίτη φάση που πέρασε κι' άλλη ώρα οι στρατιώτες εξοικιώθηκαν με τις γυναίκες, και πιστεύω πως κατάλαβαν πως μπορούμε να ζήσουμε μαζί.

Από την στιγμή που οι γυναίκες γύρισαν την πλάτη και έφυγαν από τα τουρκοκρατούμενα ήρθαμε όλοι αντιμέτωποι με την πραγματικότητα, με το αποτέλεσμα ότι τελικά μας στέλνουν πίσω. Και μέχρι την Κερύνεια να μας άφηναν να πάμε πάλι θα ήταν για ένα μικρό χρονικό διάστημα και πάλι θα εγκαταλείπαμε τα εδάφη μας. Αυτό πρέπει να προβληματίσει. Έσπασαν οι γυναίκες, ειρηνικά, την πράσινη γραμμή, έμεναν λίγο και με την δύση του ήλιου έπρεπε να φύγουν, τελικά ποιο ήταν το αποτέλεσμα; Εκτός από την διεθνοποίηση, την προβολή του κυπριακού που τώρα πάλι έχει ξεχαστεί πιστεύω πως δεν είχε άλλο αποτέλεσμα η πορεία. Για όποιον θέλει να ονομάζεται Κύπριος ο απώτερος σκοπός του πρέπει να είναι να πάει στο σπίτι του και να ζήσει ελεύθερος όπως γεννήθηκε και ρωτώ, με ποιον τρόπο να πάρουμε τα εδάφη μας και να μπορούν οι πρόσφυγες να επιστρέψουν για καλά, όχι λίγη ώρα;

Όμως στην κίνηση οι γυναίκες πέτυχαν τον στόχο τους, το αποτέλεσμα πως κανείς δεν τις βοήθησε διότι ορισμένοι Κύπριοι δεν τις είδαν με σοβαρό μάτι. Απέδειξαν πως είναι σοβαρή κίνηση και κατάφεραν να φέρουν ένα αποτέλεσμα που τόσα χρόνια οι πολιτικοί δεν κατάφεραν. Κάθε χρόνο γίνονται από όλα τα κόμματα συλλαλητήρια στις 20 Ιουλίου ξεχωριστά και φτάσαμε η κοινοποίηση να ξεκινά από την βάση, δηλαδή η βάση πλέον δεν συμμετέχει σε καμιά άλλη εκδήλωση πέρα απ' αυτήν που διοργανώνει το κόμμα της. Όμως το πιο θετικό είναι αυτό που είπα και πιο πάνω, πως πρώτη φορά μετά από 13 χρόνια το Κυπριακό πρόβλημα έγινε επικαιρότητα και οι γυναίκες έστειλαν το μή-

νυμα στο εξωτερικό πως στην Κύπρο εξακολουθεί να υπάρχει κατοχή και σύνορα από τους Τούρκους. Αν η κίνηση ήταν πιο μαζική, και έπρεπε να ήταν, θα είχε περισσότερο αντίκτυπο στο εξωτερικό αν και το αποτέλεσμα θα ήταν το ίδιο, πάλι θα τις έστελναν πίσω.

Το βρισκω πολύ σωστό που η κίνηση δεν κοινοποιήθηκε αντιμετώπιση της πορείας σαν εθνική πράξη των γυναικών της Κύπρου. Αυτή η πρωτοβουλία τους, έκανε την εκδήλωση πιο ανθρώπινη και με περισσότερα αποτελέσματα παρά αν την διοργάνωνε το κράτος.

Το ηθικό του κόσμου είναι πεσμένο και η κίνηση κατάφερε να το εξυψώσει και να παραδειγματίσει πολλούς.

αλεξ ευθυβουλου

σαϊπρους γουϊκλι

Σ' αυτές τις γυναίκες που τολμήσαν να διοργανώσουν τις δυο πορείες παρ' όλα τα εμπόδια από τους πολιτικούς παράγοντες του τόπου μας, αξιένα μεγάλο μπράβο. Τέτοιες διαμαρτυρίες έπρεπε να γίνονται εδώ, τα τελευταία χρόνια. Για μας, τέτοιες ενέργειες λειτούργησαν θετικά όπως θετικά λειτούργησε και η πορεία των γυναικών το 1975, μια πορεία 1.000 (χιλίων γυναικών) με πολλές ξένες αντιπροσωπείες και διεθνή κάλυψη. Πρέπει συνεχώς να θυμίζουμε στον έξω κόσμο για την κατάσταση στην Κύπρο. Για 14 χρόνια λέμε πως κάνουμε αγώνα, όμως αγώνας μόνο με τα λόγια, όπως γίνεται συνήθως, είναι μόνο λόγια κούφια. Μερικοί πιστεύουν πως ένας αγώνας εξυπακούει πόλεμο και αιματοχυσία, όμως υπάρχουν διάφοροι τύποι αγώνες, όπως η πορεία των γυναικών, μια μορφή παθητικής αντίστασης θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε εδώ, στην Κύπρο.

Επιβάλλεται να θυμίζουμε στον έξω κόσμο πως η Τουρκία παραβιάζει κατάφορα τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Κύπρο. Οι δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες παραπονιούνται για την καταπίεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον Ανατολικό συνασπισμό και ξεχνούν πως ένας συνέταρος τους, η Τουρκία, είναι ένοχος παραβίαστικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρώπη παραβλέπει την πολιτική της Τουρκίας στην Κύπρο και είναι καθήκον δικό μας να τους θυμίζουμε αυτό το γεγονός. Η μόνη μας ελπίδα είναι πως κάποτε ο έξω κόσμος θα ξυπνήσει και θα αντιληφθεί το τι γίνεται στην Κύπρο και τότε, η κοινή γνώμη θα μπορεί να πιέσει τις κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών να πιέσουν με την σειρά τους την Τουρκία για να γίνουν στην Κύπρο οι απαιτούμενες διευθετήσεις. Πιστεύω πως η πορεία ήταν ένα πολύ θετικό βήμα προς αυτήν την κατεύ-

θυνση. Είχαν έρθει στην πορεία ανταποκριτές ξένων πρακτορίων και εμείς που εργαζόμαστε εδώ συμβάλαμε στην μεγάλη δημοσιότητα που πήρε. Ο έξω κόσμος, όπως και εμείς, έχει βαρεθεί πλέον να ακούει τους πολιτικούς αρχηγούς να ξεστομίζουν συνεχώς τα ίδια, περίμεναν κάτι το νέο. Μακάρι, αυτή η πράξη των γυναικών να έχει συνέχεια διότι επιβάλλεται να τραβήξουμε την προσοχή του κόσμου στην Κύπρο.

Ερ.: Πώς βλέπετε την κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν»;

Απ.: Τις εσωτερικές διαδικασίες δεν τις ξέρω, αλλά το αποτέλεσμα δείχνει πως κατόρθωσαν να εργαστούν για ένα συγκεκριμένο στόχο συντονισμένα. προγραμματισμένα χωρίς να καυγαδίζουν.

Ερ.: «Εκείνη την στιγμή πως βιώσατε την πορεία»;

Απ.: Ήταν κάτι το συγκινητικό να βλέπεις την αντίδραση των γυναικών εκείνη την στιγμή. Ξαφνικά ήρθαν αντιμέτωπες με Τούρκους στρατιώτες οι οποίοι δεν το περίμεναν και ήταν σε κατάσταση shock. Η σκηνή ήταν εντυπωσιακή, ξαφνικά εκάψαν όλες κάτω σιγά σιγά και δίχως να τους πει κανείς άρχισαν να έρπονται προς τους

Τούρκους σαν να είχαν ένα αόρατο χέρι να τις τραβά.

Ερ.: «Εσείς φοβηθήκατε»;

Απ.: Ξέρεις, κάποτε σαν δημοσιογράφος βρίσκεσαι σε κατάσταση όπου ξεχνάς τη δική σου αντίδραση και απλά παρακολουθείς, είσαι παρατηρητής. Φυσικά ένιωσα συγκίνηση από την όλη ατμόσφαιρα.

Αυτή η πράξη πρέπει να κάνει τους άντρες να αντιληφθούν ότι και εκείνοι πρέπει να κάνουν πολύ περισσότερα απ' ό τι κάνουν. Να σου δώσω ένα παράδειγμα για το οποίο πιστεύω πως πρέπει να ντρεπόμαστε, φτάσαμε σε σημείο 14 χρόνια μετά την εισβολή να «γιορτάζουμε» κάθε χρόνο την επέτειο της με ξεχωριστές πορείες του κάθε κόμματος χειρίζοντας το θέμα σαν πολιτική εκδήλωση προς όφελος του κόμματος. Ξεχάσαμε πως επιβάλλεται να ενωθούμε και να εργαστούμε συλλογικά για ένα κοινό σκοπό, όπως έκαναν οι γυναίκες. Σίγουρα η κάθε γυναίκα που πήγε στην πορεία έχει τα πολιτικά της φρονήματα τα οποία παραμέρισε.

Ντρέπομαι να το πω, αλλά στους άντρες μας έδωσαν οι γυναίκες ένα βουζούνόπασο...

ανδreas κανναουρος - εμπρος

1. «Όταν με ρώτησε πριν λίγες μέρες μια συνάδελφος να πω δυο σημαντικά γεγονότα του χρόνου που πέρασε, ένα διεθνές κι ένα εσωτερικό, της είπα πως από τα πιο σημαντικά γεγονότα του 1987 ήταν οι δυο πορείες των γυναικών γιατί ζύπνησαν την αγωνιστικότητα της Κύπριας γυναίκας. Αυτό το διαπίστωσα και προσωπικά την ημέρα της πορείας. Σαν δημοσιογράφος δεν πήγα για να περιγράψω το ίδιο το γεγονός όσο για να ζήσω εκείνη την ατμόσφαιρα, γιατί προσωπικά πάντα πίστευα ότι είναι ανάγκη να κινητοποιηθεί περισσότερο ο λαός μας για να ταράξει λίγο τα λιμνάζοντα νερά, για να προσελκύσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον γύρω από το πρόβλημα μας και να υπογράμμιση την απόφαση αυτού του λαού να επανενώσει τη πατρίδα του και να ζήσει ελεύθερος.

Ήταν πραγματικά συγκινητικές στιγμές εκείνες που ζήσαμε όλοι όσοι ήμασταν παρόντες λόγω της ειλικρίνειας των συναισθημάτων των γυναικών και την γνησιότητα της εκδήλωσης τους.

2. Ήταν μια απόδειξη ότι ο λαός μπορεί και πρέπει να κάνει κάτι περισσότερο για την υπόθεση του. Πιστεύω ότι αυτή η εμπειρία πρέπει να χρησιμοποιηθεί για κάποιες νέες εκδηλώσεις όχι μόνο αυτού του είδους αλλά και για άλλες άλλων στρωμάτων του λαού για τον κοινό στόχο που είναι ο τερματισμός της κατοχής και η επανένωση του νησιού.

Αυτές οι δυο πορείες που οργάνωσε η κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν» καθώς και η πορεία των γυναικών από το Φρέναρος στο ακραίο φυλάκιο της Δερύνειας το 1975 ήταν εκδηλώσεις που δεν είχαν σωβινιστικό περιεχόμενο αλλά αντίθετα έστειλαν μηνύματα αδελφότητας και επανένωσης της Κύπρου και του λαού της σε μια Πατρίδα κοινή, ελεύθερη και ευτυχισμένη. Μηνύματα στάλκαν επίσης προς στα κατοχικά στρατεύματα και τους εποίκους πως δεν έχουν θέση σ' αυτό τον χώρο και να επιστρέψουν στην Τουρκία. Τα μηνύματα των γυναικών δείχνουν μια ψηλή πολιτική ωριμότητα απο μέρους τους.

Πιστεύω ότι θα δοθεί συνέχεια σ' αυτό το κίνημα κι ότι θα είναι συγκεκριμένη πρακτική συμβολή στην γενικότερη απελευθερωτική υπόθεση της Κύπρου.

χρυσταλλα χ'΄ δημητρίου αληθεια

- 1.α. Οργή στην ειρωνία των οηδών όταν οι γυναίκες κατάχαμα τραγουδούσαν «αυτό το χύμα είναι δικό μας» και δάκρυζαν. Οργή όταν ο Τούρκος δημοσιογράφος γελοούσε και φώναζε στη γριά «Η Κερύνεια είναι δική μου» όταν αυτή του μιλούσε για την Κερύνεια. Οργή κυρίως στην επιστροφή εν μέσω παραταγμένων οηδών που ρωτούσαν αν ήταν καλή η εκδρομή μας.

Βασικό συναίσθημα δηλαδή ήταν οργή που βγαίνει όταν αντιμετωπίζεις κατάφατσα το κλείσιμο των δρόμων σου, δίχως να μπορείς να αντιδράσεις και δίχως ακόμα οι άλλοι να κατανοούν γιατί όλα αυτά.

- β. Σε ορισμένες περιπτώσεις όσο επαγγελματικά κι αν σκέφτεσαι, δεν νομίζω να μπορεί να γίνει διαχωρισμός στόμου και επαγγελματίας. Κάπου ξέρεις ότι πρέπει να κρατήσεις απόσταση από τα συμβάντα, μην εμπλακείς σ' αυτά, για να μπορέσεις να δεις τι γίνεται, να φωτογραφήσεις, να κάνεις τη δουλειά σου. Τα συναισθήματά σου όμως δεν μπορείς να τα αποστασιοποιήσεις. Δεν υπάρχει δηλαδή καμιά διαφορά σηναισθημάτων είτε ξεκίνησες να πας εκεί σαν γυναίκα ή σαν δημοσιογράφος.

2. Μόνιμο συναίσθημα, και κυρίως δύο μήνες μετά είναι ότι βρισκόμαστε εγκλωβισμένοι σ' ένα τέλμα και κατά καιρούς κάνουμε απελπισμένες προσπάθειες να δραπέτεύσουμε. Ξαναπρόσκει όμως στο λήθαργο μας, μέχρι τις επόμενες αναλαμπές που είναι τόσο μακρινές και ξεκομμένες που δεν βοηθούν ουσιαστικά σε τίποτα.

κορηλιος χ'΄ κωστα αγωνας

1. Ένοιωσα μεγάλη ικανοποίηση που σαν άντρας δημοσιογράφος μου δόθηκε η ευκαιρία να πάω στην πορεία και να μπω στα κατεχόμενα, απ' την άλλη ένιωσα ικανοποίηση που κάλυψα την πορεία και θα μετέφερα σ' όλον τον λαό τα συναισθήματα που ένιωσα από όλην αυτή την αγωνιστική εκδήλωση. Δεν μου είναι εύκολο να εκφράσω με λόγια τα συναισθήματά μου, οπωσδήποτε ένιωσα συγκίνηση όταν μετά από 13 χρόνια πάτησαν οι γυναίκες σε Τουρκοκρατούμενη γη. Βλέποντας τις γυναίκες να σπάζουν τον κλοιό των Ηνωμένων Εθνών, αισθάν-

θηκα περηφάνια για την επιμονή τους και χαρά που κατάφεραν να μπουν σε κατεχόμενα, κάτι που κανείς δεν το κατόρθωσε μετά το 1974.

Στην περίοδο που διανύουμεν σήμερα η πορεία ήταν κάτι το πρωτότυπο. Έδωσαν ένα μήνυμα ελπίδας και αγωνιστικότητας στον Κυπριακό λαό αλλά και γενικά σ' ολόκληρο τον ελληνοισμό. Κάπου έχουμε καταλάβει ότι δεν πρέπει να αφηνόμαστε στην τύχη και καθοδήγηση των κομματικών αρχηγών αλλά ο ίδιος ο λαός πρέπει να συνειδητοποιήσει την ευθύνη του απέναντι στην ημικατεχόμενη πατρίδα για μια αγωνιστική γραμμή και να συμβάλλει σε μια κοινή προσπάθεια για επιστροφή.

2. Σήμερα, δυο μήνες μετά την τολμηρή και αποφασιστική ενέργεια, η μνήμη της πορείας είναι ακόμα έντονα χαραγμένη στη μνήμη μας και παραμένει ακόμα καθοδηγητής στην συνείδηση του κόσμου. Είναι η μνήμη της ελπίδας και το λαμπρό παράδειγμα που μπορεί να καθοδηγήσει το λαό προς μια νέα αγωνιστική γραμμή που ακόμη δεν έχει φθάσει όπως την αγωνιστικότητα που ακούμε τα τελευταία χρόνια. Πρέπει να γίνουν παρόμοιες ενέργειες που να είναι συντονισμένες, να ξεκινούν από τη βάση του λαού και από κοινού

της κομματικής ηγεσίας. Έτσι θα δώσουμε στο διεθνή χώρο μήνυμα αγώνα για επιστροφή. Όταν ο λαός βρίσκεται σε έξαρση αυτό θα βοηθήσει για να ενισχυθεί η θέση των διπλωματικών αντιπροσωπειών μας.

κουναφης - νεα

Σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι εύκολο να διαχωρίσεις την ιδιότητα του δημοσιογράφου από τον απλό πολίτη. Μπαίνοντας στα κατεχόμενα στην αρχή ένιωσα δέος για την δυναμικότητα των γυναικών που κανένας δεν τους την αναγνώρισε ποτέ, την αποφασιστικότητα και την πίστη τους για επιστροφή και το ότι αυτός ο τόπος μπορεί να σωθεί όταν θέλουμε και όταν έχουμε διάθεση να αγωνιστούμε. Ένοιωσα δέος διότι ειλικρινά πίστευα ότι η κίνηση αυτών των γυναικών θα είχε θύματα, όμως έδειξε ότι όταν έχεις το δικαίωμα το μέρος σου και έχεις διάθεση να αγωνιστείς, πάντοτε ο ένοχος που στην προκειμένη περίπτωση είναι ο Τούρκος κατακτητής νοιώθει την τάση της φυγής, του φόβου και την ενοχή, διότι ξέρει πως αυτός ο τόπος όπου στέκεται με το όπλο δεν του ανήκει όπως ακριβώς και με τους Τούρκους φρουρούς όταν οι γυναίκες με ειρηνικό τρόπο όρμησαν στα κατεχόμενα, τους είδαμε να

στήθια απέναντι στα όπλα του Αττίλα, ζητώντας ειρήνη. Ζητώντας επιστροφή στα σπίτια, στη γη, στα χωριά τους.

Έτσι είδα εγώ, σαν γυναίκα και σαν δημοσιογράφος τούτη την πορεία. Γι' αυτό κι' η παρουσία μου εκεί ήταν η παρουσία άλλης μιας γυναίκας παρά κάποιου δημοσιογράφου.

Με ρώτησε κάποιος, που παρακολουθούσε από το πεζοδρόμιο, γιατί πάω στην πορεία αφού δεν είμαι πρόσφυγας. Και πόνεσα. Γιατί ο αγώνας που κάνουν αυτές οι γυναίκες δεν ήταν αγώνας για να ξαναπάνε κάποιои στα σπίτια τους. Η κατεχόμενη πατρίδα μας δεν είναι μερικές χιλιάδες σπίτια κι' άλλα τόσα οικοπέδα. Είναι όλη μας η ζωή, το παρελθόν και το μέλλον της ίδιας της ύπαρξής μας.

Γι' αυτό έσμιξα τη φωνή μου με τη φωνή των γυναικών του Νιόβρη. Και θα τη ξανασμιζω όταν χρειαστεί.

2. Η πορεία των γυναικών δεν ήταν μόνο ένα τράνταγμα στις κοιμισμένες συνειδήσεις. Δεν ήταν μόνο η επιτυχία της απλής γυναίκας να γονατίσει πάνω στο χώμα που δεκατρία χρόνια έμεινε σκλαβωμένη.

Η πράξη αυτή βοήθησε, ίσως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη εκδήλωση και διαμαρτυρία, στην προβολή και τη διαφώτιση ξένων κρατών και οργανισμών για το πρόβλημά μας. Και η διαφώτιση αυτή δεν έγινε μόνο από τους ξένους δημοσιογράφους που κάλυψαν την εκδήλωση και τις ξένες προσωπικότητες που συμμετείχαν στην πορεία, αλλά και από τις ίδιες τις γυναίκες. Γιατί ο αγώνας τους δεν τέλειωσε μόλις σουρουπώσε και γύρισαν πίσω στην ελεύθερη Κύπρο. Δραστηριοποιήθηκαν ακόμα παραπάνω. Ετοίμασαν φωτογραφίες, φυλλάδια και ταινία με την πορεία και τάσταν σε διεθνείς οργανισμούς, Συμβούλια, Βουλές και Γερουσίες.

Γιατί το ξέρουμε καλά, πως οι ξένες, κυβερνήσεις λίγο ενδιαφέρονται για το πρόβλημά μας και πολύ λιγότερα κάνουν για να πετύχουμε μια δικαίη λύση.

Αν όχι τίποτε άλλο, οι γυναίκες πέτυχαν τούτο: Να ταραξουν τα λιμνάζοντα νερά, να θυμίσουν στους ξένους πως υπάρχει ένα μικρό νησί που ζητά τη λευτεριά του. Αυτό ήταν το μήνυμα της πορείας, κι' αυτό κατάφεραν οι γυναίκες της Κύπρου.

Γιωργος Θεοδουλου
«Απογευματινή»

Ενώ μου ήταν γνωστοί οι λόγοι που υπαγόρευαν στην πορεία να είναι

γυναικεία, ένιωθα μουδιασμένος πριν γίνει, λόγω της μονοφυλικής της επιμονής. Την ένιωθα κολοβή. Με την πρώτη καρτσιλάτισή μας με τους Τούρκους στρατιώτες βίωσα την αναγκαιότητα της γυναικείας σύστασης της. Ήταν η στιγμή που μπροστά από τις γυναίκες, μια ομάδα δημοσιογράφων προχωρήσαμε αμέριμνα, έστω κι αν βλέπαμε σε λίγα μέτρα φωτογραφική μας ήταν σπμα κατατεθέν της ιδιότητάς μας, κι εμπόδιο κάθε σκέψης βίας των τούρκων. Ξυπνήσαμε απότομα όμως, νιώθοντας το αίμα μας να παγώνει όταν φτάσαμε ένα μέτρο από το πρώτο τούρκο στρατιώτη κι ακούσαμε το στριγγλιστό —αλτ, αλτ...

Εκείνη τη στιγμή τουλάχιστο εγώ, έμεινα μ' ανοιχτό το στόμα και ο νους μου έτρεχε με ιλιγγιώδη ταχύτητα, προσπαθώντας να βρει λύση στην μοναδική και μηδενική σκέψη... «και τώρα τι κάνουμε». Το δάκτυλο του τούρκου στρατιώτη αγκάλιαζε σφιχτά την σκανδάλη στην προσπάθειά του να κάνει καλά τη «δουλειά» του, ώστε να μην τιμωρηθεί από τους μαστόρους του, και για να νιώσει ασφαλισμένος από εμάς, τους «επικίνδυνους», άοπλους «εισβολείς», στην ηρεμία του.

Αυτό ήταν και το εντονότερο βίωμά μου. Ότι επακολούθησε, το στήριξε. Εξάιρεση κάποιες στιγμές που το μόλυναν.

Τρεις μήνες περίπου μετά την πορεία ο διεθνής καπνός της, μάλλον διαλύθηκε. Στην Κύπρο έμειναν μερικά απομεινάρια του, νομίζω μέχρι και σήμερα, έτοιμα κι' αυτά να υποκύψουν υπό την απειλή του πέπλου της λύπης.

Ένα όμως είαι σίγουρο. Όσοι και όσες βρέθηκαν εκεί, ιδιαίτερα τις πρώτες στιγμές, έγιναν πλουσιότεροι για όλη τους τη ζωή. Τα βιώματα υποθηκεύτηκαν στην τράπεζα της αγωνιστικής δανειοδότησης από το παρελθόν.

Και θα' ναι πάντα εκεί. Έτοιμα ανά πάσα στιγμή να ανακληθούν. Σ' ένα ρυθμό, που ίσως θα πληρώνει τα βήματά μας, όποτε θυμούμαστε τη συμπεριφορά ορισμένων, αλλά συγχρόνως θα τρεμουλιάζει τους μυς για να τους ξεμουδιάσει από την ακινησία, πριν προλάβει να γίνει αιώνια.

Κωστής Αχνιώτης — «Έντοξ»

Από τις προηγούμενες ήδη μέρες μέσα από τις εφημερίδες, αλλά και στη διάρκεια της πορείας, ήταν σαφές ότι η προηγούμενη γενική στάση αποσιώπησης μετατρεπόταν σ' ένα εξ' ίσου γενικό θερμό εναγκαλισμό που κατά τη γνώμη μου έχει τον ίδιο στόχο. Το πνίξιμο της πορείας.

● Η παρουσία ανδρών δημοσιογράφων μαζί, μέσα σε μια μικρή πορεία,

καθόριζε πιστεύω σ' ένα μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά της. Για την επόμενη φορά, πιστεύω ότι μόνο γυναίκες-δημοσιογράφοι πρέπει να παρακολουθήσουν καθώς πρέπει να δημιουργηθεί μια υπηρεσία τάξης από γυναίκες για να ρυθμίζει την κίνηση της τροχαίας στη διάρκεια της διαδρομής. Ο γυναικείος χαρακτήρας της πορείας αυτής πρέπει να διατηρηθεί και να ολοκληρωθεί, γιατί είναι το κεντρικό στοιχείο, που κάνει δυνατή την πραγματοποίησή της. Άλλες προσπάθειες μπορεί να γίνουν αλλού κι' από άλλους χωρίς να παρενοχλείται η διοργάνωση αυτή.

● Στη 2η πορεία υπήρχαν μερικές γυναίκες αντιπρόσωποι αντίστοιχων ευρωπαϊκών κινημάτων. Αυτό δίνει τις δυνατότητες για μια διαφορετική αντίληψη της διεθνούς αλληλεγγύης, δηλαδή όχι από κράτος σε κράτος ή κομματικό επιτελείο σε κομματικό

επιτελείο αλλά από κίνημα σε κίνημα και στη συγκεκριμένη περίπτωση από γυναίκες σε γυναίκες. Αυτό δίνει πχ τη δυνατότητα για μια καμπάνια τουριστικού μπουκοταρίσματος της Τουρκίας που δεν δίνεται αλλοιώς.

● Η πορεία διανοίγει ένα τρόπο δράσης για το κυπριακό που δείχνει ότι για πολλά χρόνια πραξίψαμε να σκεφτούμε και να πράξουμε μέσα στις υπάρχουσες δυνατότητες δράσης και να τις εκμεταλλευτούμε πλήρως. Πρέπει να καλύψουμε προσεχώς αυτό τον τομέα κι' ο καθένας πρέπει να σκεφτεί πάνω σ' αυτό.

● Η επέχταση τέτοιων δραστηριοτήτων μπορεί να ξαναμεταφέρει το κέντρο βάρους της διαδικασίας λύσης του Κυπριακού στη Κύπρο και να λειτουργήσει θετικά όχι μόνο για την διεκδίκηση της επιστροφής αλλά και για την αποτροπή της πλήρους κατάληψης ή της διπλής ένωσης.

Εμμετρο Στις γυναίκες

Ζωντανό διαχρονικό σύμβολο της αγωνιστικής και της θεληματικής της δύναμης της καρτερίας του λαού πήρε το δρόμο της νοσταλγίας την Κυριακή και πήγε και κάθισε πλάι στον Τούρκο στρατιώτη. Έσπασε τη μεγάλη της προσδοκία κι ύψωσε τον πόνο της στην προεκχωρημένη προφυλακή του αγώνα. Κι' έμεινε εκεί. Υπομονητικά προσμένοντας να μετακινήθει ο κατακτητής. Για να συνεχίσει το ανεβασμα της στην ανηφόρα της αξίωσης. Να φτάσει εκεί που γεννήθηκε και ύψανε στον αργαλειό της μοίρας της αναμονής του αγνοούμενου άντρα της στην ακτή της Κερύνειας. Και να παρακαλεί τα κύματα του κλικιακού πόντου να της τον φέρουν από την Καραμανία όπου τον πήρε η τουρκική τραμουντανα. Κάθισε κατακουρασμένη ακουμπώντας στο δεκάνικι της η γρηά Ελένη. Πλάι της ο Τούρκος στρατιώτης με το αυτόματο του κατακτητή. Η ζωντανή απειλή ασήμαντη, μπροστά στην νιγντοσυνη του νοστού και την παντοδυναμία του Δικαίου.

Άγνωστη ως προχτές η γρηά Ελένη από τον Άγιο Επικτήτο, ενσαρκώνει σήμερα το μεγαλείο των υπέροχων ακοπών του μαρτυρικού λαού μας. Σύμβολο υπαρκτό για κάθε σωστό αγωνιζόμενο άνθρωπο. Με τέτοιες μαρφές με τέτοιες ψυχές, με τέτοιες ανθρωπίνες παντιέρες, οι αγώνες δεν χάνονται. Μυρώνονται με αξία. Και στέφονται με την αμείραντη δάφνη της νίκης.

ΕΠΕΣΤΡΕΨΑΝ

(Κίτσα Χαλαραμπήδη)

Η γυναίκα ήταν έτοιμη να περάσει στην άλλη όκρη της σωπής και να γεννήσει αστέρια. Αυτός εγκωμόνουςε μέσα του κατάρια κι αδιέξοδο μπροστά στα σημάδια του νέου αυγερινού! Αδύνατος κι αδιώφωρος, υποταγμένος στην πεποίθηση που αποχτήσε τόσους αιώνες, σκλώνει το μαστίγιο. Χτυπάει το φως, χτυπάει τα μάτια της κι αρχίζει ένα παράνομο μπουρμουρητό, παραδομένος στο ασχετισμό του άσπρου και του μαύρου!

Η λεπτομέρεια της φατεινής επιγραφής δεν ήταν μόνο στο ένονο χαμόγελο του κυρίου φρύοντ. μα στο πως τόσα χρόνια μάθαμε να επικαλούμαστε την κυριότητα του τίτλου μας! Γι' αυτό, λοιπόν, δεν θα σταθώ αδελφή μου στην τελειότητα του κορμού σου, μα στο λήφτερο της σκέψης σου, βάζοντας μ' αυτό τον τρόπο, το σωστό οικισμό στην καλύβα της ψυχής μας!

Γυναίκα - φίλη, εραμένη, σύζυγος, συντροφίσσα, μάνα μου, αδελφή μου! Την ώρα που τα πόδια και το σώμα σου, πατούσαν και περνούσαν τη Γραμμή του Αττίλα, δεν ένιωσα τίποτε άλλο, παρά Αναπνοή και Ντροπή!

η κερυνειωτισσα

Οι γυναίκες «επιστρέφουν» σήμερα. Πιο οργανωμένες, με μεγαλύτερη πείρα στην πορεία για το γυρισμό, οι γυναίκες της Κύπρου θα προσπαθήσουν να πάνε στα κατεχόμενα σπίτια τους. Μακάρι να τα καταφέρουν. Στην πλατεία Σολωμού θα είναι σήμερα όλες. Εσύ, εγώ, η Κίτσα, η καθαρίστρια της πολυκατοικίας, η χημικός που μου πήρε αίμα για ανάλυση, η αγρότισσα που φέρνει τις Τετάρτες φρέσκα αυγά στη Λαϊκή Αγορά, και η κυρία του ρετιρέ, που χθες τ' απόγευμα έσπασε το σωφέρ της «Μπε-Εμ-Βε» της μίαν ώρα έξω από το ινστιτούτο αισθητικής...

Κίρκη

ΩΔΗ

Στις γυναίκες της Κύπρου που υψώσαν το τίμιο χέρι

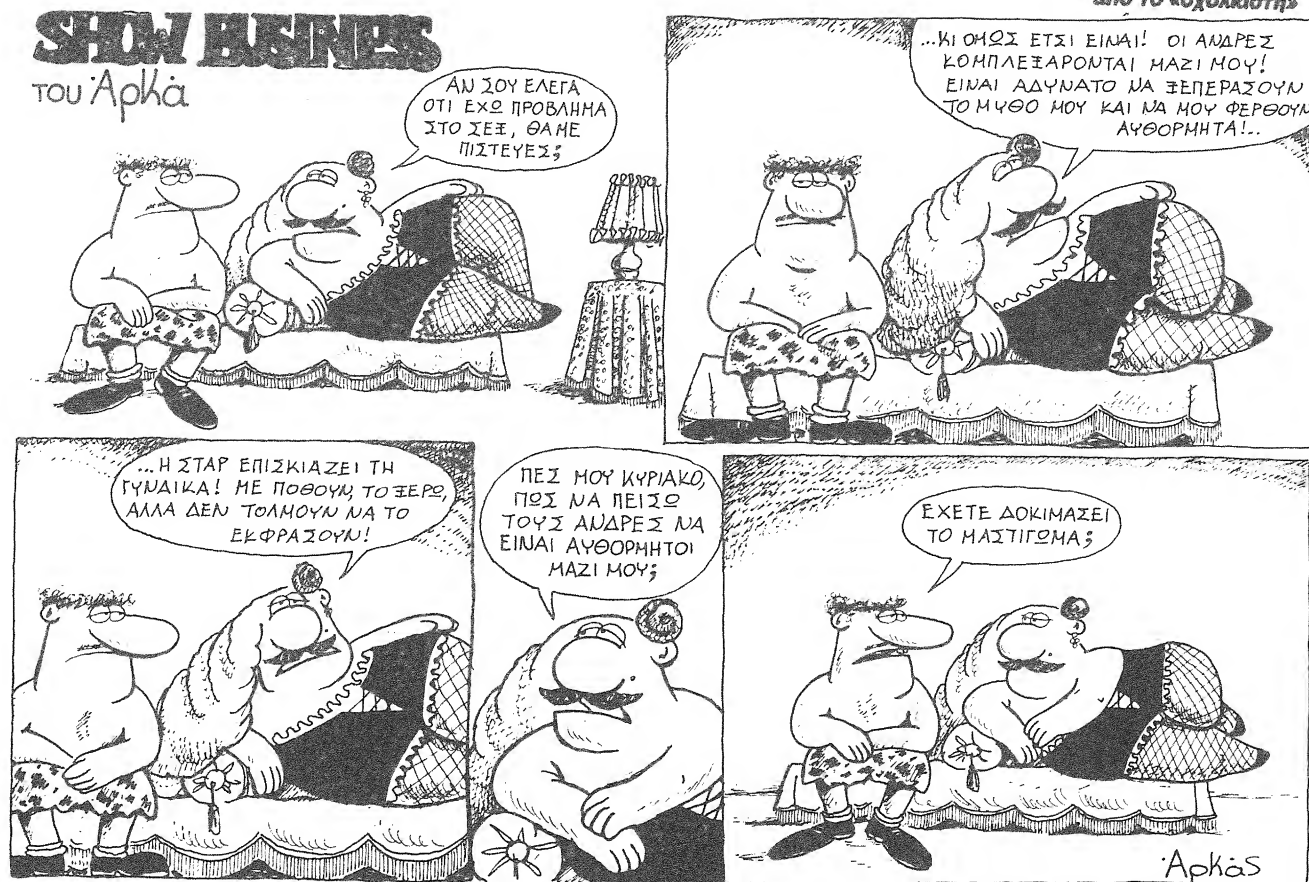
Η Αθηνά η Παλλάδα και η Άρτεμις η Δήμητρα και η Ήρα η Αφροδίτη...
θεές γεννημένες στην ομορφιά της Ελλάδας να ησυχάζουν στα γυρογυάλια, άπορες, τώρα, που τελείωσαν πολέμοι και χάνεται σιγά-σιγά η σιγή και η ώρα του ήλιου σιγματομένου και της χώρας που αδημονεί, ψάρι πλεγμένο στα δίχτυα ή ζωο, για επίδειξη σε σιδερένια κλουβί. Όταν ετσι ήρθαν τα πράγματα και βραχυκυκλωμένοι οι άνθρωποι εκείνοι με το στίγμα της βουής και τα μάτια στους αιθέρες, Μέσα τους τα ψίχουλα και η καρδιά αφύσικη παλαμίδα να τραγουδεί, όταν στις πλεκτάνες των καιρών οικοδομείται με ευμάρεια ο καλοδεχούμενος άνεμος και η βροχή. Το χορτάρι βλαστάνει στις σχές των ρυακιών και το νερό τρέχει κτίζονται δρόμοι καινούργιοι και φράγματα, τσαρλατάνοι και μεγιστάνες της κλοπής πάνε κι έρχονται και ενώ όλα φαίνονται ήσυχα, τίποτα να μην μένει ορθό και δίκαιο καθώς τα άγρια χώματα, τα πατούν. Ήρθα το λοιπόν εδώ και ζήτησα να δω, να μιλήσω στις θεές, να δικαιωθώ και μου ειπαν πως προ πολλού έχουν χαθεί. Ήμουν σαν τον απελπισμένο και τόσο άκεφος, όταν ο μικρός εκείνος αλητάριος πιτσιρικάς, μου το σφύριξε το νέο κι επέστρεψα και αναγνώρισα, έγγραψα στη μεγάλη πινακίδα εκεί κατάσαρκα και μέσα στα πόδια του εχθρού, το πως γεννήθηκαν οι νέες θεές, θνητές αυτές και με το ίδιο επίθετο: Ελευθερία.

Ποκίλια ονομάτων αναφερόταν: Η Λουίζα, η Σούλα, η Μάρθα, η Φιλίτσα η Αντρούλα, η Μαρία, η Νάσω, η Ελένη, η Γεωργία, η Άννα, η... Μέσα στις στιγμές, πάλι ένιωθα υπαρκτός και δικαιωμένος, σχεδόν ελεύθερος και δεν φοβόμουνα πια.

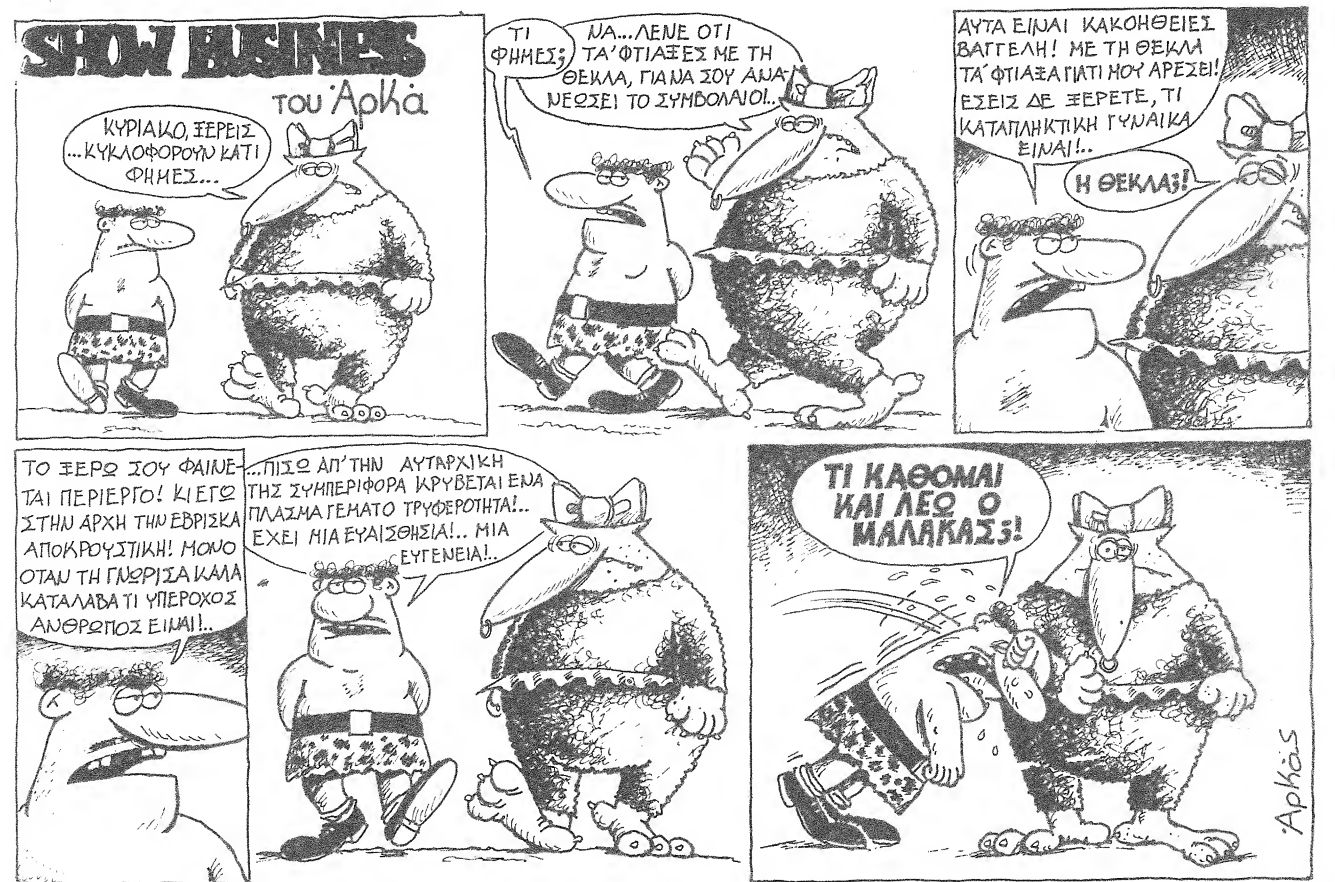
ΜΙΧΑΗΛΣ ΖΑΦΕΙΡΗΣ
ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΩΝ — ΑΘΗΝΑ

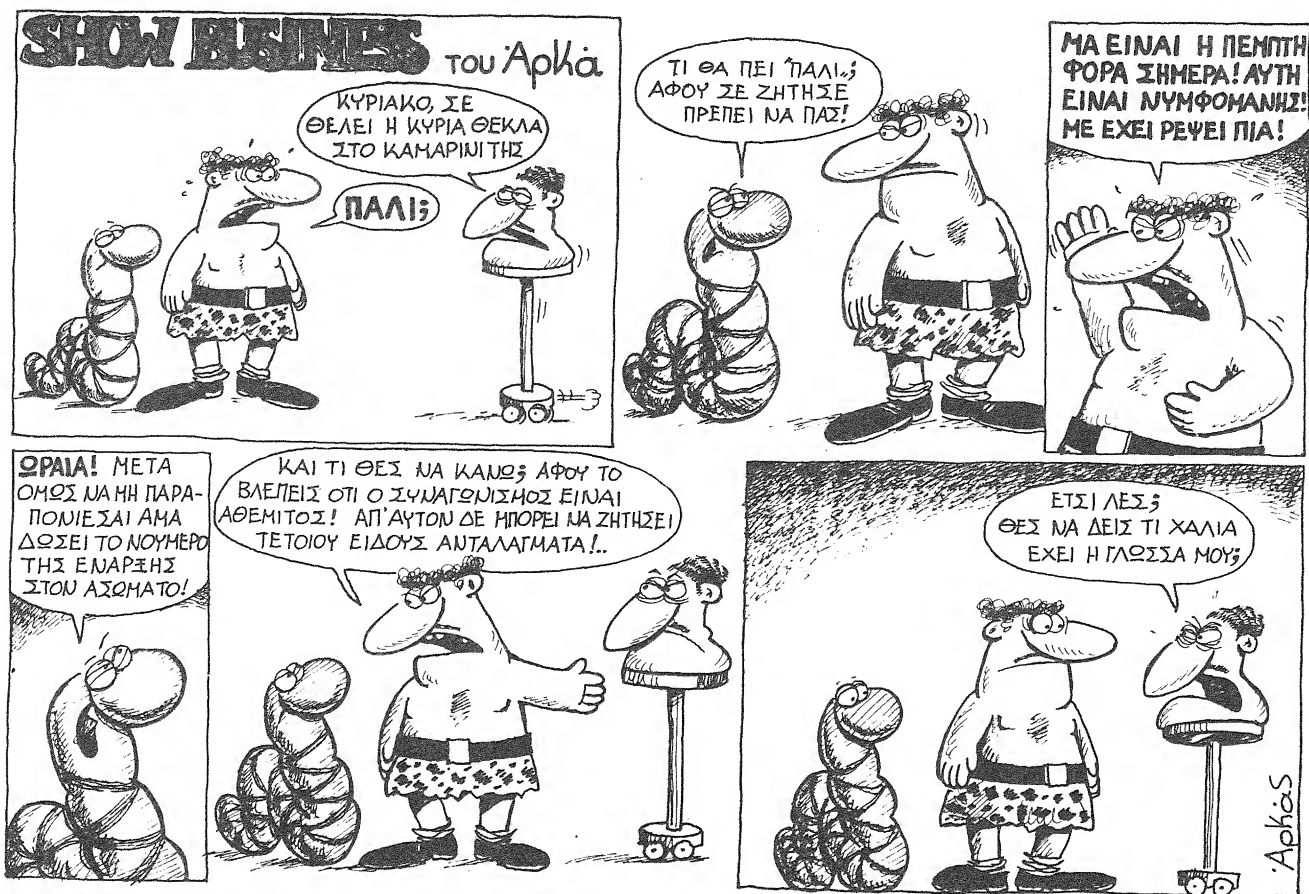
SHOW BUSINESS του Αρκά

SHOW BUSINESS του Αρκά

SHOW BUSINESS του Αρκά

SHOW BUSINESS του Αρκά

εναλλαχτικές μορφες ενεργειας

Πιερί Χατζηπιερί

Τι είναι λοιπόν ενέργεια; Να ένα απλό ερώτημα, θα έλεγε ένας φυσικός και θ' απαντούσε: «Ενέργεια είναι η δυνατότητα παραγωγής έργου». Μ' αυτή την απάντηση όμως δεν ξεμπερδώνουμε.

Αν ρωτούσαμε τον William Blake ('Αγγλος ρομαντικός ποιητής και ζωγράφος) θα μας απαντούσε «Ενέργεια είναι η αιώνια απόλαυση».

Ας προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε το ζήτημα συνθέτοντας τις δυο αυτές απόψεις. Ας καθίσουμε κοντά στο τζάκι μια κρύα νύχτα του χειμώνα απολαμβάνοντας τη ζεστασιά της φωτιάς, έχοντας συνείδηση ταυτόχρονα ότι η φωτιά προέρχεται από τη χημική ενέργεια που περικλείει το ξύλο η οποία προήλθε από την διαδικασία της φωτοσύνθεσης όταν το ξύλο ήταν μέρος ενός ζωντανού δέντρου.

Γύρω μας υπάρχουν πολλών μορφών ενέργειες: Είναι η θερμική ενέργεια, η ηλεκτρική, η κινητική, η δυναμική κλπ.

Λέγοντας δυναμική ενέργεια εννοούμε την ενέργεια που προκαλεί την έλξη των σωμάτων. Η δυναμική και η πυρηνική ενέργεια είναι οι μόνες που δεν προέρχονται από τον ήλιο.

Ο ήλιος μας δίνει την ακτινοβολία του που μετατρέπεται άμεσα σε θερμότητα. Όμως έμμεσα μετατρέπεται σε πολλές άλλες μορφές ενέργειας. Π.χ. ο ήλιος θερμαίνει την ατμόσφαιρα με αποτέλεσμα να δημιουργείται κίνηση του αέρα, η ενέργεια του ανέμου είναι η αιολική ενέργεια. Ο άνεμος με τη σειρά του δημιουργεί τα κύματα και τα ρεύματα στη θάλασσα.

Από τον ήλιο ξεκινά και ο ηλεκτρισμός που παράγεται από τις υδατοπτώσεις. Ο ήλιος εξατμίζει το νερό από τη θάλασσα, ο άνεμος παρασύρει τα σύννεφα και τελικά η βροχή μαζεύεται στους υδατοφράκτες.

Οι διάφορες μορφές ενέργειας έχουν διαφορετικές «στάθμες εντροπίας». Η εντροπία είναι συνώνυμη με την αταξία. Η θερμική ενέργεια έχει τη μεγαλύτερη στάθμη εντροπίας κι αυτό έχει σαν συνέπεια όλες οι άλλες μορφές ενέργειας να τείνουν να γίνουν θερμότητα. Για να καταλάβουμε καλύτερα την έννοια της στάθμης εντροπίας θα φέρουμε μερικά παραδείγματα.

Σ' ένα χωράφι υπάρχουν σκόρπιες πέτρες. Ένας άνθρωπος τις μαζεύει και τις τοποθετεί τη μια πάνω στην άλλη. Μ' αυτή την ενέργεια έβαλε τάξη εκεί που προηγουμένως υπήρχε αταξία δηλαδή έχουμε μείωση της αταξίας και επομένως μείωση της εντροπίας.

Αν περάσουμε μετά από μερικά χρόνια είναι πολύ πιθανό να βρούμε τις πέτρες ξανά σκορπισμένες.

Αυτό μου φαίνεται εντελώς φυσιολογικό, όμως λογικά θα έπρεπε να συμβαίνει και το αντίθετο δηλαδή σ' ένα χωράφι με σκόρπιες πέτρες, να τοποθετηθούν η μια πάνω στην άλλη από μόνες τους. Αυτό όμως δεν συμβαίνει. Ο λόγος είναι διότι υπάρχει ένας νόμος στη φύση που καθορίζει ότι η συνολική εντροπία σ' ένα σύστημα αυξάνει. Βασισμένοι σ' αυτή την θεωρία μερικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι σε κάποιο χρόνο από τώρα, θα σταματήσει κάθε ανταλλαγή θερμότητας και το σύμπαν θα καταλήξει σε μια θερμική ακινησία, αφού όλες οι μορφές ενέργειας θα γίνουν θερμότητα.

Η στάθμη εντροπίας του ηλεκτρισμού είναι λίγο μεγαλύτερη από της κινητικής ενέργειας αλλά πολύ μικρότερη από της θερμικής ενέργειας. Αυτό σημαίνει πως πολύ πιο εύκολα μπορούμε να μετατρέψουμε την κίνηση π.χ. του αέρα σε ηλεκτρισμό, παρά την θερμότητα από την καύση π.χ. κάρβουνου.

Μπορούμε τώρα να καταλάβουμε πόση σπατάλη ενέργειας γίνεται από την εποχή που ο άνθρωπος άρχισε να χρησιμοποιεί σαν ενεργειακή βάση αρχικά τον άνθρακα και μετά το πετρέλαιο.

Αποθέματα που η φύση χρειάστηκε εκατομμύρια χρόνια για να τα μαζέψει, ο άνθρωπος θα τα έχει εξαντλήσει σε μερικούς αιώνες. Χρησιμοποιεί την ενέργεια που απελευθερώνεται από την καύση για να παράγει κίνηση. Δηλαδή προσπαθεί να «βάλει σε τάξη» μια μορφή ενέργειας με μεγάλη στάθμη εντροπίας μεταμορφώνοντας την σε κίνηση, την μορφή ενέργειας με την μικρότερη εντροπία. Σ' αυτή την διαδικασία σπαταλάται το 70% περίπου της χημικής ενέργειας που περιέχουν τα καύσιμα.

Η μετατροπή της κίνησης του αέρα ή του νερού σε ηλεκτρισμό γίνεται με απόδοση 99%.

Οι φυσικές μορφές ενέργειας (ήλιος, υδατοπτώ-

σεις, άνεμος κλπ.) κατά παράδοξο τρόπο αποκαλούνται σήμερα «νέες μορφές ενέργειας».

Μα ακριβώς αυτές οι μορφές ενέργειας ήταν οι μόνες που χρησιμοποιούνταν για χιλιάδες χρόνια από τον άνθρωπο. Διατηρούν την ενεργειακή ισορροπία του πλανήτη μας χωρίς να τον μολύνουν καθόλου. Η τεχνολογία τους είναι απλή και προσιτή στον καθένα μας. Ίσως αυτός νάναι κι ο λόγος που έχουν παραγκωνιστεί. Έρευνες γίνονται σήμερα από τις κυβερνήσεις πάνω στις εναλλακτικές μορφές ενέργειας αλλά μόνο όταν πρόκειται για μεγάλης κλίμακας μονάδες.

Πιο κάτω θα αναφερθούμε σε μερικές εναλλακτικές μορφές ενέργειας.

Η ηλιακή ενέργεια:

Χρησιμοποιείται για άμεση ή έμμεση θέρμανση των των σπιτιών και του οικιακού νερού. Το σπίτι μπορεί να κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργεί σαν συλλέκτης ηλιακής θερμότητας. Χαρακτηριστικό είναι ένα σχολείο στην Αγγλία σε 57^η Βόρειο Πλάτος που δεν χρειάζεται καθόλου θέρμανση.

Ο ήλιος μπορεί να μετατραπεί κατευθείαν σε ηλεκτρισμό με χρήση φωτοκυττάρων. Το κόστος τους όμως είναι μεγάλο και η απόδοση τους χαμηλή (14% το μέγιστο).

Η συγκέντρωση των ακτίνων του ήλιου με κάτοπτρα χρησιμοποιείται στους ηλιακούς φούρνους για παραγωγή κίνησης από ατμό ή για λειώσιμο μετάλλων. Σε μικρή κλίμακα το ηλιακό κάτοπτρο λειτουργεί για ψήσιμο φαγητού. (Στην Ινδία η κυβέρνηση αγόρασε 500000 ηλιακά κάτοπτρα για μαγείρεμα μόνο που δεν υπολόγισε ότι οι Ινδοί μαγειρεύουν κυρίως τη νύκτα).

Η αιολική ενέργεια

Για αιώνες οι άνθρωποι άλεθαν στάρι ή κινούσαν τα πλοία με την ενέργεια του ανέμου. Ακόμη και σήμερα χρησιμοποιείται ο ανεμόμυλος για την άντληση νερού.

Ο άνεμος φαίνεται να είναι μια ανεξάντλητη πηγή ενέργειας που μπορεί πολύ εύκολα να μετατραπεί σε ηλεκτρισμό. Ήδη σε χώρες όπως η Δανία και η Ολλανδία, ένα σεβαστό ποσοστό της συνολικής ηλεκτρικής ενέργειας παράγεται από μεγάλες μονάδες από μοντέρνους ανεμόμυλους. Σε μικρή κλίμακα ο ανεμόμυλος μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες μιας κοινότητας όταν συνδυάζεται με την ηλιακή ενέργεια και με ένα καλό σύστημα αποθήκευσης (μπαταρίες).

Υδατοπτώσεις

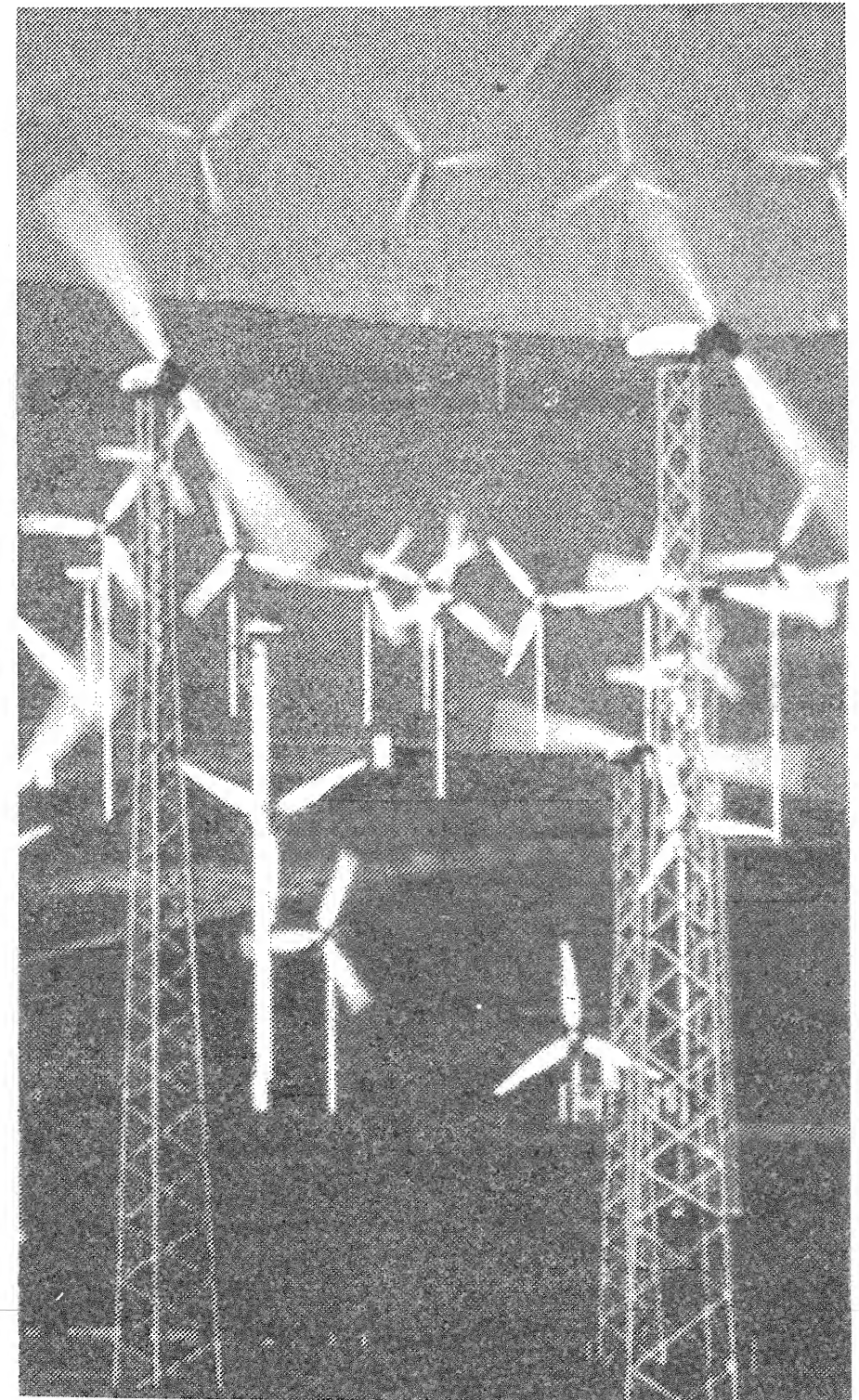
Ήδη σε πολλές χώρες εφαρμόζεται η παραγωγή ηλεκτρισμού από τις υδατοπτώσεις. Έχει το πλεονέκτημα ότι η παραγωγή του ηλεκτρισμού είναι συνεχής και όχι διακοπόμενης όπως με τον άνεμο.

Ενέργεια των κυμάτων

Σε αρκετές χώρες όπου υπάρχουν ακτές με φουρτουνιασμένη θάλασσα είναι δυνατή η αξιοποίηση της κίνησης των κυμάτων. Συστήματα όπως οι «πάπιες του Σάλτερ» μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες μιας χώρας όπως η Νορβηγία όταν τοποθετηθούν κατά μήκος των ακτών σε μια αλυσίδα 150 χιλιομέτρων. Μία άλλη προοπτική υπάρχει με την αξιοποίηση της παλιρροιακής κίνησης της θάλασσας.

Γεωθερμική Ενέργεια

Είναι η ενέργεια που προέρχεται από το εσωτερικό της γης είτε σαν υδρατμοί είτε σαν διαφορά θερμο-

μοκρασίας μεταξύ της επιφάνειας της γης και κάποιου βάθους.

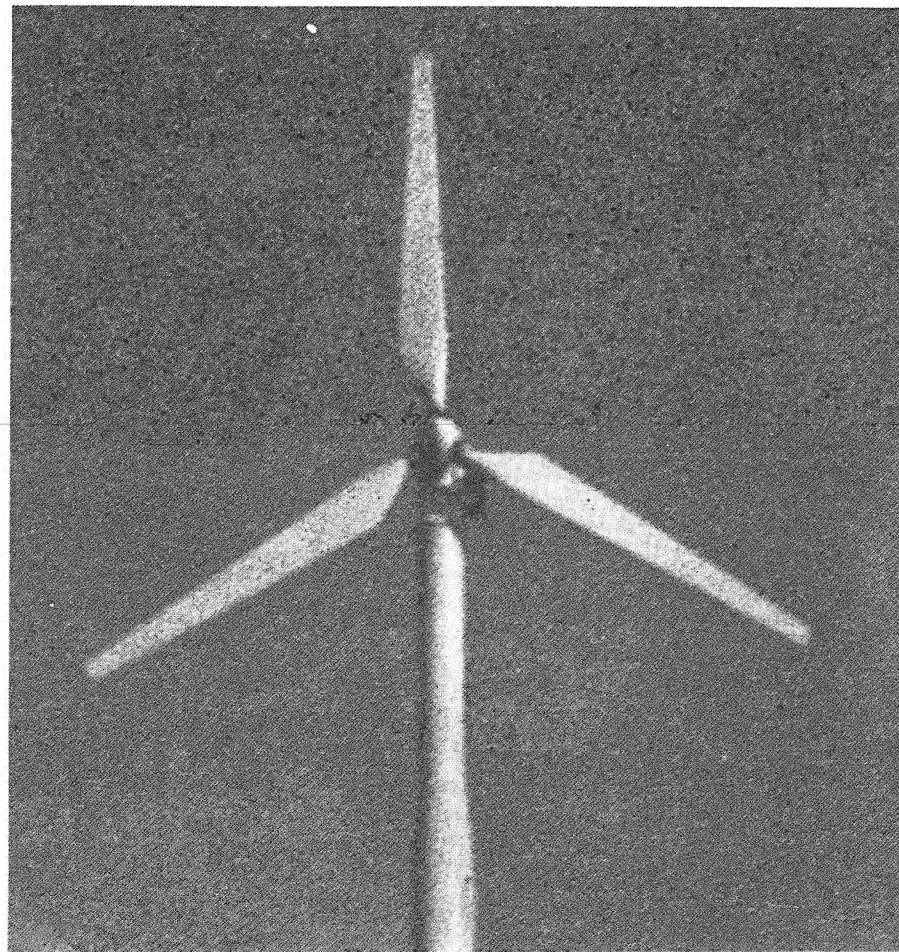
Βιομάζα

Οι οργανικές ουσίες όταν αποσυντίθενται σε ανασρόβιες συνθήκες παράγουν μεθάνιο και χούμο δηλαδή κάτι σαν χωνεμένη κοπριά. Αυτή η απλή διαπίστωση αν μπει σ' εφαρμογή μπορεί να ανακυκλώσει τους τόννους τα σκουπίδια που παράγει ο σημερινός άνθρωπος της κατανάλωσης και να τα μεταμορφώνει σε καύσιμο και φυσικό λίπασμα για τα χωράφια.

Οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας όταν εφαρμο-

στούν σε μικρή κλίμακα μπορούν να φέρουν την χαμένη ισορροπία στη φύση. Χρειάζεται όμως περισσότερη συμμετοχή των ανθρώπων κάτι που δεν φαίνεται να πολυαρέσει σ' αυτούς που ελέγχουν και εξουσιάζουν. Αυτοί έχουν φροντίσει ώστε η μόνη σχέση που έχουμε με τον ηλεκτρισμό να είναι το πάτημα μερικών διακοπών και η πληρωμή του λογαριασμού.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα πως οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας δεν είναι μόνο θέμα περιβαντολογικό αλλά είναι βασικά προϋπόθεση για την επιβίωση του πλανήτη μας.

η ελληνικότητα του οδυσσεα ελυτη

Γιάννης Η. Ιωάννου

«Και από τη στιγμή εκείνη, ένιωσα να είμαι Έλληνας, όπως ένας άλλος φτάνει να αισθάνεται ότι είναι τοξικομανής ή ομοφυλόφιλος· οργανικά, ψυχολογικά, αισθησιακά, ακατανίκητα!»

A.X. σ. 25

«Θα ήθελα να συζητήσω μαζί σας ένα άλλο ζήτημα, εννοώ την ελληνικότητά μου. Δεν είναι για μένα, μια υπόθεση εθνική ή τοπική. Ουδέποτε και με οποιοδήποτε τρόπο ήμουν σωβινιστής. Η Ελλάδα συμβολίζει για μένα ορισμένες αξίες και στοιχεία που μπορούν παντού να εμπλουτίζουν τα παγκόσμια πνεύματα. Όντας Έλληνας, πασχίζω να δείξω αυτές ακριβώς τις αξίες σ' ένα παγκόσμιο επίπεδο. Δεν είναι μια ροπή εθνικιστική ότι μ' εμψυχώνει και κάνω αυτό το πράγμα. Και για να καταλάβει κανείς καλύτερα όλα τούτα, έχω αναπτύξει μια θεωρία των αναλογιών. Στο βιβλίο μου «Ανοιχτά Χαρτιά» υπάρχει ένα δοκίμιο για τον Πικάσσο γραμμένο στα γαλλικά. Εκεί μιλάω για αναλογίες. Λέγοντας «αναλογία» εδώ εννοώ ότι π.χ. μια γραμμή που τραβάει ένας ζωγράφος, δεν είναι περιορισμένη μόνο στον εαυτό της αλλά έχει μια αναλογία στον κόσμο των πνευματικών αξιών. Όταν βλέπουμε τα βουνά να έχουν αυτό ή εκείνο το σχήμα, το πράγμα αυτό πρέπει να έχει μιαν επίδραση πάνω στο ανθρώπινο πνεύμα, πρέπει να έχει το ανάλογο του. Απ' τη στιγμή που θα δεχθείτε τη θεωρία αυτή, θα μπορέσετε να καταλάβετε ότι η στοργή μου για το ελληνικό τοπίο δεν είναι μια μορφή εθνικισμού αλλά μια προσπάθεια μεταφοράς. Διάβασα πως ένας μεγάλος Γάλλος, αρχιτέκτονας είπε ότι η γραμμή των αθηναϊκών βουνών επαναλαμβάνεται στο αέτωμα του Παρθενώνα. Να μια τέλεια αναλογία!» Συνέντευξη στον IVAR IVASK, BOOKS ABROAD, 1975.

Στο βάθος, οι σκέψεις του Ελύτη σχετικά με το πρόβλημα της εθνικής και πολιτιστικής καταγωγής δεν είναι πολύ απομακρυσμένη από την υπερρεαλιστική θέση. Αποτελούν προέκταση εκείνης της επιθυμίας που οδήγησε τον Φρόυντ στη διατύπωση της ψυχαναλυτικής θεωρίας. Μόνο που ο Ελύτης αντιλαμβάνεται την μέθοδο αυτή, όχι μόνο σε ατομικό επίπεδο όπως ο Φρόυντ, αλλά σε εθνικό, επίσης, και στα πλαίσια ενός προσωπικού ιδεολογικού συστήματος.

Η διαδικασία και η μεθοδολογία μελέτης και επίγνωσης του βαθύτερου εαυτού μας, με τις συναρτώμενες πολιτικο-κοινωνικο-πολιτιστικές προεκτάσεις, εφαρμόζεται και διαμορφώνει συλλογικά και διαχρονικά και τον εθνικό μας εαυτό. Ας μη ψάξουμε να επικολλήσουμε στον Ελύτη μιαν οποιαδήποτε τυποποιημένη και στατική ιδεολογική ομπρέλλα. Δεν αποδέχεται π.χ. ούτε ότι το άτομο διαμορφώνει τη συνείδηση του συνόλου ούτε ότι το κοινωνικό σύνολο διαμορφώνει τη συνείδηση του ατόμου. Ή μάλλον θάταν πιο ορ-

θό να λέγαμε ότι αποδέχεται, εξίσου και τις δύο θέσεις. Κι' η ασυμφωνία του, τόσο με την παραδοσιακή αστική ιδεολογία, όσο και με την αντίστοιχη μαρξιστική του στοιχίσε, ταυτόχρονα την μοναδικότητα στη σκέψη και στη ζωή και μια σχετική και εξ' αντικειμένου επιβεβλημένη απομόνωση σε σχέση με τα κυρίαρχα ιδεολογικά σχήματα. Ο Ελύτης απορρίπτει τα ιδεολογικά σχήματα, πρώτον επειδή τα θεωρεί επίκτητα, συνεπώς, μη αυθεντικά και ασυμβίβαστα με τη φύση του ανθρώπου. Δεύτερον, τα θεωρεί αποτέλεσμα ενός βαθύτερου κοινού μηχανισμού, του θεοκρατικού, που οδήγησε την ανθρωπότητα στην υποταγή, άλλοτε στο θρησκευτικό δόγμα κι' άλλοτε στο ιδεολογικο-πολιτικό. Έτσι, είτε πρόκειται για την αστική είτε για τη μαρξιστική προσέγγιση, ο Ελύτης διαβλέπει και στις δύο περιπτώσεις, περιοριστικά, επίκτητα και καταπιεστικά πλαίσια και κριτήρια που απλώς συστηματοποιούν, ιδιαιτελώς και υστερόβουλα, μια τμηματική αντίληψη για τη ζωή. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε, ότι ένας από τους κυριώτερους στόχους της φροϊδικής και αργότερα της υπερρεαλιστικής θεωρίας, ήταν η απαλλαγή της ανθρωπότητας από τα παντός είδους δόγματα, από τις εννοχές και τις προκαταλήψεις.

Ο Ελύτης απορρίπτει τη λογική σύμφωνα με την οποία, όποιος αγαπά τη χώρα του είναι εθνικιστής κι' όποιος ενδιαφέρεται για τη φυλή του είναι ρατσιστής. Η λεπτότητα και ο βαθμός ευαισθησίας του θέματος, εγκυμονούσαν τον κίνδυνο μιας απλουστευμένης ερμηνείας και μιας πολιτικής και ιδεολογικής ταξινόμησης, προπαντός σε μια χώρα όπως την Ελλάδα της δεκαετίας του σαράντα.

Η ιδεολογική δομή της ελληνικής ζωής προσδιοριζόταν από το πάθος και το φανατισμό, από το δογματισμό και την αρρωστημένη τάση προς την ισοπέδωση κάθε πολιτικής ή ιδεολογικής σκέψης. Ο Ελύτης ερχόταν σε αντίθεση με τα κυρίαρχα δόγματα κι' η σύγκρουση τούτη του επεφύλαζε τελικά, τη ίδια μοίρα μ' εκείνη του Νικήτα Ιάντου. Απ' την πλευρά τους, οι Γάλλοι υπερρεαλιστές, στην προσπάθειά τους να άρουν τα συντηρητικά θεοκρατικά και πατριωτικά ταμπού, έπεσαν στην παγίδα της σύγχυσης. Για να εξελείφουν το ρατσισμό και τον ορθολογισμό, απέριπταν κάθε αξία που σχετιζόταν με τις έννοιες τούτες. Ας δούμε όμως τι λέει ο Ελύτης: «Α δα δεν κλαίγεις πάει να πει πως είσαι ένας ευδαιμονιστής, γράφε μακάριος άμα δε λες τους καύτους σου, δεν έχεις καύτους, είσαι ένας αμέριμνος· άμα μιλάς για την

Ελλάδα, είσαι ένας τοπικιστής, δεν έχεις οικουμενικό πνεύμα· αν νοιάζεσαι για τη γλώσσα σου, βρίσκεις έξω από τον παλμό της εποχής σου, είσαι ένας καθυστερημένος· τέλος, αν ζητάς να φτιάξεις κάτι το στέρεο, είσαι μορφολάτρης και εστέτ».(1)

Και είναι πράγματι αλήθεια πως η πρώτη άγνοια του έργου του δύναται να προκαλέσει σύγχυση. Οι «υπερεπαναστατικές» μόδες και ρεύματα, του καιρού μας, οι διεθνιστές, οι οικουμενιστές, οι μοντερνιστές και άλλοι πολλοί, φτιάχνουν ακόμα τις «κατεψυγμένες αλήθειες» τους μέσα από τις εκάστοτε παρωπίδες.

Η ελληνικότητα όμως του Ελύτη δεν είναι ούτε δυαδική, ούτε σχηματική ούτε δογματική. Είναι μια αίσθηση που κλείνει μέσα της, κάθε πολιτική και κοινωνικο-ιστορική πραγματικότητα. Είναι αντίληψη στα πλαίσια μιας αληθινής διαλεκτικής διαδικασίας που εκβάλλει στο χώρο συμπίλιωσης των αντιφατικών τάσεων και καταστάσεων. Όπως διαπιστώνει ο Στέλιος Καστανός ντε Μέντισις,(2) «στην άρνηση της άρνησης πρέπει να προστεθεί μια κατάφαση της κατάφασης»)

Η αποδοχή μιας οποιασδήποτε άποψης δεν εξυπακούει, κατ' ανάγκην, την άρνηση μιας άλλης. Η αποδοχή της ελληνικότητας δεν προϋποθέτει άρνηση της παγκοσμιοτητας κι' η καταφατική προσέγγιση της εθνικής και πνευματικής ταυτότητας, έρχεται να ενισχύσει και να ολοκληρώσει τη συνείδηση και την αντίληψη της παγκόσμιας διεθνούς κοινότητας. Μια τέτοια προσέγγιση ήταν και παραμένει, για μιαν Ελλάδα που μέχρι και τις μέρες μας, είναι εξαρτημένη και υποταγμένη στους όποιους συμμάχους και προστάτες, πραγματικά επαναστατική.

Σαν Έλληνας, ο Ελύτης αισθάνεται την ανάγκη και την υποχρέωση να αποκαλύψει και να προωθήσει τα στοιχεία εκείνα, του ελληνικού πολιτισμού που συνθέτουν στη διαμόρφωση του πανανθρώπινου πνεύματος. Από την άποψη αυτή, η ατομική ή η μερική συμβολή σε μιαν ολόκληρη, ισοτίμη θεώρηση των στοιχείων, των λαών και των χωρών, εκφράζουν μια σχέση αλληλεξάρτησης ή, καλύτερα, αλληλουχίας ανάμεσα στα διάφορα, έμφυχα και άφυχα όντα που συνθέτουν ένα χώρο - κτήμα ολάνθερης της ανθρωπότητας, θεμελιωμένο πάνω στον απαράβιαστο νόμο της παγκόσμιας ισορροπίας.

Η ιδέα τούτης της αλληλουχίας, της αλληλεξάρτησης της συνοχής και της συνέχειας μας ενδιαφέ-

ρουν πρωτίστως, λόγω της ιδιαίτερα σημαντικής εφαρμογής τους στην πραγματικότητα και στην ιδέα της Ελλάδας. Κι' η Ελλάδα είναι για τον Ελύτη, ακριβώς, μια και μοναδική. Κάθε νέος σταθμός ή εποχή, εξάγονται απ' ευθείας από το άμεσο και το απώτερο παρελθόν. Γιατί όμως, αυτή η οφθαλμοφανής πραγματικότητα ώθησεν έναν ποιητή του κύρους του Ελύτη, να επιμένει τόσο πολύ και να θέλει να αποδείξει την ενότητα και τη συνέχεια τούτη, προπαντός που, για τη δεκαετία του ογδόντα, αυτό πάει να γίνει πια, μια κοινοτοπία; Και πάλιν, η στάση του αποτελεί μιαν απάντηση προς τη Δύση. Από την Αναγέννηση και μετά, εξηγεί ο ποιητής, η εικόνα της Ελλάδας που υιοθέτησε η Δύση θεωρούσε δεδομένη τη ρήξη ανάμεσα στην Αρχαιότητα και στη σύγχρονη εποχή, μια ρήξη ανάλογη μ' εκείνην, ανάμεσα στη Ρώμη και το σύγχρονο λατινογενή πολιτισμό:

«Εγώ και η γενιά μου — κι' εδώ περιλαμβάνω και το Σεφέρη — πασχίσαμε να βρούμε το αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας. Αυτό ήταν αναγκαίο γιατί μέχρι τότε σαν αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας εμφανιζόταν εκείνο που οι Ευρωπαίοι έβλεπαν σαν Ελλάδα. Για να επιτελέσουμε το σκοπό αυτό έπρεπε να καταλύσουμε την ορθολογιστική παράδοση που βάραινε πάνω στη Δύση. Έτσι εξηγείται η μεγάλη απήχηση του υπερρεαλισμού σε μας, όταν αυτός εμφανίστηκε στη λογοτεχνική σκηνή».(3)

Η ανακάλυψη της Νέας Ελλάδας σα φυσιολογική συνέχειας του Βυζαντίου και της Αρχαιότητας, μπορεί να είναι σήμερα, τουλάχιστον για τους, εντός Ελλάδος, μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα. Ωστόσο, έστω κι' αν ο Ελύτης μιλά εδώ, για τις δεκαετίες του τριάντα-σαράντα, η κατάσταση, στη Δύση τουλάχιστον, δεν άλλαξε πολύ. Πόσο σπάνιο είναι να συναντήσει κανείς γαλλικά σχολικά βιβλία να υπενθυμίζουν την ενότητα και τη συνέχεια ανάμεσα στον Όμηρο, στους Τραγικούς, στο Βυζάντιο και στη σύγχρονη Ελλάδα; Στη Δύση, η Ελλάδα υπήρχε και υπάρχει ακόμα, ιδωμένη μέσα από αρχαιολογικούς χώρους και ναούς, μια Ελλάδα του παρελθόντος, «νεκρή» όπως κι' η γλώσσα της! Η στατική-εγκεφαλική τούτη εικόνα, διαμορφωμένη εξ' αποστάσεως και προσαρμοσμένη στις ανάγκες ενός, μονόπλευρα, ορθολογιστικού δυτικού πνεύματος, βόλευε βέβαια, προφεσόρους και ελληνολάτρες, αρχαιολόγους και ποιητές, πόσο - όμως, ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα της ίδιας της Ελλάδας;

Κι' όμως, οι απόηχοι και οι συνέπειες τούτου του «πεφωτισμένου ουμανιστικού δυτικού πνεύματος», πέρασαν και έθρεψαν το ρομαντισμό και ικανοποίησαν τον εθνικισμό μιας σημαντικής μερίδας των ιδίων των Ελλήνων. Για έναν ολόκληρο αιώνα η επίσημη Ελλάδα δεν έκανε τίποτα περισσότερο από μια στείρα προγονολατρεία, μιλούσε μια γλώσσα ηθελήμενη και υπαγορευμένα απηρχαιωμένη, μιμούμενη ένα ένδοξο μα περασμένο μεγαλείο. Η Ελλάδα, ανίκανη να επανεύρει και να αποδεχθεί την ίδια την ταυτότητα της, υιοθετούσε το δυτικό δόγμα για να εξέλθει από την ασημότητα και την ανωνυμότητα. Η Σύγχρονη Ελλάδα, υποτιμημένη και παραμαζεμένη, κατήντησε να γίνει ένα απλό τοπίο όπου κατοικούσαν κάτι Έλληνες που 'κλαιγαν τη μοίρα τους πλάϊ στ' ακίνητα αγάλματα!

«ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ έδωσαν ελληνική· το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου».

Το Α.Ε. σ. 42

Με τους πιο πάνω στίχους, ο Ελύτης εγκαθιδρύει τη συνέχεια ανάμεσα στην Ομηρική Παράδοση και στη σύγχρονη Ελλάδα. Ο πρώτος στίχος δηλώνει ρητά τη γλωσσική ταυτότητα που αποτελεί και τον, κατ' εξοχήν, φορέα της ιστορικής και πνευματικής συνείδησης. Το ρήμα «έδωσαν» σε τρίτο πληθυντικό, εισάγει την αίσθηση μιας απρόσπης, ασυναίσθητης και τυχαίας ενέργειας, γεγονός που υποβοηθεί την ενσωμάτωση των προσδιορισμών που ακολουθούν («σπίτι - φτωχικό - αμμουδιές - Ομήρου»). Η συντακτική σύλληψη που είναι και σημασιολογική, πολλαπλασιάζει τα επίπεδα και διευρύνει το φάσμα της ελληνικής πραγματικότητας. Η ελληνικότητα του Ελύτη προσδιορίζεται σ' ότι, συμβατικά και συμβολικά βέβαια, περιλαμβάνεται στην περίοδο, ανάμεσα στον Όμηρο και στη σύγχρονη φυσική και γλωσσική υπόσταση του, χωρίς να υπόκειται σε επίκτητες ιδεολογικές θέσεις. Ο προσδιορισμός του γεωγραφικού χώρου, όπου εκδηλώνεται η πραγματικότητα τούτη, συσχετίζεται και συνδέεται με τον αμεσότερο και ουσιαστικότερο τρόπο, με την πνευματική του παράδοση και με μια έξοχη μετωνυμική εικόνα: «το σπίτι (μου έδωσαν) στις αμμουδιές του Ομήρου». Τέλος, το επίθετο «φτωχικό» έχει διπλή σημασία, κυριολεκτική και μεταφορική, και προσδιορίζει ποιοτικά την ελληνικότητά του.

Η Ελλάδα του Ελύτη, δεν είναι ούτε εκείνη των Ευρωπαίων ούτε εκείνη των πολιτικών. Είναι ένα σύνολο αξιών, βιωμάτων και εμποριών, μια ολότητα που διαμορφώθηκε σταδιακά και εξελικτικά, κατά τη μακρά περίοδο της ιστορίας της και της οποίας, τα διάφορα στοιχεία, τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο, αφομοιώνοντας το ένα το άλλο, δημιουργούν την Ελλάδα της καθημερινής πραγματικότητας, του ατομικού και του συλλογικού βιώματος: «Μίλησα για μια καθάρτητα που το μεταφυσικό της νόημα είναι υπερτοποθετημένο

ακριβώς επάνω στο ηθικό και, αυτό πάλι, ακριβώς επάνω στο αισθητικό, τέτοιο που το γνωρίζουμε και που μας έχει παραδοθεί σαν απλή, σχεδόν, θα έλεγα κίνηση των χεριών οικεία στους Έλληνες απ' ανέκαθεν, είτε αυτοί λέγονται Φειδίες και Ικτίνοι, είτε Ανθεμίοι και Ισίδωροι, είτε ανώνυμοι θαλασσινοί και μαστόροι των χρόνων της σκλαβιάς. Και που, επίσης, το φάσμα της είναι τόσο πλατύ, ώστε να πιάνει από την αίσθηση και να φτάνει ως την ιδέα, ή πιο σωστά ακόμη, από την εμπιστοσύνη στον υλικό κόσμο έως την εμπιστοσύνη στο «θείον»».(4)

Ας εξετάσουμε όμως τον Ψαλμό Β' τον ΑΕΙΟΝ ΕΣΤΙ ο οποίος συμπυκνώνει την εικόνα της Ελυτικής Ελλάδας:

Β'
ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ μου έδωσαν ελληνική
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.
Μονάχα έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου.

Εκεί σπόροι και πέγκες
ανεμόδαρτα ρήματα
ρεύματα πράσινα μες στα γαλάζια
όσα είδα στα σπλάχνα μου ν' ανάβουν
σφουγγάρια, μέδουσες

με τα πρώτα λόγια των Σειρήνων
όστρακα ρόδινα με τα πρώτα μαύρα ρίγη.
Μονάχα έγνοια η γλώσσα μου με τα πρώτα
μαύρα ρίγη.

Εκεί ρόδια, κυδώνια
θεοί μελαχρινοί, θείοι κι' εδάελφοι
τιούπια·
και πνοές από τη ρεματιά ευωδιάζοντας
λυγαριά και σχινό
σπάρτο και πιπερόριζα

με τα πρώτα πιπίσματα των σπίνων
ψαλμωδίες γλυκίες με τα πρώτα-πρώτα
Δόξα Σοι.

Εκεί δάφνες και βάγια
θυμιατό και λιβάνισμα
τις πάλες ευλογώντας και τα καρυοφίλια.
Στο χώμα το στρωμένο με τ'

αμπελομάνητλα
κνίσες, τσουγκρίσματα
και Χριστός Ανέστη
με τα πρώτα σμπάρα των Ελλήνων.
Αγάπες μυστικές με τα πρώτα λόγια του

Ύμνου.
Μονάχα έγνοια η γλώσσα μου με τα πρώ-
τα

λόγια του Ύμνου!

Στον ύμνο τούτο, ο Ελύτης προσδιορίζει καθα-
ρά, το ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο
οποίο εξελίσσεται και βιώνεται η Ελλάδα. Με κεν-
τρικό σημείο αναφοράς τη γλώσσα και την ταυτό-
τητα της (ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ μου έδωσαν ελληνική), ο
ύμνος εξελίσσεται πάνω σε τρεις βασικούς
ιστορικο-πολιτιστικούς άξονες: Την Αρχαία Ελλά-
δα, τη Βυζαντινή και τη Νέα. Στο δεύτερο στίχο, το
κεντρικό σημείο αναφοράς είναι ο Όμηρος.
Ακολουθούν στίχοι με παραστατικές εικόνες και
παραπομπές στα συστατικά στοιχεία της ταυτότη-
τας: θρησκεία, μύθοι και παραδόσεις, τέχνες:
«Ξερίνες», «Θεοί μελαχρινοί», «το λάδι αδειά-
ζοντας μες στα πελώρια κιούπια». Οι εικόνες και
οι αναφορές πλαισιώνονται από χαρακτηριστικά
στοιχεία του αρχαίου γεωφυσικού χώρου: «σπά-
ροι και πέρες», «σφογγάρια, μέδουσες»,
«όστρακα», «λυγαριά και σχίνο». Οι ονοματο-
ποιίες κυριαρχούν και εκφράζουν τη σχέση, την
οργανική σχέση, ανάμεσα στο χώρο, τη γλώσσα
και τον άνθρωπο.

Η εξέλιξη τούτη αρμονικά, μελωδικά, ασυ-
ναισθητά και αισθησιακά, εκβάλλει στη Βυζαντι-
νή περίοδο: «ευωδιάζοντας/ λυγαριά και σχίνο/
με τα πρώτα πιπίσματα των σπίνων». Η γλώσσα
επανερχεται σαν κεντρικό σημείο αναφοράς για
να υπενθυμίσει ταυτόχρονα, τη συνέχεια και την
αφετηρία της νέας περιόδου. Πρωτοῦ προχωρή-
σουμε, αξίζει να επισημάνουμε τον ξεχωι τρόπο με
τον οποίο, ο ποιητής συνδέει την αρμονία του
γεωφυσικού χώρου με τα ἔμφυχα ὄντα και τον
άνθρωπο:

«και πνοές από τη ρεματιά ευωδιάζοντας
ζυγαριά και σχίνο
σπάρτο και πιπερόριζα με τα πρώτα πιπίσματα
των σπίνων
ψαλμωδίες γλυκείες με τα πρώτα - πρώτα Δόξα
Σοι!»

Υπάρχει και λειτουργεί εδώ, μια γλωσσική
συνέχεια, σε ουδέτερο επίπεδο, ανάμεσα στο γεω-
γραφικό χώρο, στα στοιχεία της φύσης, στους
θάμνους, στα δέντρα, στα πουλιά και στους αν-
θρώπους: Η ρεματιά αναπνέει και ευωδιάζει ο
σχίνος και η λυγαριά, οι σπίνοι τραγουδούν και οι
άνθρωποι ψάλλου αποθεώνοντας την αρμονία
τούτη, επιβεβαιώνοντας επίσης, τη θεωρία των
Αναλογιών, που ο ποιητής επικαλείται στο παρά-
θεμα που προτάσσουμε στην αρχή του σημειώμα-
τος (βλ. Α.Χ. 456—462).

Η Βυζαντινή περίοδος εισέρχεται φυσιολογι-
κά και μεγαλοπρεπώς, μέσα στην αδιάκοπη πο-
ρεία της εξέλιξης της συνέχειας και της συνοχής, με
την επαναφορά της γλώσσας σαν κεντρικού ση-
μείου και την ταύτιση της με τη ψαλμωδία σαν
κατ' εξοχήν τρόπον έκφρασης της ελληνιστί-
βυζαντινής ταυτότητας. Η επάνοδος της παροιματικής
έκφρασης «Μονάχη ἔγνοια η γλώσσα μου», εκ-

φράζει το τέλος μιας περιόδου αλλά και την αφε-
τηρία μιας άλλης καινούργιας, υποδεικνύοντας
ταυτόχρονα την οργανική και φυσιολογική σχέ-
ση ανάμεσα στις δυο.

Η Βυζαντινή Ελλάδα, με όλα τα στοιχεία που
ενσωμάτωσε και αφομοίωσε θα κληροδοτήσει
στην Νέα Ελλάδα την άλλη διάσταση της ταυτό-
τητας της. Και πάλιν, οι κενετρικοί στίχοι ακολου-
θούνται από εικόνες, παραπομπές και αναφορές
σε χαρακτηριστικά στοιχεία του Βυζαντινού -
Χριστιανικού πολιτισμού: «δάφνες και βάγια»,
«θυμιατό και λιβάνισμα», «κνίσες τσουγκρίσμα-
τα», «Χριστός Ανέστη» κ.λπ.: «...κάτι ακόμη πιο
σοβαρό, ότι στη θέση μας εκείνοι μπορεί και νά-
'χαν εξαφανιστεί για πάντα από το προσκήνιο της
ιστορίας»⁽⁵⁾. Μ' αυτή την αξιολόγηση, ο Ελύτης
τοποθετείται όχι μόνο απέναντι στη μακρά περίο-
δο της Τουρκοκρατίας, αλλά κι' απέναντι στη
Δύση των δογματών και του πολιτισμού. Και λίγο
παρακάτω, επιχειρώντας να προσδιορίσει τη γε-
νικότερη φιλοσοφία και στάση ζωής του ελληνι-
κού πολιτισμού απέναντι στην ιστορία, δηλώνει:
«Είναι ένα «κλειδί» που, κοντά σ' άλλα βοηθεί
πολύ περισσότερο από την επιστήμη να καταλά-
βεις πώς ἔγινε ο Παρθενώνας ή πώς κρατήθηκε η
γλώσσα μέσα στα τετρακόσια χρόνια της δουλει-
ας...»⁽⁶⁾.

Η ελληνικότητα λοιπόν του Ελύτη, απελευθε-
ρωμένη από επίκτητες ιδεολογικές προσθήκες και
περιορισμούς, απαλλαγμένη απο δογματικές
και μανιχειστικές θέσεις και προκαταλήψεις, βιώ-
νεται σαν μια αίσθηση ενιαία, δυναμική και ακα-
τανίκητη, στιγμιαία μα και διαχρονική. «Μια αί-
σθηση βγαλμένη από το Θεό», συνυφασμένη με
την εκάστοτε ελληνική πραγματικότητα, στην πιο
σφαιρική, στην πιο ουσιαστική, στη δυναμικότε-
ρη της μορφή.

Η ελληνική πραγματικότητα είναι το ρίγος
που μας διαπερνά μες στην ελαιοθάλασσα των
Δελφών, όπου αρμενίζει σαν ἔργο τέχνης, η διά-
σταση του «θείου», μες στο αποκαλυπτικό φως
ενός αιγαιοπελαγίτικου νησιού, κουρασμένου
από κάλλος, παραδομένων στην καθρότητα της
σιωπής, μιας τόσο οικείας, μιας τόσο υπερβατικής
σιωπής! «Ποιό είναι λοιπόν το μυστικό που κρά-
τησε, στη δική μας, παράδοση, το χέρι του ποιητή
ή του καλλιτέχνη να μη βλασφημεί ποτέ τη ζωή»
(¹). Πούθε μας ἔρχεται ετούτη η φωνή, ετούτη η
δύναμη η μυστηριακή που ασυναίσθητη καθοδη-
γεί και οδηγεί τον ποιητή τον καλλιτέχνη, στην
ισορροπία, στην αρμονία στην ομορφιά;

«Και την ηχώ σταλμένη από τα περασμένα
όλοι ακούσαμε και γνωρίσαμε
Την ηχώ γνωρίσαμε και ξανά
με στεγνή φωνή τραγουδίσαμε»⁽²⁾.

Με τρεις διαδοχικούς στίχους λοιπόν, ο Ελύ-
της πρώτα υποδεικνύει ότι η «ιστορική» ρήξη που
προκάλεσε η Τουρκοκρατία δεν επεβλήθηκε ούτε
σε γλωσσικό, ούτε σε πολιτιστικό ούτε σε πνευμα-
τικό επίπεδο. Κι ύστερα, με την ταύτιση της πα-
σχάλινής ορθόδοξης παράδοσης με την Χριστια-
νική Ανάσταση και την ελληνική επανάσταση, ο
Ύμνος ανακοινώνει την αφετηρία της περιόδου
της Νέας Ελλάδας:

«κνίσες τσουγκρίσματα
και Χριστός Ανέστη
με τα πρώτα σμπάρα των Ελλήνων»

Οι δυο τελευταίοι στίχοι, κλείνουν τον ύμνο
με την αναφορά στον Ύμνο στην Ελευθερία που
αποτελεί έκφραση και διακίνηση της ταυτότητας
του Ελληνισμού αλλά και θρίαμβο της γλώσσας

σαν κατ' εξοχήν φορέα της διαχρονικής τούτης
ταυτότητας και σαν άξονα της πορείας από την
Αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Η αποκατάσταση της συνέχειας και συνοχής
ανάμεσα στις διάφορες φάσεις της πορείας και της
εξέλιξης και δογματική προσέγγιση μιας ταυτότη-
τας κατακερματισμένης και ακρωτηριασμένης.
Και για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, η
δυτική άποψη για την Ελλάδα, ιδεολογικοποιημέ-
νη και προσαρμοσμένη στα ιστορικο-πολιτικά
δεδομένα και στα αιτήματα μιας ανώριμης και
κάθε άλλο, παρά επιδέξιας αστικής άρχουσας τά-
ξης, κατορθώνει να κυριαρχήσει και να διαδρα-
ματίσει ρόλο ουσιαστικό στη διαμόρφωση της
«εθνικόφρονης ιδεολογίας». Η ιδέα της Ελλάδας
του παρελθόντος, με όλα τα συναισθηματικά πα-
ράγωγα της, αποκομμένη από τη σύγχρονη υλική
και συγκεκριμένη της μορφή, παρήγαγε μια σει-
ρά από «κατεψυγμένες», κατ' την έκφραση του
Ελύτη, αλήθειες, άσχετες κι ασύνδετες με την πρα-
γματικότητα, με το βίωμα και την καθημερινή
υπόσταση της Ελλάδας μες στη διαλεκτική εξέλιξη
και πορεία της: «Μια «κατεψυγμένη» αλήθεια για
την Ελλάδα π.χ. είναι η ιστορία της όπως την
ερμηνεύουν οι επίσημοι Έλληνες. Μια άλλη κα-
τεψυγμένη επίσης, είναι η ιστορία της, όπως μας
την παρουσιάζουν οι επίσημοι Ευρωπαίοι. Η ζων-
τανή αλήθεια, πιστεύω, βρίσκεται πάλι στην ιστο-
ρία της, όπως την ανακαλύπτεις ν' αναδίδεται μέ-
σα σου, από την προσωπική σου εμπειρία και που,
τα γεγονότα ή τα μνημεία της τέχνης, απλά και
μόνο την υπομνηματίζουν και την εικονογρα-
φούν. Η Ελλάδα, ἔχω κατάληξη από κάποιο σ'
αυτό το συμπέρασμα, είναι μια συγκεκριμένη
αίσθηση - θ' άξιζε να βρεθεί γι' αυτήν ένα γραμ-
μικό σύμβολο - που η ανάλυση της, η εύρεση των
αντιστοιχιών της σ' όλους τους τομείς, αναπαρά-
γει αυτόματα και σε κάθε στιγμή, την ιστορία της,
τη φύση της, τη φυσιογνωμία της».

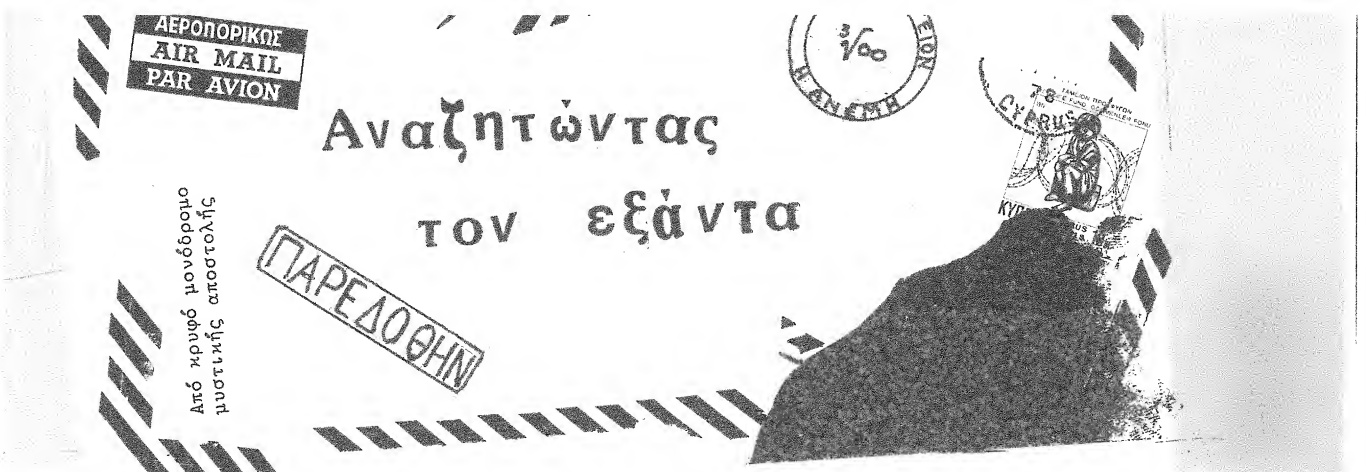
Την ηχώ λοιπόν, τη σταλμένη από το παρελ-
θόν, ετούτη την ίδια άκουγε κι ο Χένρυ Μύλλερ,
ήδη από το 1940: «Και κείνη τη στιγμή συνειδητο-
ποίησα ότι δεν υπάρχει Αρχαία και Νέα Ελλάδα,
υπάρχει μονάχα η Ελλάδα...»⁽¹⁰⁾.

Και λίγο παρακάτω:

«Στην Ελλάδα σε κυριεύει ακατάπαυστα η αι-
σθηση της αιωνιότητας των πραγμάτων, αίσθηση
που εκφράζεται μες στο hic και το nunc». (6.259).

Γιάννης Η. Ιωάννου

1. Α.Χ. σ. 17»
2. "Note sur Odysseus Elytis" Εκδ. CARACTERES, Πα-
ρισι 1979.
3. Ο Ελύτης Α.Χ. σ. 39.
4. Α.Χ. σ. 39.
5. Α.Χ. σ. 26.
6. Α.Χ. σ. 26-27.
7. Α.Χ. σ. 24-25.
8. Α.Χ. σ. 39
9. ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, σ. 43
10. Χ. Μύλλερ «Ο κολοσσός του Αμαρουσίου», Γαλ. Εκδ.
σ. 51, Μετ. δική μας.

Από την στάση του λεωφορείου μέχρι την —
σταθμευμένη, βέβαια —μοτοσικλέτα του
εφημεριοπώλη, θα πρέπει νάγανε ζήτημα
δεκαπέντε λεπτά με τα πόδια. Βέβαια, αν κάποτε
μια πολυεθνική αλλαγή καταργούσε —έστω
υποθετικά — τον πρώτο μονόδρομο κι άνοιγε
γεφύρι πάνω από κείνο το τελευταίο αδιέξοδο,
τότε πιθανόν να μπορούσε κανείς να υπολογίσει
πως εάν ποτέ τυχάνε το λεωφορείο να κάνει την
διαδρομή αυτή καμία φορά στον μέλλον, ίσως και
να την κάλυπτε σε δυο λεπτά —εξαιρουμένων
τυχαίων περιστατικών —γιατί τόσο μάλλον θα
χρειάζοταν και το κανονικό αυτοκίνητο.

Αυτή την ποσοτική διαφορά, όσο αόριστη κι αν
φανεί, θα μπορούσε κανείς να την συγκρίνει με
άλλες ποσότητες, μελετώντας τη σκέψη πως —για
παράδειγμα — ο εφημεριοπώλης συχνά
ποτούσε και περιοδικά.

Τα είχε κι αυτά φορτωμένα στην μοτοσικλέτα, μα
ήταν παλιά για μια περίοδο ταχυδρόμος.

Λένε, όμως, πως ἔαφνου ένα πρωί σταμάτησε να
διανέμει γράμματα και πως ποτέ πια δεν πάτησε
ἔξανά το πόδι σε ταχυδρομείο. Λένε, ακόμα, πως
κείνο το περιεργό πρωινό πήρε ένα γράμμα απ' το
κορίτσι που αγαπούσε. Του ἔγραφε, παρακλητικά,
πως πρέπει πάση θυσία να την ξεχάσει γιατί αυτή
από καιρό αγαπούσε κάποιον άλλον.

Στην στάση, ωστόσο, ήταν τυχαία κι ένα κορίτσι.
Περίμενε κι αυτή το λεωφορείο σαν όλους σχεδόν
τους άλλους ανθρώπους που πάντα κάτι
περιμένουν από τούτο τον κόσμο. ἼΚανε ἥλιο
πολλή, και πουθενά δεν είχε ἴσκιο — μονάχα ο
δικός-της ἦτανε, κι αυτός της σηματούρας — κι
ἔτσι λοιπόν είχε διπλώσει μια εφημερίδα και την
κρατούσε ψηλά, να σκιάσει το κεφάλι-της. Στη
μασχάλη-της ο ιδρώτας θα ἄφηνε ὅπως πάντα
εκείνο το μικρό σημάδι, σαν αφετηρία προς τα
ουράνια, μα στον ἴσκιο της εφημερίδας ποιάς θα
το γνώριζε;

Το λεωφορείο δεν ἄργησε να φτάσει, τόσο
γεμάτο από κόσμο βέβαια ὅσο κάθε συνηθισμένο
λεωφορείο μπορεί και νάνε την μία ή την άλλη
φορά.

Ο ἄλλος γιος, μου φαίνεται, του οδηγού ἦταν
στον δεκάτο-ἔχτο μήνα της θητείας-του, δούλευε
εκεί σ' ένα απ' τα σύγχρονα μαγέρικα, κι ἔμαθε
πια ανάμεσα στα τόσα ἄλλα να μην φοβάται τις
αράχνες. Παιδικός φόβος, από τότε που κρυφά
διάβαζε ένα παραμύθι της μικρής αδελφής-του.
Διάβαζε, λέει, πως «Οι αράχνες ἦσαν παλιά
αιχμάλωτοι ποιητές, με ρίζες στην χλωροφύλλη,
γιατί πηλῶσαν τα χέρια κι κλέψαν τα φρούτα. Δεν
το ἔξερες, μικρό-μου, πως ο ουρανός είναι μια
φυλλωσιά, σαν την θροσιά του ανέμου; Λοιπόν,
στον πολλή καιρό, μέσα απ' την τόση στεγνή

παράκληση, λυπηθήκαν τα φύλλα τις αράχνες και
τις αφήσαν ελεύθερες, πιστά να αιωρούνται
κρεμασμένες μεταξύ γης κι ουρανού, σταλιές
τροφή των αρχαίων πουλιών και γεφύρια μοχλοί
προς το ἄπειρο».

Κάπως παρόμοιο φόβο θα είχε κι ένας νέος
επιβάτης που καθόταν δυο θέσεις μακριά από το
κορίτσι, και που ίσως να ανέβηκε στην
προηγούμενη στάση. Αυτός φοβόταν κάθε λογής
ψαλλίδια κι είχε συχνά εφιάλτες πως υπνοβάδιζε
στη νύχτα μοναχός, όταν κοντά σε κάποιο
σουβλαντζίδικο ένα μπουλούκι από νέα παιδιά τον
κύκλωνε και σκότωνε με δεκαῆξι ψαλλιδιές.

Ο ἴδιος αυτός ο νέος επιβάτης, που καθώς
είπαμε καθόταν μόλις δυο θέσεις μπροστά από το
κορίτσι, περνούσε τώρα ευχάριστα την ὥρα-του με
το σταυρόλεξο του «Χθες». Σκεφτόταν να ρωτήσει
τον διπλανό-του κύριο αν μπορούσε να βοηθήσει
με μια λέξη, μα το λεωφορείο θα κόντευε να
φτάσει, και φαίνεται δεν ἤθελε να κόψει στην μέση
την κουβέντα. Ἴσως κανείς στην τάξη-του να
γνώριζε. «Ναυτικοῦ εργαλείου που μετράει με τους
ἡλιους. (7, καθ.)».

Ο διπλανός κύριος, πολύ ευπαθής, ἔκανε τάχα
πως παραπνύουσε τα κτήρια, μα κάθε τόσο γύριζε
το κεφάλι κάτι μοίρες κι ἔρχινε κρυφές
αλάνθαστες ματιές στο κορίτσι με τα μαύρα μαλλιά
και το ωραίο κορμί. Μα το κορίτσι, κατά πάσα
πιθανότητα, δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί
ακόμα και στον πιο αγνό ενός κυρίου θαυμασμό,
γιατί είχε από καιρό χάρισει, λέει, την καρδιά-της
σε κάποιο νέο σπουδαστή — τώρα στο εξωτερικό,
μα σύντομα θα ἔρχονταν για διακοπές γιατί ἦδη
υπηρετήσε —κι ἔχουν να πουν πως ο αγνός ο
ἔρωτας δεν επιτρέπει τρίτα πρόσωπα, και πως δεν
είναι δυνατόν νάναι κανείς ερωτευμένος με δυο
ἄτομα, οὔτε και με περισσότερα, ἀλλά κάθε φορά
μονάχα μ' ένα, ακόμα κι αν αυτό το ένα είναι του
είδους που μπορεί συχνά να αλλάζει.

Παρόλα αυτά, στη στάση εκείνη όπου κατέβει το
κορίτσι, με το δροσερό αεράκι να φυσά στα
μαλλιά-της, την μπλούζα και την γαλάζια-της
φούστα, κρυφά κατέβει και ο κύριος που ίσως και
να γνώριζε τον ναυτικό εξάντα. Την ακολούθησε
στον τόπο που εργαζόταν — ἦταν πωλητήριο
οικιακών ειδών σ' ένα κατάστημα τυχαία κολλητό
με κάποιο σουβλαντζίδικο — κι ὕστερα ἀργά το
ἀπόγευμα την ακολούθησε μακριά, (πάντα
απαρτηρητός, ὡς ἂν νάναν ο ἴσκιος-της), στο σπίτι
όπου ζούσε.

Την ίδια νύχτα εκείνη, τις ὥρες που ένας κύριος
της ἔγραφε για ἔρωτες και ποιήματα για χελιδόνια,
η κοπέλλα ὅλο και διάβαζε ἔξανά την ίδια κείνη
εφημερίδα που τόσο πια την σκίασε. «Τραγική
δολοφονία Κυπρίου στο εξωτερικό... Χθες

δολοφονημένος, εικοσιεξάχρονος Κύπριος
σπουδαστής... μετά από πολλαπλές μαχαίριες στο
στήθος, και ειδικότερα στον τόπο της καρδιάς...
ανεκαλύφθηκε από περιοδεύον παιδί ενώ διένεμε
πρωινές εφημερίδες την ὥρα που ἔβρεχε... Στον
τόπο του εγκλήματος ανευρέθησαν επτά μαχαίρια
οικιακού είδους, κι ένα ψαλλίδι καρφωμένο στον
ουρανίσκο... στο αδιέξοδο όπου ζούσε... ενώ οι
υπεύθυνες Αρχές του κρατικού μηχανισμού,
μελετώντας την υπόθεση, εξέφρασαν την υποψία
πως ο νέος σπουδαστής υπήρξε ένα ακόμη θύμα
της εγκληματικής φυλετικής εκστρατείας που είχε
ως αφετηρία τον περασμένο μήνα την απαγχόνιση
δύο μεταναστών από την Κεντρική Αφρική και τον
πνιγμό ενός αγνώστου τουρίστα, κατόχου ενός
περιεργού δελτίου ἀδειας ἐξόδου που ὅπως
απεδείχθηκε ἦταν ἀχρηστής διεύθυνσης... Στον
τόπο, επίσης, του εγκλήματος ανευρέθησαν επτά
ταξιδιωτικά εισιτήρια, καθόσο ο νέος σπουδαστής
προφανώς θα ἐπέστρεφε στην αγαπημένη-του
πατρίδα για διακοπές, παρὰ με επτά φίλες-του,
ὅλες για τουρισμό... Τέλος, οι Αρχές —σε μυστική
κινητοποίηση μεταξύ στοιχείων του υποκόσμου —
εξετάζουν την εκδοχή ὅτι ο νέος, ο οποίος θα
ἔδινε εξετάσεις το πρωί της επομένης (χθες),
υπνοβάδιζε στην νύχτα μοναχός χωρίς
συγκεκριμένο προσανατολισμό. Εξάλλου,
παρατηρητές ἄφησαν να νοηθεί πως το γεγονός
ὅτι τα επτά εισιτήρια δεν κλάπησαν παραμένει
ὑπόπτα ανεξήγητο».

Ο κύριος που ίσως και να γνώριζε τον ναυτικό
εξάντα, πιστά αναζήτησε την επομένη μέρα το
κορίτσι στην δουλειά -της. Μα η κοπέλλα, κι αν
πήρε το γράμμα-του, δεν φάνηκε. Εκεί στο παλιό
σταυροδρόμι, με την πεσμένη χάρω σηματοδύρα,
όπου περίμενε ἀργά τα δελιανά για να την δει, ἦταν
σταθμευμένη βέβαια κι η μοτοσικλέτα του
εφημεριοπώλη, φορτωμένη σαν πάντα με
περιοδικά και φωτογραφικά εγχειρίδια κάθε
λεξικομανίας.

Κάποιος περαστικός, ἄγνωστος ἄνθρωπος με
γκριζόμαυρη τραγιάσκα και ὑπόπτο μούτρο,
μυστικά θα ἔκλεψε ένα μικρό εγχειρίδιο, μα
ἀρνήθηκε να πει μια λέξη ἢ να δώσει ένα στοιχείο
αν ο κύριος τον εἶδε ἢ — που ίσως και να είναι το
ἴδιο πράμα — αν ο ἴδιος εἶδε τον κύριο. Λένε
κάποιοι ἄλλοι πως μετανάστεψε στην Κεντρική
Αφρική, εκεί που με της Πλούσιες το φως για
οδηγό ἀποδημούν τα χελιδόνια. Λένε ακόμα πως ο
εφημεριοπώλης υπήρξε παλιά για μια περίοδο
ταχυδρόμος, κι ἔκανε την διαδρομή μ' αυτήν ἐδώ
την σταθμευμένη τώρα μηχανή. Μα ὕστερα κάτι θα
του συνέβει κι ἀρνήθηκε τα γράμματα, για τα κακά
μαντάτα που φέρνουν στους ανθρώπους.

Λεόντιος Παύλου, 1988

ΧΟΗΦΟΡΕΣ

αποσπασμα απο ανεκδοτο εργο
της αννας τενεζη

Ορέστης

Την έσφαξα γερόντισσα
Ήμουν εγώ ο στυγνός φονιάς της.

Τροφός

Φονιάς εσύ, βλαστάρι μου
Πως να πιστέψει η καρδιά μου.

Ορέστης

Τα κρίματα της τ' άνομα
τάξερες όλα και τα ζούσες.

Τροφός

Κριτές και δικαστές οι δούλοι στους
αφέντες τους ξέρεις, αγόρι μου, πως
δεν μπορούν να είναι.

Ορέστης

Κι όμως το δίκαιο
πιο πάνω από δούλους και αφέντες στέκει.

Τροφός

Πιο πάνω ο Θεός κι αυτός κριτής
κι όχι η ταπεινή μου γνώμη.

Ορέστης

Πως έκανα άδικα θα πεις
Πες μου μετράει ο λόγος ο δικός σου.

Τροφός

Αν ήταν γνώμη μια
το νόημα να άλλαζε της πράξης...

Ορέστης

(απότομα και σχεδόν ουρλιάζοντας)
Γριά πες μου. Στην αμφίρροπη κρίση μου
γείρε εσύ της ζυγαριάς το δικίο.

Τροφός

Γιε μου, θα γίνεις βασιλιάς
την κρίση και απόφαση θα πρέπει εσύ πλέον
να βγάζεις.

Ορέστης

Με τυραννάς, γρια, με τυραννάς
και σίγουρα θα σε μαστίγωνα
αν πράγματι πολύ δεν σ' αγαπούσα

Τροφός

Κάμε το αν αυτό σε ανακουφίζει
κι αν απ' την πράξη σου, ν' απαλλαγεις σε
βοηθά

Ορέστης

Σκληρή γρια, μ' εξουθενώνεις.

Τροφός

Θάτανε εύκολο λόγια να πώ...
(Αλλάζοντας ύφος και αγκαλιάζοντας τον)
Τα λόγια ν' αλλάξουνε την πράξη δεν μπορούν
Κι ότι έκανες της μάνας σου
είναι μεγάλο κρίμα.

Ορέστης

Κρίμα εγώ. Τότε αυτή (παύση)
Κι όμως το δικίο σου το βλέπω
ο φόνος ο διπλός, διπλό σχοινί
βρόχο στον τράχηλο μου πλέκει.
Από το αίμα μου ποια η απαλλαγή.
Πως λύτρωση στον κόσμο αυτό θε να βρω.

Πυλάδης

Μη λησμονάς πως το χέρι σου όπλισε
ο Απόλλωνας ο Φοίβος και τα εγκλήματα
αυτών των δυο.

Ηλέκτρα

(Οργισμένη) Τα κρίματά της μην τα λησμονάς
Φόνισσα του πατέρα, μοιχαλίδα
κλέφτρα του θρόνου
διώχτρα δική σου από τον τόπο και το
θρόνο σου
κι όσο για μένα
άσβηστη θα είναι η οργή μου
κι αιώνια θα με καίει το μίσος μου
όσο το πλάσμα εκείνο
που αγαπητό θάπρεπε
κι όμως απεχθέστατο θα μου είναι

στην αυλή και στα παλάτια μου θα ζει
μέρα με τη μέρα τρέφοντας
τη δύναμη και την ορμή του
πόνος των οματιών μου, πόνος της ψυχής.

Χορός

Στρέφεται η λάμα και κατάσταση μας βρίσκει
του μαχαριού που στρέψαμε στους άλλους.

Ηλέκτρα

Πάψε, γυναίκα, τη θέση σου θυμίσου

Χορός

Η θέση μου χειρότερη
ίσως απ' αλλωνών τώρα δεν είναι

Ηλέκτρα

Επιχάιρεις τώρα και περηφανεύεσαι.
Επινίκια μήπως θα μας ψάλλεις.

Χορός

Καμιά νίκη από μένα ή για μένα
δεν κερδίστηκε.
Το δικίο μόνο πάντοτε νικάει.

Ηλέκτρα

Το δικίο ποιο. Το δικίο ποιου;

Χορός

Αυτός που μες στην τύφλωση
να δει κανένας δεν μπορεί.

Ορέστης

Κι όμως εγώ καλά το βλέπω
Στον τόπο αυτό να μείνω δεν μπορώ
Στο θρόνο τούτο να καθήσω
το σκήπτρο να κρατήσω
στα χέρια αυτά τα αιμοστάλαχτα
το στέμμα να φορέσω στο κεφάλι
και περήφανα να κυβερνήσω
δεν μπορώ.
Εφιάλτης το αίμα θα με ξυπνάει
καθώς θα κυνηγάει να σφάξει τους ύπνους
μου.
Η πνιγμένη κραυγή ασίαστη θα τυραννά
τους ξύπνιους και τα αυτιά μου.
Ησυχία δεν θα 'χω ούτε σαν γύρω ούτε σα
σταθώ.
Τους ξαπλωμένους αυτούς τους δυο θα περιφέρω
στο βήμα μου
και ο πόνος για μένα δε θα 'χει αναπαμό
'Ελα Πυλάδη, βοηθός μου στο έγκλημα ήσουν
γίνε και στη λύτρωση ξανά βοηθός
Τους δρόμους του κόσμου ας ξαναμετρήσουμε
τον πόνο αφήνοντας πίσω
λίγο-λίγο, στάλα τη στάλα
ώσπου σαν το αίμα αυτό
απ' τα ταραγμένα φρένα μου στραγγίζει
κι ήσυχος πλέον στη χώρα μου στραφώ
καθαρού φλόγες
σε τόπους άγνωστους αφού γνωρίσω.

Ηλέκτρα

Κι ως τότε εγώ, άξια του τόπου κυβερνήτρια
στο θρόνο θα σταθώ
μόνο για να προσμένω το πισωγύρισμά σου
Κι όταν με το καλό κι αυτό το δώ
ήσυχη να ζήσω στη σκιά σου
αγόγγυστα θα το δεχτώ

καθώς σε οφειλέτη πρέπει και σε κόρη.
Μα και του Πυλάδη τούτου εδώ
μερίδιο πως του πρέπει μην το λησμονήσεις.

Ορέστης

Σωστά τα είπες κι αυτό ανακούφιση μου δίνει.
Χαίρε αδελφή μου και γίνε απ' τη μάνα μας
πιο γνωστική.
Γυναίκες γεια σας. Σταθείτε βοηθοί
σ' αυτήν που αλλη η μοίρα της δεν είναι.
Η μια γυναίκα την άλλην εννοεί
κι άντρας τον άντρα συμπονάει.
'Ισως ο πόνος σας σβηστεί σβήνοντας άλλου
πόνο.
Κι εσύ, μάνα μοναδικιά
πορεία με ειρήνη.
Καλά τα τέλη. Καλά υστερινά.
Κι είθε να σε ξανάβρω μίαν ημέρα.
Κι αν πάλι δε σε δώ
μεσίτρα γίνε της μητέρας μου και μένα
για να βρω αναπαμό
στη φιλίωση και τη συχώρια
πριν η αντάμωση σκληρή
στον κάτω κόσμο αντιμέτωπους μας φέρει.

Χορός

Πήγαινε, γιε μου, στο καλό.
'Άλλο δε θα 'χω πια σκοπό
παρά πως τη λύτρωση να σου εξασφαλίσω.

Ορέστης

Γη πατρική μου, έρημη γη
που πόνεσες πολύ από τα κρίματα μας.
Είθε να έρθει πια η βροχή
το αίμα να ξεπλύνει
και σβήνοντας το παρελθόν
νέο ένα μέλλον
πρόσχαρο κι ελπιδοφόρο
να σου ξαναστήσει.

Ηλέκτρα

Δούλοι σηκώστε τους νεκρούς
και τις νεκρικές χοές μην παραλείψετε
'Ό,τι είναι πρόπον και σωστό
για τους αποθαμένους μην παραμελήστε
Κι όσο το μίσος κι αν είναι σκληρό
δάκρυα η άψυχη θέα τους μου φέρνει
'Ισως γιατί διώξαν τον αδελφό μου τον αγαπητό
'Ισως γιατί άπραγοι κι αδύναμοι
και στο καλό και στο κακό τώρα πια είναι
Μα ίσως ποιος ξέρει
και εμέ την ίδια να θρηνώ.
Ω Δία, Δία πατέρα, ανάτειλε για με
ένα μέλλον φωτεινό.

Χορός

Γείρε στον πόνο ταπεινά
ίσως αυτό σε εξιλεώσει
Το άδικο που σα φίδι φαρμακερό
σηκώνει κεφάλι και ξεδιπλώνεται
έρχεται ώρα
ολέθριο αφού ξετυλιχτεί
στην τρύπα του να μπει και να κουρώσει
έτσι και τώρα
ότι είναι δίκαιο θα σταθεί
ότι άδικο η φωτιά του Δία
θα το κεραυνώσει.

«ΤΙ ΣΤΟ ΚΑΛΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ»;

ζωη ουαλτερ

Είναι αστέιο αλλά όταν είμαι στην πατρίδα και κάποιος με κοιτά όταν περπατώ, νιώθω κολακευμένη. Εδώ στην Κύπρο νιώθω ενοχλημένη!

Αυτό μπορεί να συμβαίνει διότι γίνεται τόσο συχνά και σχεδόν πάντα για τους ίδιους λόγους. Οι άντρες της Κύπρου με κοιτάζουν όχι επειδή είμαι ελκυστική ή επειδή είμαι μοναδική στο είδος αλλά διότι είμαι τουρίστρια. Φαίνεται ότι οι τουρίστριες, έχουν κάποια «φήμη» εδώ.

Κάποια μπορεί να είναι Αγγλίδα, Σκανδιναβίδα, Αμερικανίδα, Γαλλίδα ή οτιδήποτε άλλο. Για τον λόγο ότι δεν είναι κύπρια φαίνεται να έχει όλα τα προσόντα για μια εύκολη προσέγγιση με σκοπό την σεξουαλική απόλαυση. Είναι πιθανό, μερικές τουρίστριες να έχουν αυτή την φήμη αλλά δεν πρέπει να κρίνονται όλοι από τους λίγους.

Είμαι βέβαιη ότι όλοι οι Κύπριοι δεν θα ενθουσιάζονται να αποκαλούνταν πιστικοί, αγενείς και κακόφημοι. Δυστυχώς όμως μερικοί είναι. Πιστεύουν ότι οι γυναίκες έρχονται σ' αυτό το νησί για την σεξουαλική απόλαυση, τον ήλιο και την θάλασσα και γι' αυτούς τους λόγους τις ακολουθούν όπου και αν πάνε.

Ο τρόπος που σκέφτονται είναι παρ'όλο που ενοχλητικός και γεμάτος διακρίσεις. Πιστεύω ότι είναι πάρα πολύ δύσκολο τέτοια κατάσταση να γίνει ανεκτική.

Για τέσσερις μέρες ταξίδευα μόνη μου μ' ένα νοικιασμένο αυτοκίνητο. Ενδιαφερόμουν να επισκεφτώ τα αρχαία και να θαυμάσω τα υποανάπτυκτα χωριά, να βουτήξω τα πόδια μου στην θάλασσα και να ρίξω μια ματιά στα θεματικά τοπία των βουνών. Η σκέψη να βρω έναν Κύπριο, για να μου κρατήσει συντροφιά το βράδυ, ούτε πέρασε από τον νου μου. Δεν νομίζω ότι επειδή ήμουν μόνη «τα ζητούσα». Αλλά μια μέρα αντιλήφθηκα άντρες να με περιτριγυρίζουν σε όποιο μέρος και να πήγαινα.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΚΟΛΟΣΙΟΥ

Στο κάστρο του Κολοσιού, ένας άντρας που είχε τα τετραπλάσια χρόνια από μένα με ακολουθούσε όπου και αν πήγαινα. Μου ετόνισε, ξαφνικά, ότι ήταν το σφάλμα των τουριστριών που το EITZ εισήχθη στην Κύπρο, και με πληροφόρησε ότι οι Κύπριες δεν είναι και τόσο «καλές» όταν πλαισιάζουν με κάποιον άντρα πριν τον γάμο τους. Τέλειωσε λέγοντας ότι οι τουρίστριες

δεν είναι «καλές» διότι καμιά δεν είναι παρθένα.

Στο Κούρειο, ένας από τους εργάτες, μ' ακολούθησε διακριτικά αλλά συγχρόνως σιγοτραγουδούσε ένα ελληνικό τραγούδι για να μου υπενθυμίζει την παρουσία του... Όταν τελικά μ' έφτασε με ρώτησε τις συνηθισμένες ερωτήσεις. Από που είσαι; Που μένεις; Πόσο θα μείνεις; Με συνόδευσες ως τον δρόμο και συνέχισε το τραγούδι. Πραγματικά θα προτιμούσα να έχω ένα ράδιο!!!

Σαν κατέβαινα από έναν βράχο, στην πέτρα του Ρωμιού, με χαιρέτησε ένας Κύπριος που πρόθυμα με συνόδευσες στο αυτοκίνητο του. Αργότερα με ρώτησε τις καθιερωμένες ερωτήσεις και προσφέρθηκε να μου δείξει την καλύτερη νυκτερινή ζωή της Πάφου. Όταν αρνήθηκα, με κοίταξε, λες και ήμουν μισότρελλη για να απορρίψω τέτοιαν ευγενική προσφορά.....!!

Τελικά, στην Πάφο, τόλμησα να βγω για ένα ποτό με μίαν άλλη τουρίστρια που συνάντησα. Καθήσαμε σ' ένα τραπέζι, έξω από μια ταβερνίτσα και απολαύσαμε την ήρεμη αύρα της θάλασσας.

Η ησυχία μας διαταράχτηκε όταν δύο Κύπριοι πλησίασαν το τραπέζι

μας λέγοντας «Σας πειράζει να σας κάνουμε λίγη παρέα»; Και έκατσαν πριν καλά-καλά συνειδητοποιήσουμε τι γινόταν. Όταν κατάλαβαν τον άχρωμο ενθουσιασμό μας, έφυγαν χωρίς να μας χαιρετίσουν. Ένα γνήσιο δείγμα αγενείας. Ενδιαφέρονταν για μένα, ελπίζοντας ότι σαν τουρίστρια, θα δεχόμουν να πλαισιώσω μ' αυτούς, κάτι που μια Κυπρία δεν θα το έκανε φυσικά.

ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Γνωρίζω ότι αυτό το πρόβλημα ξεκινά από πολύ βαθιά. Από κάπου που λέγεται ανδρικός ωβινισμός. Αλλά δεν πρόκειται να προχωρήσω να αναλύσω τίποτε άλλο. Εναπόκειται στην κύπρια γυναίκα να πολεμήσει ενάντια σ' αυτό το πρόβλημα που δέρνει τη χώρα της.

Σαν τουρίστρια θα ήθελα να θείξω τους άμεσα ενδιαφερόμενους κύπριους με το παρακάτω σχόλιο: «Σας παρακαλώ αφήστε τις τουρίστριες ήσυχες. Αν κάποτε έχει ενδιαφέρον και για κάτι περισσότερο, πιστέψτε με θα το δείξει. Αλλά, καλύτερα να μην ταράζεται η γαλήνη στην οποία βρίσκεται, μια γυναίκα που περπατά χωρίς κανένα ενδιαφέρον για τους άντρες που την τριγυρνούν.

διαλεχτή

εργαστηρί - γκαλερυ κεραμικής

αρχιεπισκοπικού φιλοθέου - 8, μεταξύ εναλλαξ και ορφέα τηλ. 4 3 7 4 1 8 λευκωσία

Τηλεφωνείτε μας και μεις σας στέλλουμε λουλούδια και ευχές για σας.

Ανθοπωλείον

Λεωφ. Στροβόλου 62B, Τηλ. 427270, Στρόβολος οικίας: 311051 ή 427541

Κυκλάμινο

«ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΠΩΛΕΙΟΝ»

Αν για τα Χριστούγεννα θέλετε να χαρίσετε κάτι το ξεχωριστό επισκεφτείτε το «Παλαιοπωλείο».

Είδη Παλαιοπωλείου και λαϊκής τέχνης από διάφορες χώρες, καθώς επίσης και ποικιλία κοσμημάτων.

Ανοιχτό: 9 π.μ. - 1 μ.μ. 2.30 μ.μ. - 5.30 μ.μ.

ΚΑΒΑΛΕΤΤΟ

ΥΛΙΚΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ - ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΨΗΦΙΔΩΤΟΥ

Ζητείστε να δείτε τα παρακάτω μας είδη:

- Λαδομπογιές
- Ακρυλικά
- GOUACHE
- Παστέλς
- Ακουαρέλες
- Χρώματα σε σκόνη
- LINO
- Μπλοκ σχεδίου
- Καμβάδες - τελάρα
- Πινέλλα λαδιού, ακρυλικών, ακουαρέλας
- Χρτόνια για παστέλς
- Βιβλία ζωγραφικής, αγιογραφίας
- Φύλλα χρυσού, ασημιού, χαλκού, αλουμινίου, ημίχρυσου
- Κάρβουνα

Και δεκάδες άλλα είδη σε ποιότητες

Winton and Newton

«ΚΑΒΑΛΕΤΤΟ ΕΞΗΡΕΣ» γίνονται αποστολές σ' όλες τις πόλεις

στη Λευκωσία Τηλ. 454189 Λαϊκή Γειτονιά Λευκωσία

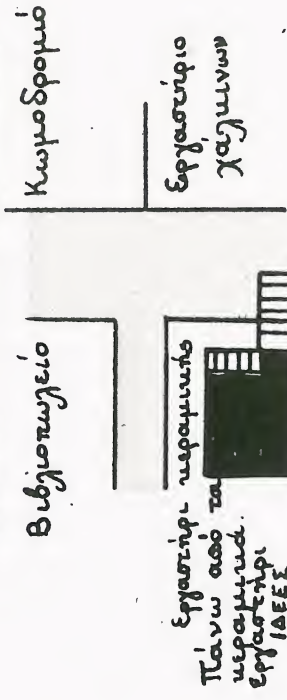
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΙΔΕΕΣ

IDEAS WORKS HOP
9 APOSTOLY PPOS ST
LAIKI GYTONIA
NICOSIA TEL. 452004

Ξωιμεφθείτε μας
και δείτε τα
φωτότυπα δώρα μας,
μωατιμ, διακοσμητικά
μαζιχαράκια, ξύλινα
χειροποίητα παιχνίδια
υομήματα,
κεραμικά,
κεντήματα,
ειναιες ζωγραφιές
και πολλα πολλα
άλλα!...

Λαϊκή Γειτονιά Λευκωσία

αρχοντικό

εστιατορείο — ταβερνα

λαϊκή γειτονιά τηλ. 450080

καπηλειό

λαϊκό—ταβερνείο

παρασκευη 12 φεβρουαριου στις 9 μμ.
στο εργαστηρι του δημου λευκωσιας

καρναβαλιστικος χορος

του περιοδικου

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

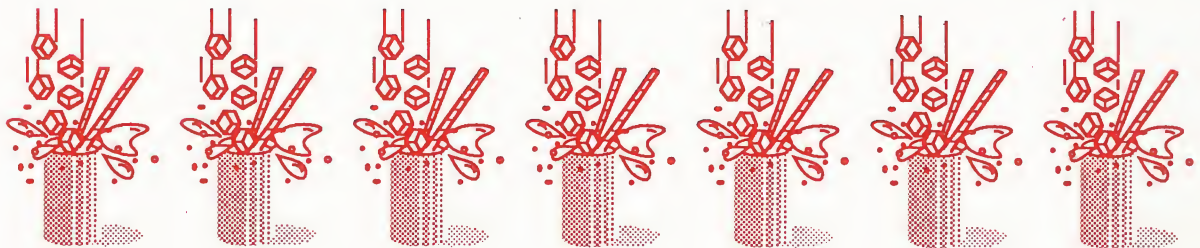
εκλογη προεδρου
απαραιτητως μασκαρεμενου

- καταβολη παραβολου εκ μιας λιρας υποχρεωτικως χαμενου
- διλεπτη προεκλογικη ομιλια απο τον καθε υποψηφιο
- ο υποψηφιος που θα εκλεγει θα κερδισει ενα αεροπορικο εισητηριο: λευκωσια-καστρι, μετ'επιστροφης...αν θελει
- επιλεγμενη μουσικη της 10ετιας του 60 δηλαδη...πολυ ροκ!!

στο μπαρ θα διατιθενται κυριως
οινοπνευματωδη...μειγματα

εισοδος με πρωτο ποτο δυο καφετιες ξ

λαχειο με πινακες των :
Αντη Ιωαννιδη, Παρη Μεταξα, Κουλας Σαββιδου και Χαμπη